ARAYIŞ

9 MAYIS 1981 • SAYI 12 • FİATI 30.-TL. • HAFTALIK DERGİ

OCAĞI SÖNDÜRÜLEN DEMOKRASİ

BAŞYAZI: *BÜLENT ECEVİT*

ELEKTRİK İŞLETMECİLİĞİ ÖZEL SEKTÖRE BIRAKILAMAZ

OKURLARIN GÖRÜŞÜ

TÜNELİN UCUNDAKİ KARANLIK

ÜLKEMİZDE 1950'lerde başlayan çarpık ve plansız kalkınmanın bir çok somut örneği oy avcılığı uğruna ve gelecek düşünülmeden sergilenmiş ve bunun doğal sonucu olarak ülke ekonomik bir darboğazda tıknefes olmuştur. Bu çalışmalar ne yazık ki planlı dönemde de gözlenmiş ve oy avcılığı uğruna bir şeyler yapma, göstermelik çalışmalar içinde olma yıllar sonra ülkemizi eli şakağındadüşünen adam durumuna getirmiştir.

Sayılacak bir dolu örnekler arasına Ankara-İstanbul arasına 5 saate indirecek demiryolu projesini de eklemek gerekir. Ankara-İstanbul demiryolu projesinin fizibilite çalışmaları eksik ve yetersiz olduğu halde yapım aşamasına geçilmiş olması, ülkenin yakın geçmişten günümüze nasıl geldiğini göstermesi bakımından ilginç, şaşırtıcı ve ibret vericidir.

Bilindiği gibi mevcut Haydarpaşa-Ankara demiryolu yaklaşık olarak 577 km'lik bir hattır. Yapım çalışmalarına 1975 yılında başlanan yeni hattın uzunluğu ise 459 km. olacaktır. Yeni hattın 250 milyon TL dış ve 2,5 milyar TL'lik iç harcama yapılarak gerçekleştirilmesi planlanmışken, bu meblağ 1976 yılında 8 milyar 400 milyon liralık bir maliyete ulaşmıştır. Projenin gerçekleşmesi düşünülenin çok çok üzerinde bir görünümle 145 milyar TL civarında hesaplanmaktadır. Bu güne kadar yaklaşık olarak 30 milyar liraya yakın harcama yapılan bu proje için 1981 bütçesinde ayrılan para 1,5 milyar liradır. Bu miktar, içinde bulunduğumuz yılda projenin uygulanmasının "rölantiye" alındığı anlamına gelir.

Dünya Bankasının proje çalışmalarını yetersiz gördüğü anılan projenin gerçekleştirilmesi doğrultusunda bu yılın bütçesine konulan ödenek, hattın üzerinde gerçekleştirilmeye çalışılan Ayaş tünelinin diğer ucunda ışığın gözükemeyeceği biçiminde yorumlanmalıdır.

Ancak şu anda çalışan Haydarpaşa-Ankara hattı üzerinde varyant çalışmaları yapılarak verimlilik sağlanabilir. İlgili kuruluşların bu konuya da eğilmeleri yararlı olur.

Abdullah TEKİN
Ankara

ARAYIŞ'A

Demokrasiyi kollama, koruma ve gözetmeye yönelik çalışmalarınızın biteviyeliğinden, halkımızın en geniş kesiminden aldığı güçle, sürekliliğinden kuşkusuzuz.

Nural ZENGİN
Ankara

ARAYIŞ'A

Sorunumuza yer verirseniz bizlere insanlık adına görev yapacağınıza inanıyoruz. Şöyle ki; Bizler 29.5.1980 tarihinde mağdur olan, Çorum toplumsal olayının ezilen fertleriyiz.

İl makamından başlayıp Bakan, Başbakan ve hatta Güvenlik Konseyi üyelerine kadar dilekçeler göndermemize rağmen sorunumuz çözümlenmediği gibi bir cevapda da muhatap olamadık.

Çorumlu mağdurlar adına
M. Rıza DOĞUŞLU

ARAYIŞ'A

9. Sayıdaki zorunlu açıklamayı aylardır biz hem konuşuyor hem de düşünüp düşünüp "haksızlık" bu diyorduk kendi kendimize.

C. ÇELİKTEN
Kırşehir

TURİZM EĞİTİMİ

BEN üç yıldır Aydın Turizm Otel İşletmeciliği Yüksek Okulunda (Ege Üniversitesi İşletme Fak. bağlı) okuyan bir öğrenciyim. Bu mektubu benimle aynı durumda olan, aynı sorunları paylaşan bir çok arkadaşım adına yazıyorum.

Gerçek olan şu ki, şu ana kadar baba parasıyla okuyan bizler ne derecede bir eğitim, öğretim görüyoruz, tartışabilir. Ne yeterli uygulama, ne yeterli yabancı dil (turizmin ön koşulundan olan bu ders haftada bir gün), ne pratik meslek bilgisi alabiliyoruz. Çünkü verilen ders programını her gün izlememiz olanaksız.

Sonra sık sık soruyoruz kendimize: Böyle bir eğitimle her gün turizmin önemi üzerine nutuklar çekilen, yılda bir hafta televizyonda ödül kazanan sloganlar yayınlanmasıyla gerçek Türk turizmine ve sonuçta Türk ekonomisine neler verebiliriz?

Diplomalı işsizler ordusuna katılalım istemeyiz. Ama şu gerçeği silip atamayız, yalnız istemek yetmiyor. Her şeyi devletten beklemek gereksiz düşüncesinde olmamıza rağmen, iş yine devlete düşüyor.

Dört yıllık öğrenim süresince en azından yaz aylarında olsun turistik işletmelerde personel olarak turizm üzerinde eğitim görmekte olan öğrencilerin uygulama yapmasına ve tecrübe kazanmasına yardımcı olabilmek amacıyla işletmelere belli zorunluluklar getirilebilir, gibi geliyor bize (asgari ücret karşılığı ya da daha azına). Ayrıca devam zorunluluğunun uygulamaya başlandığı şu günlerde yurt en başta çözümlenmesi gereken sorunların yalnızca biridir.

Nesrin ÖNAL
İzmir

HALKIN DERGİSİ ARAYIŞ

KANIMCA Arayış çok geniş kitlelere seslenebilen bir dergi. Her alanda yazılan yazılar bazı konularda fikir yürütmeyi sağlıyacak kadar açık ve yalın. Bu özelliği de Arayış'ı bir zümrenin dergisi olmaktan çok halkın dergisi durumuna getiriyor.

Okullarda okutulan edebiyat kitapları Cumhuriyet dönemi yazınından hiç söz etmezler, Türk yazını Milli Edebiyat dönemine kadar okutulur, gerisi... Gerisi yoktur, Cumhuriyetin ilanından bu yana hiç yazar, ozan yetişmedi mi? Yeni yazın akımları doğmadı mı? Cumhuriyet dönemi yazınından neden söz edilmiyor? Bu sondönem yazınına karşı olan bu kayıtsız tutumun amacı ne? Bu sorulara yanıt bulmak güç. Sanırım bu soruların yanıtı bu tutum içinde olanlardadır.

Nesrin ERCAN
Denizli

ARAYIŞLA BULDUĞUMUZ TÜRKİYE

YÜREKTEN merhaba, 8. sayınızı okuduktan sonra yazıyorum. Yayın hayatına girdiğinizden hemen sonra merhaba diyememenin ezikliği ve özlemi içinde ARAYIŞ'a yürekten dostça merhaba.

ARAYIŞ'ı büyük bir özlemle okuyor ve okutmağa çalışıyorum. Demokrasiye olan tutkumuzu ve demokratik bilincimizi böyle birdönemde diriltmeğe çalışan bizlere bir umut bir ışık olan tüm Arayış çalışanlarına yürek dolusu selâmlar. Daha güçlü bir arayış ve aradığımızı ARAYIŞLA bulduğumuz bir Türkiye özlemiyle...

Ertan ORAL
Kağızman/Kars

DEVRİMLERİN ANA EKSENİ

ATATÜRK Devrimlerinin topluma yaygın bir biçimde ve saptırmalara uğramadan inmesindeki bir çok güçlük "ana eksen" olan lâikliğin yeterince anlaşılamamış ve siyasal alana bulaşmış olmasına bağlanabilir.

1945-1950 yılları arasında olup biten oylumlu örneklerden cesaret alıp ve fakat ders almayanların 1960-1980 arasındaki eğitimsel ve siyasal çalışmaları sonucu, "ana eksen"de olduğu eksen etrafında gözlenen Devrimler'de de saptırmalara neden olmuş, Kemalist ülkü unutulma düzeyine indirgenecek kadar ötelerde bırakılmıştır.

Görünen odur ki, her on yılda bir Devrimlerin "ana ekseni" üzerine bindirilen ağırlık yüzünden zincirler kopmakta ve siyasal iktidarlar zor kullanılarak alaşağı edilmektedir. Bunun ileriye yönelik bir plan içinde önlenmesi yolunda sağlıklı bir temel açmak gerekir. Bu temel lâik birtoplumun üzerine oturtulacak lâik bir siyasal iktidar olmalıdır. Ancak sözkonusu lâikliği Atatürkçü lâiklik olarak nitelemek gerekir.

A. TEKİN
Y. Ayrancı/Ankara

ÇAĞDAŞ UYGARLIK ARAYIŞI

Derginizi 4. sayıdan itibaren izlemekteyim. Bulunduğumuz ortamda düşünsel iletişim işlevini en iyi biçimde yerine getirdiğini görmekteyim.

Türk toplumu zaten tarihi boyunca "ARAYIŞ" içinde olan bir toplumdur. Atatürk'ün liderliğinde çağdaş uygarlık arayışı içine girmiş, bunu da bir anlamda başarmaktadır. Günümüzde ise sanatçılarımızın, ozanlarımızın,bilim adamlarımızın sayesinde toplumca, hakça ve insanca yaşama biçimiyle birlikte, daha özgür ve demokratik bir yönetim arayışı içine girmiş bulunmaktadır. Bunu da mutlaka başaracağına yürekten inanıyorum.

N. VARHAN
Ocaklar Köyü
Erdek/Balıkesir

ÇOCUKLARA ARMAĞAN

23 NİSAN 1920'de Ankara'da kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi halkın meclisidir. Bu meclis halktan aldığı güçle çalışan bir meclistir.

Atatürk 23 Nisanı çocuklara armağan etti. Çocuklara iyi bir yaşam sağlamak, TBMM'nin amaçlarından biridir.

Tüm yurt çocuklarına sağlıklı bir yaşam verildi mi? Bu zamana kadar devlet çocukların sorunlarına nasıl eğildi? Çağdaş devlet her çocuğa devletin olanaklarını adaletli bir şekilde veren devlettir.

12 yaşında, 15 yaşında çocuklar kötü koşullar altında çıraklıkta çalışmaktadırlar. Artık çocukluktan çıkmışlar, oynamayı gülmeyi, çocukluk duygusunu unutmuşlar, çocuk olmadan büyük bir yük altına girmişler. Sosyal haklardan yoksun sabahtan geç saatlerekadar çalışmaktadırlar.

Osman ER

ARAYIŞ
HAFTALIK DERGİ

Yayın Danışmanı:
BÜLENT ECEVİT

Yazı İşleri Müdürü
O. NAHİT DURU

ADRES:
Reşit Galip Caddesi no: 94
Gaziosmanpaşa
Posta Kutusu: 75
Küçükesat ANKARA
TELEFON:
28 44 74 - 26 00 56
PİKAJ ve MONTAJ:
ARAYIŞ Teknik Servisi
DİZGİ VE BASKI:
Milliyet Gazetecilik A.Ş.
tesisleri - Ankara

İLAN TARİFESİ
Dört renkli kapak: 75 bin TL.
Kapak içleri tek renk: 50 bin TL.
İç sayfalar renkli: 60 bin TL.
Öteki sayfalar tek renk: 40 bin TL.
Sütun santimi: 800 TL.

ARAYIŞ Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. adına İMTİYAZ SAHİBİ
MEHMET ERDÜL

9 MAYIS 1981 SAYI 12

FİATI 30.- TL

YAZI İŞLERİ'nden

GÜNLÜK GAZETE VE DERGİLER

Sayın Okurlarımız, Türk toplumu henüz okuma alışkanlığından yoksundur. O nedenle de ülkemizde tirajı yüksek gazeteler, "okunmak" için yayınlanan gazeteler değil, bol resimli "bakılmak" için yayınlanan gazetelerdir. Bu gerçek yalnız günlük gazeteler için değil, haftalık dergiler içinde geçerlidir.

Bir kez, günlük gazetelerin tirajlarının, haftalık dergilere oranla yüksek olması doğaldır. Fakat, ARAYIŞ'ın bu haftalık dergiler içinde bir ayrıcalığı bulunduğunuda sizler kanıtladınız.

Her geçen gün daha fazla ilgi ile izlendiğin, okunduğuna ve arandığına kanıt olarak tirajımızın artması gösterilebilir. Bu hafta 90 bin baskı yaptık. Bundan böyle ARAYIŞ'ı aradığınız zaman bayiilerinizde bulacağınızı umuyoruz.

Bu sayımızda, Başyazarımız ve Yayın Danışmanımız Bülent Ecevit'in "Ocağı Söndürülen Demokrası" başyazısı ile kapağımıza konu olan "Elektrik İşletmeciliği Özel Sektöre Bırakılmamalıdır", yazısını ve Uluslararası Af Örgütü konusunda Prof. Dr. Sayın Münci Kapani'nin ARAYIŞ'ın sorularına verdiği yanıtları ilgi ile izleyeceğinizi umuyoruz.

Geçen hafta yer vermeye başladığımız "Olaylarla Geçen Hafta" için ayırdığımız sayfa sayısını sizlerden gelen mektupları dikkate alarak ikiye çıkardık. "Olayların Yorumu" bölümümüzde yine ilginizi çekeceğini umduğumuz "MHP Davası" ve davaya konu olan ceza yasası maddelerinin yorumuna yer verdik.

Bu sayımızda, sanat olaylarına da fazlaca yer ayırdık.

Sayın Okurlarımız, önümüzdeki sayılarda buluşabilmek dileğiyle, hepinize mutluluklar, esenlikler diliyoruz.

Saygılarımızla...

DERGİNİN İÇİNDEN

OKURLARIN GÖRÜŞÜ .. 2
BAŞYAZI
Ocağı Söndürülen Demokrasi 4
OLAYLARLA GEÇEN HAFTA 8-9
OLAYLARIN YORUMU 10
ENERJİ
Elektrik İşletmeciliği Özel Sektöre Bırakılamaz 15
EKONOMİ 18
İNSAN HAKLARI ve ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ 24
İÇİMİZDEN BİRİLERİ 25
DEMOKRASİ 28
ÇEVRE SORUNLARI
Hava Kirliliği Sorunu Ve Ankara 30
KÜLTÜR
Kültür Kavramı ve Atatürk 31
MÜNİR NURETTİN 33
BEYİN GÖÇÜ VE MEMLEKET ÖZLEMİ 34
SANAT 36
TELEVİZYON
Ekranda İnfaz 40
YAYINLAR 42
BESLENME
Gelir Düzeyi ve Beslenme 43
SPOR 45

ABONE KOŞULLARI

YURTİÇİ:

Yıllık 1.500 TL. Altı Aylık 750 Tl. Üç aylık 375 TL

YURT DIŞI:

Almanya, 104 DM. Avusturya 770 Avusturya Şilini-danimarka 350 Danimarka Kronu.Finlandiya 275 Fin Markkası-Fransa 245 Fransız Frankı-Hollanda 120 Hollanda Florini-İngiltere 25 Sterlin İsveç 250 İsveç Kronu-İsviçre 100 İsviçre Frankı-Irak 30 Irak Dinarı-Norveç 310 Norveç Kronu- S. Arabistan 194 Riyal, Yugoslavya 2354 Yugoslavya Dinarı, ABD ve Avusturalya 70 ABD Doları.

NOT: Yukarıda belirtilen ülkeler dışında kalan Avrupa ve İslam ülkeleri için yıllık abone ücreti 60 ABD Doları karşılığıdır.

● Abone bedelinin PTT ile ya da, "Ziraat Bankası, Gaziosmanpaşa Ankara" Şubesi'ndeki "1200 numaralı hesaba" yatırılarak, abone fişi ile birlikte banka dekontunun, "PK-75 Küçükesat-Ankara" Adresine gönderilmesi rica olunur.

ABONE İSTEK KUPONU

ARAYIŞ'a ÜÇ AYLIK ( ) ALTI AYLIK ( ) BİR YILLIK ( ) ABONE OLMAK İSTİYORUM.

Yıllık 1500 TL. Altı Aylık 750 TL. Üç Aylık 375 TL.

Aşağıdaki adresime dergi gönderiniz

Adı Soyadı: ....

Adresi : ....

....

ARAYIŞ DERGİSİ Posta Kutusu 75 Küçükesat - ANK

Dergiyi kesmek istemeyen okurlarımız, abone istek kuponunun benzerini doldurarak gönderebilirler.

OCAĞI SÖNDÜRÜLEN DEMOKRASİ

BÜLENT ECEVİT

ANAYASAMIZIN dediği gibi, "siyasi partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları" sayılıyorlarsa ve ülkenin yönetiminde de yönetimin denetlenmesinde de partiler yetkili biliniyorsa, doğal olarak herşeyin hesabı öncelikle partilerden ve büyük ölçüde partilerin oluşturduğu parlamentodan sorulur.

Toplum gereksinmelerinin karşılanması, halk eğilimlerinin saptanıp ona göre politikalar izlenmesi partilerden beklenir.

Sağlıklı siyasal kararları alacak, karmaşık sorunlara çözüm getirecek yetenekte kadroların oluşturulması onlara düşer.

Yönetimle toplum arasındaki ilişkilerin aksamasından, yasa dışı eylemlerin yaygınlaşmasından, siyasal yaşamın çıkmaza saplanmasından, herhangi bir alanda işlerin kötüye gitmesinden onlar sorumlu tutulur.

*

* *

FAKAT bütün bu gibi işlevleri gereğince yerine getirebilmeleri için, partilerin elinde bazı araçlar ve olanaklar bulunmalıdır.

Herşeyden önce, toplumun nabzını sürekli yoklayabilecek durumda olmaları gerekir. Toplumun her kesimiyle kesintisiz ilişki içinde bulunmaları gerekir. Topluma kök salabilmeleri, dallarını ülkenin en uzak köşelerine ve toplumun her kesimine kadar uzatabilmeleri gerekir.

Demokrasi, halkın kendi kendini yönetmesi demek olduğuna göre, demokraside partilerden beklenen her görev, aslında halkın görevi sayılır. Halk da, kendi demokratik görevini yapabilmek, kendi sorumluluğunun gereğini yerine getirebilmek için, partilerin yönetimine etkin biçimde katılabilmelidir; tabanından tavanına kadar, partileri sürekli denetliyebilmelidir.

Eğer partilerle toplum arasında organik ilişkiler ve sürekli iletişim olmazsa ne demokrasi gerçeklik kazanabilir ne de halk ve partiler kendi demokratik işlevlerini yerine getirebilirler.

Oysa 30 yıllık demokrasimizin son 20 yılı bu durumda geçmiştir. 12 Eylül 1980 öncesi 20 yıllık dönemde, partiler köksüz temelsiz kalmışlardır. Toplum yapısından kopuk birer tavan örgütlenmesi olarak boşlukta sallanıp durmuşlardır.

*

* *

27 Mayıs 1960 öncesinde, partiler, her köyde her mahallede örgütlenebilirlerdi. Diledikleri yerde diledikleri kadar ocak ve bucak birimleri kurabilirlerdi. Nüfusun dağınık olduğu ilçelerde "itibari" ilçe birimleri bile oluşturabilirlerdi.

27 Mayıs Devriminin en büyük yanılgısı, demokrasinin 1950-60 arasında geçirdiği sarsıntıdan ve bu on yıllık dönem sonunda çökmesinden, partilerin halk arasında örgütlenmesini de sorumlu saymak olmuştur. Bu yanlış varsayıma dayanılarak, 1960 yazında, Kurucu Meclis bile beklenmeden, ocaklar bucaklar kapatılıp yasaklanmış ve partilerin örgütlenme olanağı hiçbir demokratik ülkede eşine rastlanamıyacak biçim ve ölçüde sınırlanmıştır.

Bu yanılgı, ülkemizdeki geleneksel "aydın-bürokrat" zihniyetinin tipik bir belirtisiydi.

Bu zihniyetin etkisinde kalanlar, halkın yeterli siyasal erginliğe kavuşamadığını, kendi yararını-çıkarını kavrıyamadığını, sağlıklı seçim yapabilecek durumda olmadığını, üstelik particiliği kavgaya dönüştürdüğünü sanıyorlardı.

Ayrıca, bürokrasi, halkın, hele köylünün, ocak-bucak örgütleri yoluyla devlet yönetimini baskı altına almasından rahatsız oluyordu. Bazı çevreler, bunun demokrasi gereği olduğunu, demokraside yönetimin halk eğilimlerini ve özlemlerini gözönünde tutması, olanaklarla bağdaştırmağa çalışması gerektiğini düşünemiyor veya içlerine sindiremiyorlardı.

Eğer halk siyasete aktif olarak karışmazsa, faal particilik yapmazsa, Devlet işlerini yönlendirmeğe kalkışmazsa, seçimden seçime dar kadrolar içinde oluşturulacak listelere oy vermekle yetinirse, yönetime daha yeterli ve yetenekli kişiler geleceği, Devletin daha rahat yönetileceği, partizanlığın önleneceği, halk arasında bölünmelerin giderileceği sanılıyordu.

Oysa ocaklar bucaklar kapatıldıktan, parti örgütleri ilçe ve il merkezleriyle genel merkezlere hapsedildikten, partiler böylece köksüz temelsiz birer kuruluş durumuna getirildikten sonra geçen 20 yıl içinde, beklenenlerin tam tersi oldu. 20 yılda demokrasimiz iki kez ağır bunalıma sürüklendi, sonunda büsbütün çöktü. Partizanlık, Devlet yönetimini içinden çürütüp işlemez duruma getirdi. Devlet, daha iyi ve rahat yönetilecek yerde, tüm etkenliğini yitirdi ve bir takım sorumsuz militan güçler devlet içinde devlet olma hevesine kapıldılar. Toplumdaki bölünmelerse, ülkemizi iç savaşın eşiğine sürükleyecek ölçülere vardı.

*

* *

GERÇİ ocakların bucakların bulunduğu dönemde de demokrasimiz ancak on yıl dayanabilmişti. Ama bunun ocaklarla bucaklarla hiç ilgisi olmayan nedenleri vardı. Örneğin:

★ Demokrasimiz henüz çok yeniydi. Demokrasinin kültürü de gelenekleri de oluşmağa başlamamıştı. Parlamento ve partiler dışında hiçbir kurumu veya

kurumsal dayanağı yoktu demokrasinin..

★ 27 yıllık bir iktidar partisinin muhalefete alışabileceği, yeni iktidar olanların da iktidarı hazmedebileceği kadar zaman geçmemişti henüz.

★ Tek partili dönemin Anayasasıyla çok partili demokrasi işletilmeye çalışılıyordu.

★ Anayasaya aykırı yasalar çıkarılabiliyordu. Bunları denetliyebilecek bir yansız kuruluş yoktu.

★ Elinde iktidar partisinin baş harflerini taşıyan bir bastonla her gittiği yerde bir partizanlık simgesi olarak dolaşan, iktidarı tek yanlı baskıya **(hattâ zûlme zorla yan)** bir Cumhurbaşkanı vardı.

★ Meclis Başkanlık Divanı, partizanlıkta, Cumhurbaşkanıyla ve Hükümetle yarışıyordu. O yüzden, özellikle 1950'li yılların ikinci yarısında, Meclis, denetim görevini yapamaz duruma getirilmişti. Anayasa o yetersiz hâliyle bile işlemiyordu Meclisde... İçtüzüğe bile uyulmuyordu. Muhalefet hemen hiç konuşturulmuyordu. En önemli konularda, grup sözcülerinin konuşmaları, 3-5 dakika gibi, üç tümceyi bir araya getirmeğe yetmeyen sürelerle sınırlanıyordu. O üç-beş dakikalık konuşmalar da ön sıraları dolduran iktidar militanlarının sürekli sataşmalarıyla engelleniyordu.

★ Memurlar, hattâ yargıçlar, hiçbir gerekçe gösterilmeksizin, "görülen lüzûm üzerine" sürülebiliyordu.

★ Basın özgürlüğü sınırlıydı.Devlet radyosu ise iktidar partisinin propaganda aracı olarak kullanılıyordu. Radyoda muhalefetin hiç bir görüşü duyurulmazken, saatlerce, iktidar sözcülerinin muhalefete saldırıları veya düzmece "Vatan Cephesi" listeleri yayınlanıyordu.

★ İşçilere sendika özgürlüğü, toplu sözleşme ve grev hakları tanınmamıştı. Halk, partiler dışında örgütlenme olanağından tümüyle yoksundu.

★ Seçimlerde, demokrasi kültürünün ve geleneklerinin çok kökleştiği ülkelerde bile sakıncalı bulunarak bırakılan çoğunluk sistemi uygulanıyordu ve fiilî iki partili sistemin doğal sonucu olarak, Ulus iki kampa bölünüyordu.

★
★ ★

1950-60 döneminde demokrasinin iyi işliyememesine ve çıkmaza saplanmasına bu saydıklarımız gibi pekçok neden varken, sorumluluğu ocaklara bucaklara yüklemek, halkın partiler yoluyla siyasete katılması önlenirse işlerin düzeleceğini sanmak ve halkı cezalandırmağa kalkışmak, ne insafa ne mantığa sığardı.

Tersine, eğer ocaklar bucaklar olmasaydı, eğer ocakların bucakların sağladığı halk dayanışmasıyla ve bilinçlenmesiyle baskıya karşı barışçı yollardan direnilemeseydi, 1950'den sonra demokrasimiz on yıl da dayanamazdı, daha iki yıla varmadan çöker giderdi.

★
★ ★

ÜLKEMİZDE demokrasinin kurucusu olan İnönü, ocaklar bucaklar kapatılacağı zaman, karşı çıktı buna... Ocakların bucakların birer siyasal "okul" olduğunu, bunlara dokunulmaması gerektiğini anlatabilmek için çırpındı. Ama dinletemedi.

"Ocaklarıyla, bucaklarıyla, gençlik ve kadın kollarıyla, partilerin köydeki bütün teşkilâtı bir kanunla kaldırıldı; siyaset mekanizması sanki bir bıçak darbesiyle topraktan kesildi, köksüz bırakıldı". ★

"Bütün politika faaliyeti"nin, "Şehirlerdeki ve kasabalardaki il ve ilçe yönetim kuralları çevresinde" döneceği, bu kurulları da zamanla "menfaatçiler" **"entrikacılar"**ın çepeçevre saracağı bir ortama girildi. ★

Ocaklar bucaklar kapatılmakla, **"adaylar ve milletvekilleri, kendilerini köylüyle, yani vatandaş çoğunluğuyla temasa, artık, demokrasinin gerekli kıldığı kadar mecbur hissetmiyecekler, o yüzden de vatandaş çoğunluğunun dertlerinden meselelerinden uzak kalacaklar"**dı. **"Adayların tesbitinde parti genel merkezlerinin etkisi artacağı için, partilerin bünyeleri gerektiği kadar demakratik bir hüviyet kazanamıyacak"**tı. ★

Nitekim, 1960 yazında ocakları bucakları kapatan yasa çıkarılırken söylenip yazılan bu sözler, daha sonraki yıllarda fazlasiyle gerçekleşti.

★
★ ★

DEMOKRASI için gerçekleştirilmiş bir devrimi diktaya dönüştürmek isteyenler henüz tasfiye edilmeden çıkarılmıştı bu yasa. (Tasfiye, ancak yasanın çıkarılışından birkaç ay sonra, 13 Kasım 1960'da gerçekleştirilebilecekti.)

Bu yasayla partilerin toplumdaki kökleri kesilmeden önce, her köyde her mahallede, başlıca partilerin enaz birer ocak örgütü bulunurdu.

Kentlerde kasabalarda, hemen her ocak yöresinde, ana kademe yönetim kuruluyla, gençlik ve kadın kollarıyla, disiplin ve danışma kurullarıyla, yer yer de işçi ve esnaf-sanatkâr komiteleriyle, büyük partilerin enaz kırkar-ellişer kişilik aktif siyaset kadroları görev başında olurdu.

Bu örgüt birimleri kendi giderlerini kendileri karşılarlardı. Bu siyaset kadrolarında yer alanlar, çevrede herkesi tanırlardı. Herkesin nabzını günü gününe yoklayabilir, halkın isteklerini, beklentilerini, parti muhalefetteyse partinin üst kademe yöneticilerine; iktidardaysa, parti üst kademeleriyle birlikte Hükümete, Devlet yönetimine, günü gününe duyurabilirlerdi. Parti veya Devlet yönetiminin karşılaştığı sorunları ya da izleme gereğini duyduğu politikaları en uzak köyün en son evindeki yurttaşlara kadar duyurabilirlerdi. Bu sorunlarla veya politikalarla ilgili olarak yurttaşların görüşlerini, eleştirilerini alabilir, tepkilerini ölçebilirlerdi.

Her partinin kendi içindeki seçimler ve kongreler, köylerdeki mahallelerdeki, sokaklardaki ocaklardan başlardı.

Partililer, seçimden seçime değil, ocaklarda her gün bir araya gelir, olayları ve politikacıları birlikte tartışıp değerlendirir, parti içi seçimlerde bilgiyle ve bilinçle oy kullanabilirlerdi.

Parlamentoya seçilmek isteyenler, en uzak köylere kadar gitmek, köyün derdini köylüden, mahallenin derdini mahalleliden dinlemek ve seçilirlerse neler yapmaları gerektiğini halktan öğrenmek veya sorunlara nasıl çözümler getirmeyi düşündüklerini halka anlatıp danışmak zorundaydılar.

Milletvekili seçildikten sonra da Ankara'ya kapanıp kalamazlardı politikacılar... Meclisin, Anadolu Kulübünün ya da özel yazıhanelerin dumanlı kulisinde dedikodu yapmakla veya taktik oluşturmakla zaman öldüremezlerdi. Buna vakitleri olmazdı. Çünkü daha partilerinin büyük kongreleri veya kurultayları biterken

köylerde mahallelerde ocak-bucak kongrelerinin hazırlıkları başlardı.

★
★ ★

BELKİ fizik anlamda yorucuydu o dönemin politikacılığı... Fakat ilçelerde illerde veya beşkentte politikanın dumanlı kulisine kapanıp kalmaktan çok daha sağlıklıydı, çok daha verimliydi çok daha temizdi.

"Önseçim oyunları" diye birşey bilinmezdi o dönemde. Delegelikler ve aday yoklamaları masa başında ayarlanamazdı. İstense de kolay çevrilemezdi o türlü oyunlar... Bir köyde veya mahallede partili seçmen iradesini oyuna getirmenin yolu bulunsa, başka mahallelerde veya köylerde oyun bozuluverirdi.

Partilere sızmalar da olamazdı o dönemde... Köylere mahallelere yasa dışı örgütler veya eylemciler sızamazdı. Her köyde her mahallede her sokakta büyük partilerin bunu önleyebilecek kadar çok sayıda yetkili ve sorumlu gözcüleri vardı.

★
★ ★

OCAKLAR bucaklar kapatıldıktan sonra ne oldu? 30 bin nüfuslu bir küçük ilçede de bir milyon nüfuslu bir büyük ilçede de bir avuç parti yöneticisine kaldı bütün iş...

Örneğin, bir partide 30 bin nüfuslu bir ilçeden on bir kişilik bir yönetim kurulu sorumluysa, 500 bin veya bir milyon nüfuslu ilçeden de on bir kişilik bir yönetim kurulu sorumluydu artık...

Örgütün ocaklardaki bucaklardaki kökleri kesilince, bütün yan kuruluşlar da canlılığını ve gerçekliğini yitirdi.

On binlerce, hele yüz binlerce nüfuslu ilçelerde, on bir kişi nereye yetişebilirdi? Çevrede oturanları nasıl tanıyabilir, halkın nabzını nasıl yoklayabilir, köylerde mahallelerde neler olup bittiğini nasıl izleyebilirdi? Bırakınız halkı tanımayı, kendi üyelerini bile tanıyamaz, kendi üyelerinin bile ne yapıp ne yapmadıklarını izleyemez duruma geldi parti yönetimleri.

Partiler, köksüz kalmış ağaçlar gibi kurumağa başladılar. Boşlukta kaldılar. Toplumla ilişkileri gitgide kesildi.

Delege seçimlerini kapalı odalarda masa başında yapmak gitgide âdet hâline gelmeye başladı.

Parti içi seçimler, aday yoklamaları tüm inandırıcılığını yitirdi. Parti içi seçimler inandırıcılığını yitirdikçe, partiler toplumdaki saygınlıklarını ve etkilerini de yitirir oldular.

Halk, özellikle gençlik, yönetimine veya seçimlerine katılamadığı, çalışmalarına katkıda bulunamadığı ve herhangi bir şekilde denetliyemediği partilerden gitgide soğuyup, ya siyaset dışı kalmağa ya da partiler dışında siyaset yapma yollarını aramağa, buna zorlanmağa başladı. O arada, yasal kurallardan saparak siyaset yapma eğilimi de yaygınlaştı.

★
★ ★

DOĞA boşluk tanımaz. Her boşluğun doldurulması bir doğa kuralıdır. Bu kural toplum ve siyaset için de geçerlidir.

Nitekim bu kural siyasette de işledi. Toplumdaki kökleri kesilen yasal parti örgütlerinden açılan boşluğu, ilkin mahallelerde sokaklarda, ardından üniversite gençliği arasında, sonraları da yer yer köylerde, bir takım yasa dışı örgütler, ya da yasal yetki ve işlevlerinin dışına taşan sorumsuz kuruluşlar doldurmağa başladı. Bunlardan kimi "dernek"ti, kimi "kulüp"tü, kimi "kitaplık"tı, kimi de "kooperatif"...

Sonuç olarak yalnız particilik değil, dernekçilik, kulüpçülük, kooperatifçilik de yozlaştı; birçok mahallelerde "kitaplık" denilince silâhlı militan yuvaları akla gelir oldu.

Bunların üstüne ("gederek", silinecek) yeraltı örgütlenmeleri de eklendi.

Partiler için yasak bölge durumuna getirilen alanlara onlar daldılar. Yasa dışı eylemlere kalkışan bazı küçük partiler de başka tür kuruluşların kılıfları altında köşe bucağa girmeğe başladılar.

Ya iktidar ya da muhalefet olarak demokratik rejimin ve yönetimin sorumluluğunu paylaşan büyük partilerse, yasalara aykırı davranamazlardı, böyle dolambaçlı yollara sapamazlardı.

O yüzden meydan küçüklere ve sorumsuzlara kaldı.

Şiddet eylemlerinin tohumları öyle ekildi mahallelere, köylere, eğitim kurumlarına... Kutuplaşan uçların ileri karakolları, toplumun en küçük birimlerine kadar, öyle yayılıp silâhlandı.

Bütün bunlar olup biterken, her türlü sınırlamaya karşın herşeyden sorumlu tutulan büyük partilerin elleri kolları ayakları bağlıydı. Gözleri kapalı, kulakları tıkalıydı. Çünkü mahalleler sokaklar yasak bölgeydi onlara, köyler yasak bölgeydi.

★
★ ★

ZAMAN geçtikçe, partilerin örgütlenme ve çalışma alanları daha da daraltıldı.

Sendika özgürlüğü getirilirken, partilerin sendikalarla ilişki kurmaları yasaklandı. Bunun sonucu olarak, partilerin ister istemez uzağında kaldıkları sendikalara da, bir takım sorumsuz örgütler veya -başka kılıflar altında- bazı küçük partiler sızmağa başladılar.

12 Mart 1971 döneminde getirilen yeni sınırlamalarla, partilerin yüksek öğrenim gençliği arasında örgütlenmeleri de yasaklandı. Bunun sonucu olarak, o kesime de sorumsuz örgütler, militan gruplar sızabildiler.

Yine 12 Mart döneminde yapılan bir Anayasa değişikliğiyle, partilerin üniversite öğretim üyelerinden bile yararlanmaları yasaklandı. Bu ne demekti?.. Gitgide karmaşıklaşan toplum sorunlarına geçerli çözümler arayıp bulmakla yükümlü olan partiler, bu yükümlülüklerini yerine getirmeğe çalışırken bilim ocaklarındaki uzmanlardan bile yararlanamıyacaklar demekti.

Üniversitelerde büyük partilerden açılan boşluğu da bir takım sorumsuz örgütler doldurmağa başladılar.

Ama bütün bu sınırlamalara yasaklara karşın,

Devletin de demokrasinin de işlemesinden yine büyük partiler sorumlu tutuluyordu; büyük partiler meydanı boş bıraktıkça yaygınlaşan şiddet eylemlerinin hesabı da büyük partilerden soruluyordu.

★
★ ★

BAZI küçük partilerin son yıllarda canlılık gösterebilmiş ve hızla güçlenebilmiş olmasından nisbî temsili sorumlu tutmak çok yanlış olur. Büyük partilerin yapamadığını, yasa dışı örgütlenmelere sapan bazı küçük partiler yapar oldular; büyüklerin erişemediği yerlere onlar girebildiler ve taban bir yandan değişik amaçlı sorumsuz kuruluşlara bir yandan da küçük partilere kaymağa başladı.

Son yıllarda herhangi bir büyük kentte şiddet eylemcisi gruplardan biri bir mahalleye saldırdığı zaman, büyük partilerin olay yerine gönderdikleri heyetler, çoğu kez, kimlerle temas kurup kimlerden güvenilir bilgi alabileceklerini bile kestiremez duruma düşmüşlerdi. Oysa ocak-bucak örgütleri olsaydı, olay yerlerine heyet göndermeleri bile gerekmezdi; daha olay çıkmadan, yerel örgütler durumu kontrol altına alabilir veya gerekli bilgileri üst kademelere ulaştırabilirlerdi.

Fakat büyük partilerin etkilerini yitirdikleri mahallelerde, semtlerde, kesimlerde, militan gruplar, yasa dışı veya sorumsuz örgütler, rahatça at oynatabiliyorlardı.

★
★ ★

BÜYÜK partilerin(Sorumluluğu ve "yerine günahı. 1960'da yapılan ve 12 Mart 1971 döneminde büsbütün ağırlaştırılan bu yanlışlığı, parti çalışmalarına ve örgütlenmesine getirilen bu çağdışı, akıl dışı, demokrasi dışı sınırlamaları ortadan kaldırmak üzere bir araya gelememiş olmalarıydı.

O da kolay değildi, çünkü bir anlamda "rahat"a alışmıştı politikacılar... Bir daha kolay kolay köy yollarında balata yakmayı, papuç eskitmeyi, nefes tüketmeyi göze alamıyorlardı.

Oysa bu "rahat"lık aslında bir aldatmacaydı. Politikacı köye mahalleye gitmez olunca, köylerin mahallelerin halkı başkente, başkentteki politika kulislerine ve Devlet dairelerine akın etmek zorunda kaldı. Bakanlıkların, Büyük Millet Meclisinin koridorları, akın eden heyetlerden iş yapılamaz duruma geldi. Milletvekili senatör evleri dolup taşmağa başladı. Siyasal mekanizma daraltıldıkça, Devlet mekanizmasıyla Parlamento da tıkanıp kaldı.

Ankara'ya kadar gelebilenlerin, Devlet dairelerine, Büyük Millet Meclisi koridorlarına, sabahın beşinden -altısından başlıyarak milletvekili senatör evlerine girebilenlerin ne kadarı gerçek anlamıyla "halk"tı, ne kadarı gerçekten halkın sözcüleriydi, ne kadarı halkın temel dertlerini sorunlarını dile getiriyorlardı?.. Bunu anlıyabilmek de çok zordu. Halkın ayağına giden politikacı, halkın her kesiminin ne düşündüğünü ne istediğini birkaç saat içinde anlıyabilirdi. Ama Ankara'ya gelen heyetlerden hangileri halkın gerçek dertlerini yansıtıyor, hangileri halk adına konuşur görünürken bir takım çıkar gruplarının işlerini kovuşturuyordu, bunu kestirebilme olanağı hemen hemen kalmamıştı.

Meydan bir yandan yasa dışı sorumsuz örgütlere, bir yandan da tuzu kuru çıkar gruplarının halk adına konuşur görünen temsilcilerine kalmış oluyordu.

★
★ ★

DEMOKRATİK siyasal yaşam ve onun "vaz geçilmez unsurları" olan siyasal partiler, daracık bir cendere içine alınmışlardı.

12 Eylül 1980 öncesi aylarda, Cumhuriyet Halk Partisi, bu cenderenin açılması, partiler üzerindeki o akıl almaz sınırlamaların yasaklamaların kaldırılması için sesini yükseltmeğe çalıştı. Adalet Partisinden de olumlu yankılar geldi.

Fakat o ayların gürültüsünde bu seslere kulak verilmiyordu. Temel sorunlara eğilmek isteyenler ciddiye alınmıyordu. Çok geçti artık... İş işten geçmişti. Parlamento da tıkanmıştı.

Siyasal yaşamı ve partileri sınırlayan cenderenin boğucu havasında demokrasimiz nefessiz kaldı ve boğuldu.

★
★ ★

ŞİMDİ Türkiye'de siyasal yaşam yeniden kurulacak.

Umulur ki bu kez de sorunlara, hastalıklara yanlış teşhisler konulmasın. Yanlış teşhisler konulup da hastalıkları büsbütün ağırlaştırıcı "tedavi"lere sapılmasın!

Sorun ne Anayasa, ne seçim sistemi ne de önseçim sorunudur.

Sorun, halkın ve partilerin demokrasi kurallarına uygun biçimde örgütlenebilmeleri sorunudur.

Politikayı "çirkin"leştiren de, halkın politikaya karışması değildir; tam tersine, politikanın halktan koparılıp bir seyirlik oyuna dönüştürülmesidir, politikayı çirkinleştiren...

Eğer yeni siyasal yaşam, gerçek anlamıyla demokratik bir yapı amaçlayarak kurulacaksa, ve herşeyin hesabı partilerden, politikacılardan, Parlamentodan sorulacaksa, partilerin siyasal yaşamda "vaz geçilmez unsurlar" oldukları hatırda tutulmalı ve toplumun her kesiminde örgütlenebilmeleri sağlanmalıdır! Halk da, politikaya, partiler yoluyla, etkin biçimde katılabilme olanağına kavuşturulmalıdır! Particiliğin ve politikanın üstünden, çağdışı, akıl dışı, demokrasi dışı sınırlamalar yasaklar kaldırılmalıdır!

Ocaklar kapatılmakla demokratik siyasal yaşamın halk içindeki ocağı söndürülmüştür.

Ülkemizde eğer sağlıklı ve gerçek bir demokrasinin oluşması isteniyorsa, herşeyden önce, 21 yıl önce söndürülen bu ocak yeniden yakılmalıdır!

(★) Bülent Ecevit'in, "Ulus" gazetesinde 5 Temmuz 1960 günü çıkan "Ocak bucak" *başlıklı ve 7 Temmuz 1960 günü çıkan* "Politikasız demokrasi" *başlıklı yazılarından.*

Schmidt, S. Arabistan'a şimdilik silah satmayacaklarını söyledi

Resmi bir ziyaret için geçen hafta Suudi Arabistan'a giden Federal Almanya Başbakanı Helmuth Schmidt, ülkesinin şu anda Suudi Arabistan'a silah satmasının olanaksız olduğunu söyledi.

Schmidt, konunun ülkesinde yoğun tartışmalara yol açtığını ve NATO dışındaki ülkelere silah satılmadığını kaydetti. Gözlemciler Almanya'dan Leopar- 2 tankları almak isteyen Suudi Arabistan yöneticilerinin hayal kırıklığına uğradığını belirttiler.

"New York Times" Başkan Reagan'ın ilk 100 gününü, başarısız olarak değerlendirdi

Amerika'nın ünlü gazetelerinden "New York Times" yaptığı değerlendirmede, Başkan Ronald Regan'ın ilk 100 gününü "Başarısız" olarak değerlendirdi.

Gazetede çıkan bir yorumda, 100 günün, 30. günün bir suikastçi tarafından "Çalındığı" belirtilerek, "Kadrosunu kurtarmakta ağır davranan ve şaşırtıcı biçimde karmakarışık bir dışpolitika izleyen Reagan'ı ayrıca, ekonomik yönden kendi partisinde bile yetersiz bulanlar var" denildi...

Ermeni Gizli Ordusu, "Türklere karşı savaş açın" diye kampanyaya girişti

Türk Diplomatlarına karşı hunharca saldırılarını sürdüren "Ermeni Gizli Kurtuluş Ordusu" ASALA, Beyrut'ta yaptığı bir açıklama ile, bütün Ermenileri, Türklere karşı eyleme girişmeye çağırdı.

ASALA'nın çağrısında, Türklerin özel yetiştirilmiş elemanlarla Ermenilere saldırılar düzenleyecekleri, son zamanlarda 30 Ermeni'nin Türkler tarafından öldürüldüğü iddia edildi.

Norveç, Danimarka ve İzlanda Türkler'e vize uygulamaya başladılar

Norveç, Danimarka ve İzlanda 1 Mayıs cuma gününden itibaren Türk vatandaşlarına vize uygulamaya başladılar. Bu ülkelerden sadece Norveç'in, vize işlemlerinde ücret almayacağı açıklandı.

Öte yandan, Türk vatandaşlarına daha önce vize uygulamasına geçen Fransa ile geçen hafta yapılan görüşmelerde, bazı kolaylıklar sağlandı. Türk ve Fransız heyetleri altı ay sonra Paris'te tekrar biraraya gelecekler.

Tarım ve Orman işçilerinin enaz ücreti 8 bin 600 lira olarak belirlendi

"Asgari Ücret Tesbit Komisyonu" 16 yaşından büyük tarım ve orman işçilerinin enaz ücretini 8 bin 600 lira, 16 yaşından küçüklerin ise 5 bin 700 lira olarak belirledi. Karar oybirliği ile alındı.

Komisyon, bir süre önce yaptığı toplantıda da, bu sektör dışında kalan işçilerin enaz ücretini belirlemiş ve 10 bin lira olarak saptamıştı. Her kesim için düzenlenen enaz asgarı ücretler 1 Mayıs tarihinde yürürlüğe girdi

İşçileri istifaya zorlayan fabrika genel müdürü ile yönetim kurulu başkanı tutuklandı

Ege Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi, işçileri istifaya zorladıkları gerekçesiyle, Aydın Tekstil Fabrikası Yönetim Kurulu Başkanı Mevlüt Şahinci ile Fabrika Genel Müdürü Özdemir Balkan'ı tutukladı.

Adı geçen kişiler, bir süre önce, 150 kadar işçiyi baskı yoluyla istifaya zorlamış ve fabrika ile ilişkilerini kesmiş, 50 kadar işçi de, haklarının aranması için Sıkıyönetim Komutanlığına başvurmuştu.

Ünlü iş adamı Sabancı, ameliyat öncesi bir papazın duasından etkilendiğini açıkladı

Ülkemizin ünlü işadamlarından Sakıp Sabancı, bir ay önce Amerika'da geçirdiği kalp ameliyatından önce, bir papazın gelip, "Bu gece senin için dua edeceğim" demesinden çok etkilendiğini açıkladı

Bir büyük gazetede, olayı kendisi kaleme olan Sabancı, papazın kendisini ziyareti konusunda, "Bu ziyaret bana, inanç konusundaki eksikliklerimizi, dini vecibelerimiz konusundaki ihmallerimizi hatırlama imkanı verdi" dedi.

Vergi indiriminden yararlanmak için sakatlık arızaları 14 gruba ayrıldı

Vergi indiriminden yararlanacak sakatların, indirim gruplarını belirlemek için, sakatlık arızaları 14 gruba ayrıldı. Konuyla ilgili yönetmelik hükümlerine göre, çalışma gücünün yüzde 70'inden fazlasını kaybedenlerin birinci derece, yüzde 40'ından fazlasını kaybedenlerin ikinci derece sakat sayılması kararlaştırıldı.

Sakatlık indiriminden yararlanmak isteyenler önce defterdarlığa başvuracak ve sevkedildikleri hastanelerden aldıkları rapora göre, indirimden yararlanacaklar.

Kürtaj devlet denetiminde yapılabilecek, diyanet işleri karşı çıktı

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Necmi Ayanoğlu, Kürtajın, Devlet kontrolü altında, sınırlı olarak serbest bırakılmasına ilişkin yasa hazırlıklarının sürdürüldüğünü açıkladı.

Bakan Ayanoğlu, kürtaj yasasının nüfus planlaması kapsamına gireceğini belirtti.

Öte yandan, konuya ilişkin görüşlerini açıklayan, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanvekili Recep Akakuş ise, "Kürtajı dini açıdan sakıncalı görmekteyiz" dedi.

Öğretmen Nakilleri Haziran Ayına kadar durduruldu

İlk ve orta dereceli okullardaki bütün öğretmenlerin nakilleri, Milli Eğitim Bakanlığının emri üzerine Haziran ayına dek durduruldu.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan genelgede, Haziran ayına kadar geçecek olan sürede, sadece sıkıyönetim emrindeki güvenlik görevlilerinin öğretmen eşlerinin nakillerinin yapılacağı belirtildi. Nakil için başvuan öğretmen sayısının 17 bin dolayında olduğu ve bunların durumunun 10 Haziran'da toplanacak, "Bakanlık Tayin Komisyonu" nda ele alınacağı öğrenildi.

12 Eylül'den bu yana gözaltına alınan 122 bin kişiden 40 bini tutuklandı

12 Eylül - 10 Nisan tarihleri arasında gözaltına alınan 122 bin 609 kişiden 40 bin 386'sının tutuklandığı öğrenildi. Buna göre, gözaltına alınan her üç kişiden biri tutuklandı. Aynı tarihlerde askeri savcılar tarafından açılan 42 bin 89 soruşturma dosyasından 22 bin 644'ü tamamlandı. Bu dosyalardan 20 bin 832'si askeri mahkemelere gönderildi. Mahkemeler aynı sürede 12 bin 356 davayı karara bağladı. 12 bin 576 sanık hüküm giydi.

TBMM Basın Bürosunda 22 yıl görev yapan İbrahim Uyanık emekli oldu

TBMM Basın bürosu'nda 22 yıl görev yapan İbrahim Uyanık, 30 yılını tamamlayarak, geçtiğimiz hafta içinde emekli oldu.

Çalışma hayatına 1960 öncesi Sayıştay'da başlayan ve 1960 Devrimi'nden sonra TBMM Basın Bürosu'nda görev alan İbrahim Uyanık bu görevini aralıksız 22 yıl sürdürdü. TBMM'de görev yaptığı sürece, basın mensuplarının her sorununun çözümünde gösterdiği çaba ile tanınan Uyanık'a, ARAYIŞ yeni yaşamında mutluluklar diler.

Sanayi Bakanı Kocatopçu, Komünizmin en büyük panzehirinin Hisse Senedi olduğunu açıkladı

Sanayi ve Teknoloji Bakanı Şahap Kocatopçu, komünizmin en büyük panzehirinin hisse senedi olduğunu açıkladı.

"Her vatandaşımıza bir küçük hisse verirsek, komünizmin düşman diyeceği, düşman olarak görebileceği kimse kalmaz" dedi.

Bakan Kocatopçu, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Başkanlar Meclisi'nde yaptığı konuşmasında ayrıca, banka ve bankerlere akan tasarruflar için hisse senetlerinin tercih edilir hale getirilmesi gerektiğini de söyledi.

İTO'nun araştırması açıklandı: Trakya'da buğdayın maliyeti bu yıl yüzde 99 arttı

İstanbul Ticaret Odası (İTO) tarafından yapılan araştırma sonuçlandı ve Trakya'da buğdayın maliyetinin yüzde 99 oranında arttığı açıklandı.

Açıklamada geçen yıl maliyeti 7 lira 40 kuruşu olan bir kilo buğdayın bu yıl 14 lira 88 kuruşa yükseldiği, ayçiçeğindeki maliyet artışının yüzde 71.9'luk bir artışla 34 lira 22 kuruşa ulaştığı belirtildi.

Uzak Mekiği'nin, ABD uydu savunma sisteminin bir parçası olduğu açıklandı

Cape Caneveral Uzay Üssü'nde çalışmalarına başlayan, "18. Uzay Kurultay"nda konuşan Pentagon Uzay ve İletişim Komutanlığı Başkanı Tuğgeneral Ralph Jacobson, Uzak Mekiği (Columbia)nın ABD Uydu Savunma Sistemi'nin bir parçası olduğunu ve bu alanda Sovyetler'in üstünlük kazanmasına karşı çalışıldığını açıkladı.

Öte yandan, Fransa Devlet Başkanlığı seçimine katılacak iki adaydan biri olan Valery Giscard dEstaing, yeniden seçilmesi halinde, bir Fransız Uzay Mekiği, yapımını düşüneceğini söyledi.

Sovyetler, Afganistan'da Soykırımla suçlandı

Afganistan'a müdahale eden Sovyetler'i yargılamak üzere İsveç'te kurulan Uluslararası Mahkeme'de konuşan Afgan'lı yedi tanık, Sovyetler'i, ülkelerinde "soykırım" yapmakla suçladılar.

Öte yandan, geçen hafta, Afganistan'da ikinci büyük kent olan Kandehar'ın, direnişçilerin eline geçmesi üzerine, Sovyet helikopter ve uçaklarının bu kenti bombaladıkları öğrenildi.

Okuma-Yazma Seferberliğine katılanların sayısı bir milyona yaklaştı

Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam, geçtiğimiz hafta içinde, okuma-yazma seferberliğine katılanların sayısının bir milyona yaklaştığını açıkladı.

Bakan Sağlam, Sincan Temel Eğitim Okulu'nun temel atma töreninde yaptığı konuşmada her yıl ilkokula bir milyon çocuğun başladığını belirterek, "Beş bin derslik yeni okul yapımı gereklidir" dedi.

"Kemalist Atılım Birliği" parti haline gelmeyecek

12 Eylül'den sonra kurulan tek örgüt olan, "Kemalist Atılım Birliği"nin Başkanı Baha Vefa Karatay, "Demokratik döneme geçildiğinde siyasi bir parti haline gelmeyi düşünmediklerini" açıkladı.

Kemalist Atılım Birliği'nin 26 Şubat 1981 tarihinde kurulduğunu belirten Baha Vefa Karatay, o günden bu yana geçen iki aylık sürede, birliğe üye olmak amacıyla 10 bine yakın kişinin başvurduğunu belirtti.

MHP DAVASI

Devlete, Anayasal düzene, ulusal birliğe karşı işlenen ve ülkemizi iç savaşın eşiğine kadar sürükleyen terör eylemleriyle ilgili soruşturmalar, 12 Eylül'den sonra yaygınlaştırıp derinleştirildi ve hız kazandı. Geçen hafta Milliyetçi Hareket Partisi yöneticileri ve üyeleri hakkında açılan davayla, bu soruşturmalar çok önemli bir aşamaya varmış oldu.

Gerçi daha önce de, sıkıyönetim mahkemelerinde, MHP üyesi veya yandaşı birçok sağcı teröristler hakkında davalar açılmıştı; özellikle son aylarda bunlardan bazılarıyla ilgili mahkeme hükümleri kesinleşmiş ve infaz edilmişti. ancak sağ kesimdeki terör eylemlerinin bir siyasal partiyle bağlantısı açık seçik ortaya konulmamıştı.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askerî Savcılığının 29 Nisan 1981 günü Milliyetçi Hareket Partisi yöneticileri hakkında açtığı dava ile ilgili iddianame bu bağlantıyı göstermektedir.

★
★ ★

Sol uçtan gelen terör eylemleri, biribirinden kopuk ve başına buyruk bazı grupların dağınık eylemleri niteliğindeydi. Değişik köklerden kaynaklanan bu sol terör eylemleriyle ilgili soruşturmalar, doğal olarak, ayrı ayrı yürütülmektedir ve biribiri ardından değişik eylemci gruplarla ilgili davalar açılmakta veya sonuçlanmaktadır.

Buna karşılık, sağdan gelen terör eylemlerinin tek bir merkezden kaynaklandığını ve yönlendirildiğini gösterir belirtiler ve bu merkezin Milliyetçi Hareket Partisi olduğu yolundaki kuşkular yaygınlandı. Ancak yıllardır süre gelen sağ terör eylemlerinin bir merkezle bağlantısını kanıtlara bağlamak yoğun bir çalışmayı gerektiriyordu. 12 Eylül'den sonra derinleştirilen soruşturmalar, elde edilen belgeler ve bulgular, öyle anlaşılıyor ki, bu olanağı sağlamıştır. Yedi ay içinde sonuç aşamasına varılmış ve Ankara Sıkıyönetim Savcılığı, Nisan sonunda iddianamesini açıklayarak MHP yöneticileri hakkında dava açmıştır.

★
★ ★

Açılan davada, MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş'le birlikte bu Parti yöneticisi veya üyesi 219 sanık hakkında idam cezası istenmektedir.

Alpaslan Türkeş'le, 16'sı Genel İdare Kurulu üyesi olan 63 MHP'li hakkında, Türk Ceza Kanununun 146/1. maddesi uyarınca; 156 MHP'li hakkında da aynı kanununun 149/2. maddesi uyarınca ölüm cezası istenmiştir. MHP yöneticisi 21 sanık hakkında ise 5-15 yıl arası hapis cezaları istemiyle dava açılmıştır.

Türk Ceza Kanununun bu maddeleriyle ilgili olarak ceza hukuku uzmanlarınca hazırlanan bir inceleme yazısını, bu sayımızda, ayrıca yayınlıyoruz.

★
★ ★

Sıkıyönetim Savcılığının MHP yöneticileri hakkındaki iddianamesinde ileri sürülen suçlar özetle şöyledir:

★ Milliyetçi Hareket Partisince temsil edilen "milliyetçi-ülkücü" görüşü benimsemiş bu kimseler, Anayasa ilkeleriyle kamu düzenine ilişkin diğer yasaları yok sayarak, Devlete, "Başbuğ" Türkeş liderliğinde egemen olmayı amaçlamışlardır.

★ Bu Parti desteğinde, yasal ve yasa dışı dernekler aracılığıyla, Türk halkını "ülkücü - komünist" diye ayırarak, bilinçli ve sistemli bir biçimde, örgütlü - organize ve merkeziyetçi düzen içinde zor kullanmışlardır.

★ Terör ortamı içinde geniş yığınlarda bir otorite boşluğu yaratarak bu boşluğu zor yoluyla doldurup Devlete ve topluma egemen olmak istemişlerdir.

★ Amaçlarına ulaşmak için, bir siyasal parti görünümünde örgüt ve terör odakları kurmuşlardır.

★ Türkiye'yi komünist saldırı ve düzenden kurtarmak maskesi altında eğitim, bilinçlendirme, şartlandırma, yönlendirme, örgütlenme, silâhlanma, planlama aşamalarını geçerek, son unsur olan eyleme yönelmişlerdir.

★ Kendilerinden olmayanlara çalışma, eğitim ve adetâ yaşam hakkı tanımaz bir tutum izlemişlerdir. Kendilerinden olmayanları düşman sayıp öldürme ve öldürtmeye varan kin ve hınç dolu davranışlarda bulunmuşlardır.

★ Türk halkını huzursuzluğa, karamsarlığa ve Devlete güvensizliğe iterek millî birliği bozucu davranışlara yönelmişlerdir.

★ Yasal düzenin işlemez, yasal hakların kullanılmaz, kolluk kuvvetlerinin güvenilmez olduğu inanç ve görüşünü toplumda yerleştirmeğe çalışmışlardır.

★ Bu davranış ve çabalarının yarattığı karamsar ve olumsuz anarşik ortam içinde beliren güç ve otorite yokluğundan yararlanarak, "tek lider Başbuğ Alpaslan Türkeş"le "Ülkücü" görüş yanlılarının yönetiminde, anayasal düzene karşı, Devlete etkin ve egemen olmaya yönelik uğraşlar içine girmişlerdir.

★
★ ★

Bu ağır suç iddialarının muhatabı olan Milliyetçi Hareket Partisinin yıllarca Hükümetlere ortak veya destek olduğu, o yoldan Devlet kadrolarına geniş ölçüde sızma olanağını bulduğu, üstelik bu Parti liderinin bir ara Başbakan Yardımcısı olarak iç güvenlik işlerinde sorumlu koordinatörlük yaptığı anımsanacak olursa, Türkiye'nin ne büyük tehlikelerle karşı karşıya gelmiş olduğu görülür.

Bu Partinin iktidar ortaklığına eğer bir süre için ara verilmiş olmasaydı, tehlikeler, bir noktada durdurulamıyacak düzeye ulaşabilirdi.

Yönetimin ve sıkıyönetim mahkemelerinin, sağlı sollu bütün terör odaklarına ve kaynaklarına, ayrım gözetmeksizin yönelmesi, geçmişe ışık tutacağı gibi, belki gelecekte de benzer maceraların yinelenmesini önlemeğe yarıyacaktır.

MHP YÖNETİCİLERİNE UYGULANMAK İSTENEN MADDELER

Geçtiğimiz hafta içinde Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı, MHP, üst düzey yöneticileri ile yine bu partiye bağlı yan kuruluşların üye ve yöneticileri hakkında, Türk Ceza Kanununun 146/1 ve 149/2 nci maddelerinde öngörülen suçları işlemekten dolayı iki önemli davanın açıldığını duyurmuş bulunmaktadır.

Gerek 146 ve gerekse 149 uncu maddeler, TCK.'nun **Devlet Kuvvetleri Aleyhinde Cürümler** bölümünde yer almaktadır. Bunun anlamı, TCK.'nun söz konusu maddeler aracılığı ile, devlete ait bazı önemli politik menfaatleri korumayı amaçlamış olmasıdır. Diğer bir deyişle, bu maddelerde öngörülen suçları işlemiş bulunanlar, kanun koyucu tarafında, devlete karşı suç işlemiş kişiler olarak kabul edilmektedirler.

Alpaslan Türkeş de dahil olmak üzere, MHP'nin onaltı üst düzey yöneticisi hakkında açılan davanın dayanağını oluşturan 146'ncı madde, Anayasanın ihlalini cezalandırmaktadır. Bilindiği üzere, Anayasa, bir taraftan devletin politik örgütlenmesini gösteren öte yandan da diğer bütün hukuk kurallarının geçerliliğinin temelini oluşturan siyasi/hukuki bir belgedir. Bu ikinci özelliği, Anayasanın temel norm ya da aynı anlama gelmek üzere en üstün norm sayılmasının nedenidir. Böylece, Anayasa, hem devletin temel politik örgütlenmesinin nasıl olacağını göstermekte hem de hukuk düzeninin meşruiyetinin dayanağını oluşturmaktadır.

TCK'nun 146 ncı maddesi, işte böyle bir temel kanunun, sadece tamamının değil, bir kısmının dahi ihlâlini ölüm cezası ile cezalandırmaktadır. Aynı madde, bunun yanında, milli egemenliği kullanan ve bu nedenle özel bir önem taşıyan Anayasal bir organı, Parlamentoyu, zorla ortadan kaldıranlarla görevini yerine getirmekten alıkoyanları da aynı ceza ile cezalandırmaktadır.

146 ncı madde, Anayasanın ihlalinin ne anlama geldiğini, diğer bir deyişle hangi nitelikteki eylemlerin böyle sayılacağını göstermiş bulunmaktadır. Bunlar Anayasayı tağyir ve tebdil edici fiiller ile, yine Anayasayı ilga eder nitelikteki fiillerdir. Tağyir ve tebdil, bir şeyin değiştirilmesi, bozulması, mevcut durumunun değişikliğe uğratılması anlamına gelir. İlga etmek ise, bir şeyi ortadan kaldırmak demektir. Sonuç olarak, bu madde, devletin temel ve en üstün normunu oluşturan Anayasanın tamamının veya bir kısmının, bizzat Anayasada öngörülen usuller dışında zora başvurarak değşitirilmesi, mevcut durumunun değişikliğe uğratılması, bozulması gibi fiilleri suç saymıştır.

Görüldüğü üzere bu suç, Anayasaya aykırı, onunla bağdaşmayan herhangi bir davranıştan farklı, bunu aşan bir şeydir. Anayasayı önemli biçimde değiştiren, Anayasanın temel ilke ve kurumlarının hepsini veya bir kısmını bozan veya değişikliğe uğratan; kısacası, meşru ve yürürlükteki Anayasanın varlığını tamamen veya kısmen yoketmek sonucunu doğuran fiiller bu suçu oluşturur. Örneğin, temel hak ve özgürlükleri yok etmek, parlamenter rejimi kaldırıp bunun yerine siyasal gücü bir kişi veya bir grup elinde toplayan bir siyasal rejim kurmak gibi...

TCK.'nun 146'ncı maddesinin çok önemli bir özelliği vardır: Faili suçun tam cezasına çarptırmak için, sucun tamamlanması gerekli değildir.

Ceza hukukumuzun genel bir ilkesine göre, fail bir suçu işlemeğe başladıktan sonra, iradesinden bağımsız nedenlerden dolayı suçu tamamlayamazsa teşebbüs safhasında kalmış sayılır. Bu durumda kendisine, suç yolunda sonuca yaklaşma oranına göre, tamamlanmış suçunkinden daha az ceza verilir. Örneğin bir başkasını öldürmek için harekete geçen kişimin, tetiği çekememesi veya ateş etmesine rağmen merminin isabet etmemesi ya da yaralının cerrahi müdahale sonucunda kurtarılması gibi. Bu durumda faile, kasten adam öldürme suçunun cezası olan yirmidört yıl ağır hapis cezası değil de, kanunda öngörülen oranlarda hafifletilmiş bir ceza verilir.

TCK.', 146'ncı maddede bu genel ilkeden ayrılmıştır.

TCK'nın 146'ncı maddesinden öngörülen suçu işlemeğe başlayan kimse, iradesinden bağımsız nedenlerden dolayı sonuca ulaşamasa bile, kendisine, suçu tamamlamışcasına ceza verilir. Yani fail, teşebbüs derecesinde kalmış suçlar için kanun tarafından öngörülmüş ceza indiriminden yararlanamaz. TCK'nın 146'ncı maddesi bunu göstermek için, başka suçlar bakımından kullanılan "**Öldürürse**", bir kimsenin taşınır malını bulunduğu yerden "**alırsa**" gibi ifadelerden ayrılarak, Anayasayı tağyir, tebdil veya ilgaya "**teşebbüs edenler**" ölüm cezasına çarptırılır demiştir.

Diğer bir kısım MHP'liler ve bu partinin yan kuruluş üye ve yöneticileri hakkında açılan ikinci davanın dayanağını oluşturan 140'uncu madde, hükümete karşı silahlı isyana veya bir kesim halkı diğer bir kesimi öldürmeğe teşvik etmeği suç saymış ve failin yirmi yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasına çarptırılacağını öngörmüştür.

Teşvik, birey ve grupların psikolojilerini etkileyerek, bunları belli bir biçimde davranmağa yöneltmek anlamına gelir. Bu nedenle, söz konusu suçun oluşması için, failin mutlaka isyan veya öldürme fiillerine karışması, bu alanlarda maddi katkılarda bulunması şart değildir. Bir kimsenin, belirli olmayan birey ve grupların psikolojisini, isyana veya biribirlerini öldürmeğe sevkedecek biçimde etkilemesi, suçun oluşması için yeterlidir.

Buraya kadar olan safha, suçun basit biçimidir. Suçun bu basit biçiminde, grup üzerinde yapılan etkinin, yukarıda sayılan sonuçları muhtemel kılması yeterlidir. Bu nedenle, örneğin adam öldürme gibi bir zarar suçu değil de bir tehlike suçu söz konusudur. Kanun koyucu, bu gibi teşviklerin muhtemel sonuçlarının ağırlığını nazara alarak, amaç gerçekleşmese bile faili cazalandırmıştır.

İsyan ve toplu öldürme olasılığına karşı bu kadar duyarlı olan yasa koyucunun, bu sonuçların gerçekleşmesi durumunda daha da sert davranması doğaldır. Nitekim TCK'nun 149'ncu maddesinin ikinci fıkrası, isyanın gerçekleşmesi veya bir kesim halkın öldürülmesi sonucunun fiilen ortaya çıkması durumunda failin ölüm cezasına çarptırılacağını öngörmüştür. İşte bazı MHP'liler ve bu partinin yan kuruluşları üyeleri hakkında açılan ikinci dava, bu maddeye, yani teşvikin fiilen öldürmelere yol açması durumunu öngören hükme dayanılarak açılmıştır.

YENİ "ATATÜRKÇÜ"LER

Daha düne kadar Mustafa Kemal Atatürk düşmanlığı yapanlar, bugün O'na sahip çıkma uğraşı vermeye başladılar. Bunlardan biri de kuşkusuz Tercüman gazetesi... Hatta Atatürk düşmanlığından "Sabıkalı" da denilebilir bu gazeteye. Nasıl mı? Bir kaç örnekle gösterelim.

1 Nisan 1970 tarihli Tercüman'da, köşe yazarlarından biri şöyle yazıyordu Mustafa Kemal Atatürk için:

"Ali Rıza Efendi Atatürk'ün sadece üvey babası idi. Ali Rıza Efendi Atatürk'ün valideleri Zübeyda hanımla evlendiği zaman Zübeyde hanımın ikisi erkek biri kız olmak üzere üç çocuğu vardı. Süreyya, Mustafa ve Makbule... Atatürk'ün ağabeysi Süreyya Bey de subay olarak yetişmiş, şakağına bir kurşun sıkarak intihar etmiştir... Atatürk'ün asıl babasının adı Bekir'dir. Arnavut Bekir Ağa derlerdi ona. Gümrük kolcusu idi... Bir gümrük kaçakçısını vurmuş ve hapse düşmüş, orada vefat etmiştir"

Bu yazıda, tüm Türkiye'nin ve dünyanın kabul ettiği, bildiği bir gerçek, -yani Atatürk'ün babasının Ali Rıza Efendi olduğu gerçeği- ters-yüz edilmek ve Mustafa Kemal Atatürk küçük düşürülmek istenmiyor mu?

Diyelim ki, bu yazıda - kendilerince-bir tarihi gerçeği aydınlatmak (!) istemişlerdi. Fakat, yine sürdürdüler aynı düşmanlığı

Tercüman'ın 10 Kasım 1976 tarihli sayısında yayınlanan bir başka yazıda bunu kanıtlayacaktır sanırız:

"Büyük Allah ile yetinmeyerek, daha doğrusu onu asla anlayıp hissetmeyerek ve Yüce Kuran'ın Ulu Peygamber'in kıymetini bilmeyerek Gazi Mustafa Kemal'den kâh bir 'Tanrı' kâh bir 'Peygamber' çıkartmaya kalkanlar... O'nu hiçbir dine sığdıramıyarak, tabutu, sandukası ve heykelleri etrafında yeni, acaip ayinler icadına kalkanlar, bu mübarek ay ile 10 Kasım'ın içiçe gelişine dikkat etsinler, Ruhlarını yıkasın, ihtiras ve kötülükten arınsın ve hatadan dönmenin fazilet olduğunu öğrensinler.

... Sonra birtakım dalkavuklar toplandılar, O'nda uzun bir süre uğraşarak meydana getirmeye çalıştıkları kibiri okşamak için "Atatürk" sıfatını verdiler parkam zoru ile. Niçin Atatürk? Mustafa Kemal'den önce Türklük yok mu idi? Veya Türklük ondan mı doğmuştu?"

İşte bu yazıları yayımlayan, Tercüman geçtiğimiz günlerde İstanbul'da bir Atatürkt Semineri düzenledi. Bu seminerde neler konuşulduğu bazı gazetelerde yayınlandı. Kültür Bakanı Cihat Baban'ın da katıldığı bu seminerde konuşulanlara değinmek istemiyoruz. Fakat, bir noktaya değinmeden edemeyeceğiz.

Atatürk düşmanlığı yapan yazarların yazılarına sütunları hala açık olan, "Sonradan olma Atatürkçülerden" Tercüman, bu seminerle günah mı çıkarttı, yoksa, eski günahlarını unutturmaya mı çalıştı?

Ne ise, bu gazeteye böyle küçük oyunları çok görmemek gerekir. Çünkü, 27 Ağsutos 1976 tarihinde aynı gazetede yayınlanan aşağıdaki metin, taşra kalıbın da, yani Anadolu baskısında daha değişik yayınlanmıştır.

Ankara-İstanbul baskısında yayınlanan metin şöyle:

"Lozan deyince, siz meşhur Deniz Klübünün danslı, şanslı, mehtaplı, maytaplı, pokerli, jokerli gecelerini hatırlarsınız. Bizse bundan elli küsur sene önce Türk'ün bir çok haklarının heba edildiği İsviçre şehrini(...)

Biz 'ceddim' deyince kastımız 'Adem peygamberdir' siz 'ceddimiz' derseniz, kastınız maymundur."

Bu son paragraf Anadolu baskısında ise şöyle yayınlandı aynı gün:

"... Biz "atam" deyince kastımız 'Adem peygamberdir', siz 'Atamız' dersiniz, kastınız maymundur."

İşte bu gazete kalkıyor "Atatürk Semineri" düzenliyor, bir Bakan da açış konuşmasını yapıyor.

Tüm bu yazdıklarımızın dışında başka yoruma gerek var mı? Atatürkçülüğün kimlere kaldığını söylemeye gerek kaldı mı?

KONVERTİBİLİTE ÖZLEMİ Mİ?..

Merkez Bankası. Türk Lirası'nın yabancı paralar karşısındaki değerini her gün belirleyerek açıklamaya başladı. Yeni uygulamanın resmi gerekçesi şöyle:

"Uluslararası para piyasalarında yabancı paralar birbirleri karşısında sürekli değişim gösteriyorlar, örneğin, Amerikan Doları ileAlmanMarkı'nın alış- satış değerleri hergün değişiyor. Türk Lirası'nı bu değişmeye uydurmadığınızda, önemli sakıncalar doğuyor. Türkiye'ye uluslararası para piyasalarında değer yitiren güçsüz dövizler geliyor. Ayrıca bu dövizlerin Türk Lirası'na dönüştürülmesinde, büyük tutarlara varan haksız kazançlara yol açılıyor. Bu sakıncaları gidermek için Türk Lirası'nın dış değerini hergün ayarlamak yoluna gidildi."

Karar, bankacılık çevrelerinde genellikle olumlu karşılandı. Daha önce haftada bir yapılması öngörülen ayarlamaların hergün yapılmasının "yerinde" olduğu savunuldu. Yalnızca Yapı ve Kredi Bankası Genel Müdürü Halit Soydan, çok sayıda şubesi olan büyük bankaların hergün değişen kurları izelemekte güçlük çekeceklerinden yakındı.

Karar, iş çevrelerinde de kısa aralıklarla yapılan bir ayarlamanın günlük yapılması çerçevesinde pek de önemli olmayan bir olay biçiminde algılandı.

Bu yönüyle kararı eliştirmek gerçekten oldukça güçtü. Ancak nedense, ciddi bir olgu gözden kaçırılıyordu. Günlük döviz kurları, saat 18'de Merkez Bankası tarafından saptanarak açıklanmış oluyordu. Türkiye ile Avrupa arasındaki saat farkı da dikkate alındığında, bir sonraki gün Türkiye'de geçerli olacak döviz kurlarının, bir gün öncesinin , o da en geç öğle saatlerindeki durumu yansıtması kaçınılmazdı.

Dövizle işi olan dışsatımcı ve dışalımcıların elinde ise, Avrupa para piyasalarındaki son duruma ilişkin bilgiler bulunmaktaydı. Ayrıca, yabancı paraların bir hafta, bir ay, üç ay sonrasındaki değerine ilişkin sağlıklı bilgileri edinmek bile işten değildi.

Bu bilgileri değerlendirecek olan dışsatımcı ve dışalımcıların, günlük kur açıklama kararına esas olan spekülasyonu sürdürme olanakları hiç de kaybolmuş olmayacaktı. Ancak, yeni ve eski durum arasında önemli bir farklılık vardı. Eskiden yararlanılan spekü-

lasyon, dövizin Türkiye'ye getirilmesini özendirirken, yeni durumda elde tutulmasını avantajlı kılıyordu. Dışsatım gelirlerinin yurda getirilmesine ilişkin sürenin üç aya çıkartılmasıyla, bu avantaja yeterli prim de verilmişti,

Resmi otoriteler, bu eleştiriyi yüksek oranlı devalüasyon bekleyişleri ortadan kalkacağı ve yurda getirmeden elde döviz tutmanın anlamını yitireceği savıyla karşılıyorlardı. Ancak, yüksek oranlı devalüasyon bekleyişlerinin çok daha önce ortadan kalkmış olması gerekiyordu. Bu bakımdan, bir güün ile bir hafta arasında büyük fark yoktu.

Öte yandan, Türk Lirası'nın dış değerinin her gün ayarlanmasında hangi bazın esas alınacağı sorusunun yanıtı açık değildi. Uluslararası para piyasalarındaki daglalanmalar ve değer değişiklikleri gerekçesiyle, Türk Lirası'nın değerinin hergün bir parça düşürülmesi nasıl önlenecekti? Güç bir siyasal karar olan devalüasyonlar, her gün azar azar dağıtılarak mı yapılacaktı?

Kararın asıl önemli yanı ise, Türk Lirası'na konvertibilite kazandırılması yolundaki özlemdi, Türk Lirası'nın dış değerinin serbestçe belirlenmesi anlamına gelen konvertibiliteye yaklaşıldığı söyleniyordu. Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar, halen 1.2 milyardolar olan döviz birikimin 2 milyar dolara yükselmesi, halen yıllık y.üzde 35-40 dolayında olan enflasyon hızının da yüzde 20'ye düşürülmesiyle konvertibiliteye geçiş koşullarının oluşacağını ilan ediyordu.

Konvertibilite, üzerinde uzun uzun durulması gereken bir olgu. Burada söylenebilecek olan, dış ticaret açığı 5 milyar dolara ulaşan, dış kaynak gereksinimini belirleyen cari işlemler dengesi açığının ise 3 milyar doları aştığı bir ülkede, şu ya da bu kadarlık bir döviz birikimiyle, şu ya da bu orandaki bir enflasyon hızıyla konvertibilite kararı vermenin, parayı elde savurulur bir meta haline dönüştüreceğidir. Bir başka söylenecek olan da, Merkez Bankası'nın döviz birikimi hesaplarının, yalnızca alacaklı hesaplara dayandırıldığına ilişkin. Borçlu hesaplar dikkate alındığında, bugün 1,2 milyar dolar denilen döviz birikiminin bir kaç yüz milyon dolarla sınırlı kaldığı biliniyor.

BELEDİYE OTOBÜSLERİNE ZAM VE AİLE BÜTÇELERİ...

Büyük kentlerde, belediye otobüs ücretlerine birbiri ardına zam yapıldı. Zammın oranı yüzde 50'yi buluyor.

Örneğin Ankara'da, en son 10 lira olan otobüs ücreti 15 liraya yükseltildi. Böylece, Aralık 1979'da 2,5 lira olan ücret 16 ay içinde 6 kat artarken, yapılan zammın gerekçesi, ulaşım maliyetlerindeki artış biçiminde açıklandı.

Ulaşımda en önemli maliyet kaleminin akaryakıt olduğu biliniyor. Gerek akaryakıt fiyatlarında gerek belediyelerin ulaşım hizmetlerinde çalışanların ücretlerinde, zammı haklı kılacakbir artış olmamıştı. Tersine, dünya petrol fiyatları düşmeye başlamıştır. Öte yandan, Ankara Belediyesi Milli Güvenlik Konseyi'nin ücretlerda avans niteliğinde yüzde 70 oranında arttırım yapılması yolundaki kararını uygulamazken, Belediye işçilerinin toplu sözleşmesi de Yüksek hakem Kurulu'nda beklemekteydi.

Kaldı ki, bütün dünyada ulaşım, sosyal ağırlığı nedeniyle devlet desteğinden yararlanmaktaydı. Türkiye'de, düşük gelir dilimindeki büyük çoğunluğun, özellikle kiralardaki artış nedeniyle kent dışında barınmak zorunda kaldığı dikkate alındığında, böyle bir desteğin çok daha gerekli olduğu açıktı. Ancak, büyük kent belediyeleri, bu gereği bir yana bırakıp kendilerini Ocak 1980 programının kamu kuruluşları için yarattığı **"müdebbir tüccar"** modasına kaptırmaktan alamamışlardı.

Taşıma ücretlerine yapılan zammın aile bütçelerindeki yükü oldukça ağırdı. Aile bütçesinde ulaşımın payı, yüzde 20 oranını aşarken, bunda son zammın katkısı yüzde 10'a varabiliyordu.

Bakın nasıl...

Türkiye'de asgari ücret hesaplamalarında genellikle 3 çocuklu 5 kişilik bir aile esas alınıyor. Bu ailenin eline geçen net ücret, yeni asgari ücret ve vergi düzenlemeleriyle 3.436 liradan 7.145 liraya yükselmiş oluyor. Ancak ulaşım zammı, bu artışın en iyimser koşullarda 700 lirasını, bir başka tanımlamayla beşte birini bir çırpıda yoketmiş bulunuyor.

5 kişilik ailenin, Başkent Ankara'da yaşadığını varsayalım. Kenti çevreleyen gecekondularda barınan ailemizde, işine ulaşmak için otobüse binmek zorunda olan babası yanında, bir çocuğunun da, ister işe, ister okula olsun, bu gereksinimi duyduğunu düşünelim. Bu kişiler için ulaşımı en ucuz. getirmenin yolu aylık abonman kartı almak.

Son zamla, 400 liralık aylık abonman kartı 700 liraya yükselmiş bulunuyor, Böylece, 7.145 liralık aile bütçesinin, en iyimser koşullarda 1.400 lirasının ulaşıma ayrılmasının gerektiği görülecek. Bunun da 600 lirası son zamdan kaynaklanmış olacak. Ayrıca burada, ailemizin ayda bir kez için dahi olsa, topluca bir akraba ziyaretine, ya da eğlenceye gitmeyeceğinin, annenin otobüse binmeyi gerektirecek biçimde hiç alışverişe çıkmayacağının düşünüldüğünü de unutmamak gerekir.

Banka ve sigorta vergisi ile gider vergisi oranlarını düşürerek, vergi gelirlerinden vazgeçme pahasına bankalar ile sanayicilere maliyetleri düşürme olanakları yaratılır ve çağrıları yapılırken, büyük kentlerin belediyelerinin de benzer biçimde dikkatinin çekilmesinde kamu yararı vardır.

YUMUŞAMA YOLUNDA ADIMLAR

Son günlerde Amerika Birleşik Devletleriyle Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerde önemli ve olumlu bazı gelişmeler yer almağa başladı.

Yeni ABD Yönetimi, biribiri ardından bazı adımlar atarak,

★ Sovyetler Birliğine karşı uygulanan Amerikan buğday ambargosunu kaldırmayı kararlaştırdı.

★ Lübnan'daki gerilimin giderilmesine Sovyetler Birliğini de katkıda bulunmaya çağırarak, Ortadoğu sorunlarına birlikte çözüm arama kapısını araladı.

★ Son olarak da, Roma'daki NATO toplantısında, Dışişleri Bakanı Alexander Haig'in ağzından, Avrupa'da nükleer silâhların sınırlandırılması için Sov-

yetler Birliğiyle görüşmeyi kabûl ettiğini açıkladı.

Bu adımlar, özellikle Roma'da açıklanan karar, iki büyük devlet arasındaki gerilimin artmasından kaygı duyan ülkelerde, o arada Batı Avrupa ülkeleri kamuoyunda, ferahlık yarattı.

Başkan Reagan'ın, seçim kampanyası boyunca Sovyetler Birliğine karşı kullandığı sert üslûp, Başkanlık görevini üstlenmesinin ilk haftalarında da sürmüştü ve Dünya kamuoyunda tedirginlik uyandırmıştı. Yumuşama sürecinin kapandığı, soğuk savaş ortamının geri geldiği izlenimi yaygınlaşmağa başlamıştı.

Bu arada, Sovyetler Birliğinin, sorunlara görüşme ve diyalog yoluyla çözüm aranması yolundaki çağrılara reddediliyordu.

Gerçi, Sovyetlerin bir doruk toplantısı çağrısına, ABD Yönetimi olumlu yanıt vermişti. Fakat Polonya olayları sırasında, Amerikan Yönetiminin, Sovyetler Birliğine karşı adetâ kışkırtıcı bir üslûp kullanması, kaygıları yeniden ve büsbütün arttırdı.

Ancak, Amerikan tutumundaki bu sertleşme belirtileri karşısında Sovyetler Birliğinin serin kanlılığını sürdürmesi dikkat çekiciydi.

"Arayış"ın 7 Mart günlü üçüncü sayısında çıkan "Yumuşamaya Dönüş Belirtileri" başlıklı yazıda, bu serin kanlı ve yumuşak Sovyet tutumu şöyle yorumlanıyordu:

"Brejnev Yönetimi... Reagan-Haig ikilisinin başlangıçtaki kılıç şakırdatma, silâh parıldatma aşamasıyla Sovyetler Birliğini ürkütüp gerileterek daha kolay uzlaşabilir bir noktaya getirdikten sonra masaya oturacağını ve yumuşak ilişkiler ortamına dönüş yollarını arayacağını umuyordu".

Yine "Arayış"ın o yazısında belirtildiği gibi, Sovyetler Birliği de, **"Kendisine belli stratejik ve ekonomik güvenceler verilmek koşuluyla"** bazı alanlarda geri çekilmeyi kendi açısından yararlı görebilecek durumdaydı.

Birçok Avrupa'lı müttefikleri, Amerika Birleşik Devletlerini, gerilimi arttırıcı davranışlardan vaz geçirme eğiliminde görünüyordu. Bu da herhâlde Sovyetler Birliğinin, yumuşamaya dönüşle ilgili umutlarını güçlendiren bir etkendi.

Haig'in Ortadoğu ülkelerini ziyareti ise, Sovyetler Birliğinden ençok kaygı duyan bazı Arap ülkelerinin bile, bölgede gerilimi arttırıcı adımlar atılmasını istemediklerini ortaya çıkarmıştı.

Son gelişmeler, Amerikan Yönetiminin, sağlam bir zemin üzerinde yumuşamaya dönüş yolları aramağa kararlı olduğunu gösteriyor ve bu konudaki Sovyet iyimserliğini doğruluyor.

Gerçi buğday ambargosunun kaldırılması niyetini, Başkan Reagan, daha seçim kampanyası sırasında açıklamıştı. Ambargonun, Sovyetler Birliğinden çok Amerikan çiftçisine zarar verdiğini öne sürüyordu.

Fakat aslında bu niyet açıklaması, Reagan'ın sert üslûbu altındaki, ödün vermeksizin ilişkileri yumuşatma planına bir işaret de sayılabilirdi.

Görünüşe göre, Sovyet Liderleri, daha önceki Cumhuriyetçi Yönetim sırasında Nixon-Kissinger ikilisinin izlediği, üslûpta sert fakat özde gerçekçi ve uzlaşmacı tutumun Reagan-Haig ikilisince de izleneceği kanısına varmışlardı; o nedenle de sert saldırılar karşısında serin kanlılıklarını ve ilişkileri yumuşatıcı girişimlerini sürdürüyorlardı.

Haig'in roma'daki açıklamasından anlaşıldığına göre, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa'ya orta menzilli nükleer füzeler yerleştirilmesi kararını uygulamaya geçirmeden önce, Avrupa'daki nükleer silâhların sınırlandırılması için Sovyetler Birliğiyle görüşmelerde bulunacaktır.

Eylül ayında, Birleşmiş Milletler Toplantısı sırasında, Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Gromiko ile buluştuğunda, Haig, görüşmelerin tarihini ve yöntemini ele alacaktır ve yıl sonlarına doğru da görüşmeler başlıyacaktır.

Lübnan konusunda, Reagan Yönetiminin, Sovyetler Birliğini, soruna barışçı bir çözüm bulunması için yardıma çağırması da, henüz pek yankı uyandırmamakla birlikte, çok önemli bir gelişmedir.

Amerika Birleşik Devletleri, bir yandan İsrail'i baskı altına alarak Lünban'daki saldırgan tutumundan vaz geçirmeğe çalışmakta; bir yandan da, Suriye'nin daha ılımlı davranmasını sağlamağa, Sovyetler Birliğinin yardımcı olmasını istemektedir.

Carter Yönetimi, Ortadoğu sorunlarına çözüm arayışlarında, Sovyetler Birliğinin devre dışı tutmakta ısrar ederdi. Reagan Yönetimi ise, bundan umulan sonuçların alınamadığı ve alınamıyacağı kanısına varmış görünüyor.

Sovyetler Birliğinin bölgeyi büyük ölçüde kuşatması ve bölgedeki ayrılıklardan yararlanarak Arap ülkeleri arasında her zaman yandaşlar bulabilmesi gerçeği karşısında, belli ki, Reagan Yönetimi, Ortadoğu sorunlarına, Sovyetler Birliğiyle diyalog ve uzlaşma içinde çözüm aramanın daha geçerli olacağını düşünmektedir.

Doğal olarak bu, başlangıçta, sınırlı ve ihtiyatlı bir diyalog olacaktır; fakat giderek somut sonuçlar vermesi de beklenebilir ve daha başka gelişmelere yol açabilir.

GÖZETİM ALTINDA SENDİKAL ÇALIŞMA

12 Eylülden sonra birçok sendikanın her türlü çalışması durduruldu. Pekçok sendikacı gözaltına alındı veya tutuklandı. Demokratik işçi haklarının işlerliğine son verildi.

Ancak TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalarla bazı bağımsız sendikalar faaliyet gösterebiliyorlar. Toplu sözleşme ve grev hakları kullanılamadığı için, onların faaliyeti de çok sınırlı...

Bütün bunların üstüne, bu çok sınırlı ölçüler içinde açık bırakılan sendikaların da yönetim kurulu toplantılarına polis gönderiliyor. Yönetim Kurulu toplantıları ancak polis gözetiminde yapılıyor.

Bu durumda, açık bırakılan sendikaların da aslında pek "serbest" olmadıkları anlaşılıyor.

Polis gözetimi altında sendika yönetim kurulu toplantısı âdetinin yerleşmesi, rejimin geleceği bakımından çok kaygı verici bir durumdur.

Öğrendiğimize göre, TÜRK-İŞ'in de Yönetim Kurulu toplantıları polis gözetiminde yaptırılmak istenmiş, ancak Genel Sekreterin ayni zamanda Bakanlar Kurulu üyesi olması dolayısiyle bundan vaz geçilmiş.

TÜRK-İŞ'in, kendi Yönetim Kurulu toplantılarıyla ilgili olarak sorun çözüldü diye, bu konuyu bir yana bırakmıyacağı ve önemsiz bir ayrıntı saymıyacağı umulur.

ELEKTRİK İŞLETMECİLİĞİ ÖZEL SEKTÖRE BIRAKILAMAZ

DR. MUSTAFA ÖZCAN ÜLTANIR

- **Birçok kapitalist ülkede bile önemli bir kamu hizmeti olan elektrik işleri tek bir kamu kuruluşunda toplanırken, Türkiye'de özel şirketlere bu alanda ayrıcalıklar tanınıyor.**
- **Devletin yaptığı tesisleri ayrıcalıklı özel şirketlere bırakmak haksızlıktır. Bu konuda anayasa boşluğu vardır.**
- **1981'de, bu alandaki özel şirketleri satın alarak, bir çarpıklığı giderme olanağı vardır.**

SAKLANAN KAYNAK

Geride bıraktığımız nisan ayının son günlerinde basında yer alan bir açıklama, özel sektöre santral kurma izni verecek yeni bir yasa tasarısının gündemde olduğunu ortaya koydu. Üstelik bu açıklama devlet ya da hükümet yetkililerince değil de, Türkiye'nin en büyük ayrıcalıklı özel sektör kuruluşu olan Çukurova Elektrik Şirketi'nin yönetim kurulu başkanınca yapıldı. Açıklamaya göre gündemdeki tasarının yasalaşması durumunda, öncelikle İstanbul'lu ve Bursa'lı iş adamları ortaklıklar oluşturarak, yeni santrallar kurmaya girişecekler. Kurulması düşünülen santralların termik olacağı da söylenmiştir ama, kullanılacak birincil kaynak belirtilmemiştir. Şimdilik sakladıkları bu kaynak fuel oil olabilir. Çünkü özel sektörün istemi, nükleer santrallara ortak olmaya dek uzanıyor. Yabancı kuruluşların ya da uluslararası tekellerin Türkiye'de nükleer santral kurmalarını, üretecekleri elektriği Türkiye'ye satmalarını, Türkiye'nin elektrik sorununun dışa bağımlı olarak çözülmesini istiyorlar. Kurulmasını önerebildikleri yabancı ayrıcalıklı ortaklıklara, yerli özel sektörün katılabileceğini de belirtiyorlar. İstedikleri bir bakıma, Cumhuriyet'ten önceki elektrik işletmeciliği anlayışına dönmek. Düşleri gerçekleşirse, elektrik kesiminde ne Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) ne de bir başka kamu kuruluşu kalmayacaktır.

ÜLKEMİZDE 1902 yılından bu yana elektriklendirme çabaları sürdürülmektedir. Ama şimdilik nüfusumuzun ancak yüzde 76 kadarı elektrikten yararlanabiliyor. Bu karanlık ve çarpık olgunun nedenleri, elektrik enerjisi işletmeciliğinin geçirdiği yanılgılı aşamalarda yatmaktadır.

Ülkemizde elektrik üretim ve dağıtım tesislerinin kurulmasına, yabancı sermaye ortaklıklarına ayrıcalıklar tanınarak başlanmıştı. Cumhuriyetin ilk yıllarında da elektriklendirme işleri belediyecilik görevleri arasında görülüyor, ekonomik olanaksızlıklar nedeniyle yabancı şirketlere verilen ayrıcalıklara yenileri ekleniyordu. 1930'lara dek onbeş kadar kentimiz elektriğe kavuşuyorsa da; Alman, Belçika, İtalyan ve Macar firmaları elektrik üretim ve satış hakları elde ediyorlardı. Bu arada "Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş" örneğinde olduğu gibi, özel idarelerin ve belediyelerin katıldığı yerli ortaklıklar da görülmüştür.

Yabancı ayrıcalıklar dönemine, 1930'larda devletçilik politikasıyla set çekiliyordu. O günlerin önemli yayın organı Kadro dergisinin 1933 Ocak sayısında en az sermaye ile en çok geliri sağlamaya çalışan özel ortaklıklardan yakınılıyor, tüm ülkeyi elektriklendirme yolunun, ayrıcalıklı yabancı şirketlerden ve kıt sermayeli yerli girişimcilerden geçmediği vurgulanıyordu. Önerilen yol, ulusal ekonomi planlaması kapsamında elektriklendir planı ve devlet işletmeciliği idi.

Devletçiliğe uygun biçimde 1935 yılında hükümetçe benimsenen enerji politikasına göre, yabancı şirketlerin ortadan kaldırılmasına girişiliyor, elektrik kesiminde görev yapacak kamu kuruluşları olarak Etibank ve Elektrik İşleri Etüd İdaresi kuruluyordu. 1938-1944 döneminde çıkarılan çeşitli yasalarla, ayrıcalıklı yabancı elektrik işletmeleri satın alınmışlar ve belediyelere bırakılmışlardır.

DAĞINIK DEVLETÇİLİKDEN YENİ AYRICALIKLAR DÖNEMİNE

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Batı dünyasında, örneğin Fransa, Yunanistan, İtalya, İngiltere ve Avusturya gibi ülkelerde, elektriklendirme işleri tek bir kamu kuruluşunun çatısı altında toplanıyordu. Buna karşın Türkiye'de 1950'li yıllara gelindiğinde, ilgili kamu kuruluşları Etibank, Elektrik İşleri Etüd İdaresi, İller Bankası ve Devlet Su işleri biçiminde sıralanmıştı.

1953 yılında Ankara'da toplanan Türkiye Birinci İstişari Enerji Kongresinde, elektriklendirme işlerinin tek bir kamu kuruluşu tarafından yürütülmesi görüşü benimseniyor, Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) kurulması isteniyordu. Ancak çağdaş gelişimle tutarlı öneriler görmezlikten geliniyor, devletçe kapitalist yetiştirme politikasına uygun olarak, yerli özel sektörü kapsayan ve kamu sermayesiyle desteklenen yeni ayrıcalıklı elektrik ortaklıkları dönemi başlatılıyordu.

Sarıyar Barajının ve Kuzeybatı Anadolu elektriklendirme ayrıcalığının, "Kuzey-Batı Anadolu Elektriklendirme Türk Anonim Ortaklığı"na verilmesiyle ilgili Bakanlar Kurulu kararı 19 Kasım 1952 günü Resmi Gazete'de yayınlanıyordu.

Devletçe yapılan Seyhan Barajı ve Hidroelektrik Santralından elektrik üretilmesi ve bu elektriğin toptan satışı için, "Çukurova Elektrik Anonim Şirketi"ne Bakanlar Kurulu'nca verilen ayrıcalık 19 Ağustos 1953 günkü Resmi Gazete'de yer alıyordu. Yine devletçe yapılan Gediz Demirköprü Barajı ve Hidroelektrik Santralından elektrik üretimi ile toptan satışı için, "Ege Elektrik Türk Anonim Şirketi"ne ayrıcalık verilmesiyle ilgili Bakanlar Kurulu kararı da 4 Kasım 1955 günü Resmi Gazete'de görülüyordu. Antalya'da ve Kepez yöresinde hidroelektrik santral kurulması, elektrik üretilmesi ve satışı amacıyla, "Kepez ve Antalya Havalisi Elektrik Santralları Türk Anonim Şirketi"ne Bakanlar Kurulu'nca verilen ayrıcalık ise 18 Eylül 1956 günkü Resmi Gazete'de yayınlanıyordu.

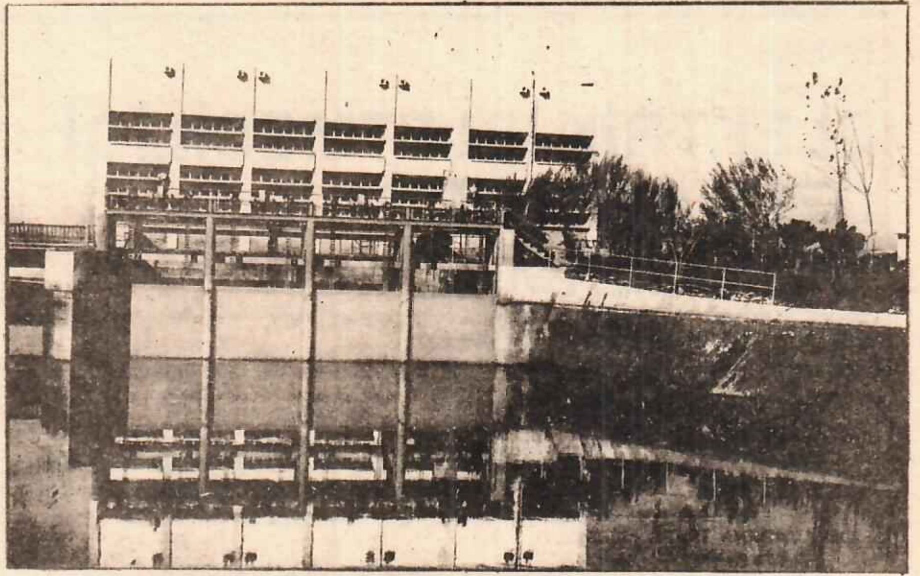
Kuzey-Batı Anadolu Elektrik Şirketi oluşturulamamış, Ege Elektrik Şirketi yürüyememiş ve tasfiyesi yoluna gidilmiştir. Türkiye Elektrik Kurumunun kurulmasını yıllarca geciktiren, ayrıcalıklı özel elektrik ortaklıkları politikasının günümüzdeki kalıtları, Çukurova ve Kepez Elektrik Şirketleri'dir.

ÇUKUROVA ELEKTRİK ŞİRKETİ'NİN BÜYÜTÜLMESİ

Devletçe yapılan Seyhan Hidroelektrik Santralı tamamlanarak, 1956 yılında şirkete devredilmiştir. Şirket ise kendi yönetiminde devlet sermayesinin temsil edilmesini engelleyebilmek için, 1961 yılına dek çeşitli oyunlar sergilemeyi başarmıştır. Sonra devlet olanaklarından yararlanarak büyüme yollarını arayıp bulmuştur. İkinci Çukurova Enerji Projesi oluşturularak, projenin finansmanı için hükümet, Çukurova Elektrik Şirketi'ne aktarılmak üzere Dünya Bankası'ndan 24 milyon dolarlık kredi istemiştir. Dünya Bankası ile yapılan anlaşma Bakanlar Kurulu'nca onaylanarak 19 Eylül 1964 günü Resmi Gazetede yayınlanmış ve Şirket yeni santrallar kurma olanağını elde etmiştir.

Yapılan yeni yatırımla Seyhan Santralına yeni bir ünite ekleniyor, 1966-1969 yılları arasında kademeli biçimde Mersin Fuel-Oil Termik Santralı ve 1971 yılında da Kadıncık-1 Hidroelektrik Santralı işletmeye sokuluyordu.

İlginç bir gelişme olarak da, Devlet Su İşleri'nce yapılan Yüreğir Hidroelektrik Santralı 1972 yılında işletmeye giriyordu ama mülkiyeti Türkiye Elektrik Kurumunun elinde olan bu santralın işletilmesi Çukurova Elektrik Şirketine bırakılıyordu.

YÜREĞİR HİDROELEKTRİK SANTRALI-Devletin Özel sektöre bir armağanı daha... Ayrıcalık yöresindedir, diye 1972'de Çukurova Elektrik Şirketi'ne bırakıldı...

Şirketçe 1974 yılında da Kadıncık-2 Hidroelektrik Santralı tamamlanarak işletmeye alınıyordu. Böylece Çukurova Elektrik Şirketi, bir yandan Devletçe o yörede yapılan santralları eline geçirirken, bir yandan da Devletin yardımıyla bulduğu yabancı krediyi kullanarak yeni santrallar yapıyordu. Kısacası devlet malının üzerine ustalıkla oturabiliyordu. Bu özel sektör kuruluşunun 400 milyon TL'lık nominal sermayesinin yalnızca yüzde 25.46'sı devlet adına Türkiye Elektrik Kurumunundur.

Türkiye Elektrik Kurumu 15 Temmuz 1970 tarihinde kabul edilen 1312 sayılı yasayla elektrikte devlet tekeli olarak kuruluyorsa da, Çukurova Elektrik Şirketi ayrıcalık haklarını geliştirmek için, Bakanlar Kurulu'nca 4 Aralık 1970'de onaylanan yeni bir sözleşme yapmayı başarıyordu. Yasal olmayan bu sözleşmeyle, önceden sağlanmış büyümeye kılıf hazırlanmak istenmişti. Sözleşme onaylanışından beş yıl üç ay ondört gün sonra, 18 Mart 1976'da Resmi Gazete'de yayınlanarak, yürürlüğe konuluyordu.

Bir yandan da Şirket Mersin Fuel-Oil Termik Santralını büyütmek, Silifke'de Gezende Hidroelektrik Santralını yapmak için projeler oluşturuyor, Amerikan Eximbank'dan 35 milyon dolar, Dünya Bankası'ndan 70 milyon dolar ve Kuveyt Fonundan 40 milyon dolar kredi almaya, yeniden Devletçe kendisine omuz verilmesini sağlamağa çalışıyordu.

Türkiye Elektrik Kurumu, Şirketin yeni sözleşmesiyle ilgili su yıllanmış Bakanlar Kurulu kararnamesinin iptali için, Başbakanlık ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı aleyhine Danıştay'da açtığı davayı kazanmış ve Çukurova Elektrik Şirketi'nin sakıncalı gelişimine dur dedirtebilmiştir.

Şirketin çalışma raporlarında yıllardır yayınlanan iletim sistemi haritaları, genişleme yasanlarını sergilemekterir.Ayrıcalık yöresi içerisinde bulunan ve Devlet Su İşleri'nce yapılan Aslantaş Barajını, yapımı süren hidroelektrik santral olarak gösterirken, Türkiye Elektrik Kurumunun Nükleer Santralını da, yapımı programlanan kendi santralıymış gibi göstermektedir. Seyhan ve Yüreğir'i anımsatırcasına, yörede kurulan santralların işletmesine el atmayı tasarladığı kuşkusuzdur. Bu ayrıcalık haritasında 27 kadar yapılabilir hidroelektrik santrala yer verilmektedir. Şirketin iletim sistemi, Afşin-Elbistan Linyit Termik Santralı ile bağlantılı biçimde gösterilmektedir, gerçekten de Çukurova iletim sistemi tüm enterkonnekte sistemle bağlantılıdır. Bu bağlantıdan yararlanarak Türkiye Elektrik Kurumundan aldığı elektriğin satılmasında aracılık yapabilmekte, devlet sırtından tatlı kârlar kazanabilmektedir.

Antalya'nın geçmişteki yabancı ayrıcalıklı elektrik ortaklığını halka açık şirket olarak tanıtabilen, yörenin ayrıcalıklı elektrik şirketleri elinde bulunmasının gelenek olduğunu vurgulayan Kepez Şirketi, devlet desteğiyle kurduğu Kepez Hidroelektrik Santralını 1961 yılında işletmeye açmıştır.

Şirketin yaşayabilmesi için ya-

Özel sektör elektrik şirketlerinin üretim-satış ve kârları

KEPEZ ELEKTRİK ŞİRKETİ	ÜRETTİĞİ ELEKTRİK (milyon kilovat-saat)	SATTIĞI ELEKTRİK (milyon kilovat-saat)	YILLIK NET KÂRI (milyon TL)
1977	95,4	248,0	13,8
1978	156,5	191,5	54,0
1979	164,8	222,9	78,1
1980	153,4	225,6	283,0
ÇUKUROVA ELEKTRİK ŞİRKETİ			
1977	1 616,7	1 748,9	239,1
1978	1 714,2	1 833,1	375,6
1979	1 385,5	1 789,8	195,3
1980	1 452,6	1 932,3	396,9

pılan sermaye artırımları sonucu, kamu sermayesinin oranı yüzde 85.5'e çıkmışsa da, devletleştirilmesine gidilmemiştir ve 440 sayılı yasanın özü çiğnenerek Etibank'ın hisseleri özel sektöre satılmıştır. Bu özel sektör kuruluşunun 30 milyon liralık nominal sermayesinin yüzde 43.68'i Devlet adına Türkiye Elektrik Kurumu'nun elindedir.

Kepez Elektrik Şirketi, 1971 yılından bu yana Beşkonak ve Düden'de yeni hidroelektrik santrallar kurmak istemektedir. 1974 yılında iki fuel-oil santralı kurmayı da istemişti. Türkiye Elektrik Kurumu yasasıyla çelişen bu isteklerini gerçekleştirememiştir. Şirketin yıllık çalışma raporlarında yer alan ayrıcalık haritalarında bu projeler yer almaktadır; Devlet Su İşleri'nce yapılan Oymapınar Barajının yapımı süren santralı bu şirketinmiş gibi gösterilmekte, yapılabilir çeşitli küçük santrallara işaret edilmektedir.

Kepez Elektrik Şirketi de kendi ayrıcalık yöresindeki tüm santrallara el koymayı düşlemektedir. Bu arada Türkiye Elektrik Kurumu'ndan aldığı elektriğin satışında gereksiz aracılık yapmaktadır.

Türkiye'de ayrıcalıklı elektrik ortaklıklarının kuruluşu bir yasaya dayanmamaktadır. Bir anayasa boşluğu yüzünden bu, hükümetlerin isteğine bırakılmıştır. Ancak, Bakanlar Kurulunun ilgili kararnamesi Danıştay'ın incelemesinden geçmektedir.

Oysa çeşitli ülkelerde ayrıcalık konusu, parlamento buyrultusuna ve yasa çıkarılmasına bağlanmıştır. Örneğin gelişmemiş bir anayasa modeli olan Güney Kore Anayasasının bile 87'inci maddesinde, elektrik gibi kamusal niteliği olan herhangi bir girişimin özel sektöre devrinin ancak yasayla olabileceği kuralı vardır.

Birer kararnameyle kurulmuş Çukurova ve Kepez Şirketleri, 1312 sayılı yasayla kurulmuş Türkiye Elektrik Kurumunun devlet tekeli olmasına karşı çıkarak, elektrik kesiminin oligopol piyasası olmasını istemektedirler. Tekele özgü monopol piyasasında bir kuruluş olmasına karşın, oligopol piyasasında ikiden fazla, fakat sınırlı sayıda kuruluş yer alır. Oligopol piyasası tam kapitalizme özgüdür. Monopol piyasasında planlama yapılabilirse de, oligopol piyasasında yapılamaz. Yapılsa bile o planlama sözde kalır.

Çukurova ve Kepez Elektrik Şirketlerinin devletleşitirilerek, işletmelerinin Türkiye Elektrik Kurumuna bağlanması zamanı gelmiştir. Çukurova Şirketi için 49 yıllık, Kepez Şirketi için 60 yıllır ayrıcalık sürelerinin bitimini beklemeye gerek yoktur. Çukurova Şirketinin sözleşmesinin 14'üncü maddesine göre, Seyhan HidroelektrikSantralının ayrıcalık sahibine devredildiği1956 yılından başlamak üzere geçen 25 yıl sonunda, Şirket devletçe satın alınabilir. Bu süre, içinde bulunduğumuz 1981 yılında dolmaktadır.

Kepez Şirketi için benzer süre 1986 yılında dolacaktır. Ancak Çukurova Şirketi, Kepez Şirketi'nin sermayesinde yüzde 26.68'lik pay sahibi olduğundan, bu pay da Türkiye Elektrik Kurumunun payına eklenince, Kepez Şirketi 1986 yılını beklemeksizin devletçe satın alınabilecektir.

Kısacası, bir taşla iki kuş vurulabilir. Ancak tüm ayrıcalık süresi dolmuş, Danıştayca el konulması kararı alınmış, Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş'nin 1978/1979 dönemindeki uğraşılara karşın devlet eline alınamadığı, şirketin yasal olmasa da varlığını sürdürebileceği bir örnek olarak anımsanmalıdır.

Devletleştirme zamanının gelmiş olmasına karşın, Çukurova ve Kepez yeni umutlar içerisindedirler. Kepez Elektrik Şirketi'nin 9 Mart 1981 günü yapılan Genel Kuruluna sunulan çalışma raporunda, Devlet Su İşleri'nce yapımı sürdürülen Oymapınar Barajı'nın kuyruk suyuna kurulması tasarlanan Manavgat Santralı ile Şirket'in yıllardır üzerinde durduğu Düden Santralı projesinden söz edilmektedir; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına yapılan yeni başvuruların olumlu karşılandığı açıklanmaktadır.

Öte yandan Çukurova Elektrik Şirketi'nin 14 Mart 1981 günü yapılan Genel Kuruluna sunulan çalışma raporunda, Yönetim Kurulu Başkanının şu ilginç açıklaması yer almaktadır.

"Hükümetimizin, Şirketimize ve yeni kurulacak şirketlere elektrik santralları tesisi için hazırlık içinde olduğunu da yeni çalışma yılımızın müjdesi olarak bildiriyorum"

Sonuç olarak akla şu sorular gelmektedir. Acaba 1312 sayılı Türkiye Elektrik Kurumu yasası ötelenerek, yeniden ayrıcalıklı elektrik ortaklıklarına ağırlık veren bir döneme girilmesi mi istenmektedir? Elektrik işletmeciliğinin ve fiyatlandırılmasının, endüstrileşme gereklerine ve sosyal adalet kurallarına göre devletçe düzenlenmesi yerine, özel sektörün görünmeyen acımasız ellerine mi bırakılması düşlenilmektedir? Elektrik gibi bir temel girdide, devlet tekelinin oluşturulması bir yana, var olan devlet işletmeciliğinin zayıflatılmasına mı çabalanılmaktadır? Friedman ekonomi modelinin elektrik sektörü, ayrıcalıklı elektrik ortaklıkları mı olacaktır?

Ayrıcalıklı elektrik ortaklıkları için yeni kapılar açılmamasını dileriz. ●

EKONOMİ

SERBEST FAİZ SİSTEMİNİN GETİRDİKLERİ

- Gerçek anlamda tasarruf, yatırıma dönüşmüş birikimdir. Resmi belgelerde yeralan geçici verilere göre, 1980 yılında, toplam sabit sermaye yatırımları gerilemiş görünüyor.
- Şimdi krediler yalnız pahalı değil, aynı zamanda kıt. Tekelleşme sürecinin farkında olanlar, birer banka edinmeye çalışıyorlar. Böylece sanayi sermayesi ve finans sermayesi bütünleşirken, banka sistemimiz büsbütün bozuluyor.

EKONOMİK yaşamımızın temel taşlarından olan bankaların, 1980 yılını büyük kârlarla geride bıraktıkları ve ulusca belli sıkıntıların çekildiği bir dönemde "altın yıllarını" yaşadıkları anlaşılıyor.

Masraflı çalışmalarıyla, savurganlıklarıyla tanınan ve daha verimli işletmecilik için belli bir çaba harcamadıkları bilinen bankaların bu görülmemiş kârlarının nedeni, kuşkusuz, döviz pozisyonu tutma yetkilerinin genişletilmesinden ve özellikle serbest faiz düzeninden kaynaklanıyor.

BANKALAR ALTIN YILLARINI YAŞARKEN

Ülkemizde, faizlerle ilgili düzenlemeler, kamuoyuna yapılan, **"bu düzenlemenin amacı, tasarrufu arttırmak, banka kaynaklarını en verimli alanlara yöneltmektir...."** şeklindeki ya da buna benzer açıklamalarla, sanki sonuçları böylesine sınırlı yalın düzenlemelermiş gibi sunulur.

Geçen yılın Temmuz ayında, benzer açıklamalarla başlatılan serbest faiz düzeninin sonuçları, bu düzenlemenin etkilerinin bu denli yalın olmadığını; faiz oranlarında yapılan değişikliklerin, ekonomik faaliyet hacminden çalışma düzeyine, servet dağılımından kaynak kullanımına, banka sisteminin yapısından piyasa yapısına dek, ekonomik ve toplumsal yaşamın çeşitli yönleri üzerindeki bilinen etkilerini gösterdiğini ve bu düzenlemenin o kadar da yalın olmadığını ortaya koydu.

TASARRUFLAR GERİLEDİ

Tabloda görüldüğü üzere ülkemizde bir süredir tasarruf mevduatı nominal olarak artıyor görünmekle birlikte, gerçekte geriliyordu. Çünkü artış hızı, nominal ulusal gelir ve fiyat artışlarının gerisinde kalmıştı. bu durumda yapılacak bir düzenleme ile, tasarruf mevduatının yeniden bir artış sürecine sokulması için mevduata uygulanan faizlerin anlamlı bir biçimde yükseltilmesi, ama, bir sarsıntı geçiren ekonomimizi daha da sarsmamak için kredi faizlerinin, yatırımı, üretimi, iş yaşamını caydıracak şekilde yükseltilmemesi gerekiyordu.

Oysa faizler serbest bırakılınca, bankalar, ticari amaçlı öteki girişimler gibi, ekonominin gereklerini değil, kârlarını gözettiler. Öylelikle kredilerin borç alana maliyeti birçok kredi türü için yüzde 50'nin üzerine yükselirken, mevduat faizleri yüzde 30 dolayında, enflasyon hızının gerisinde kaldı. Geçtiğimiz şubat ayında bankalar mevduat faizlerini yeniden yükselttiler ama, o arada aylar yitirildi.

Gerçi 1980 yılında toplam mevduat 434,0 mimyar liradan 762,1 milyar liraya yükselerek yüzde 75,6 oranında ve 328,1 milyar liralık artış gösterdi. Fakat bu artışın 32,8 milyar liralık bölümü resmi mevduattaki, 132,6 milyar liralık bölümü ticari mevduattaki, 21,5 milyar liralık bölümü de öteki mevduat türlerindeki artıştan kaynaklandı. Böylece faiz oranları ile doğrudan ilgili olmayan mevduat türleri çeşitli nedenlerle 208,7 milyar liradan 399,7 milyar liraya yükselerek yüzde 91,5 oranında artarken, faiz oranlarına en duyarlı mevduat türü olan tasarruf mevduatı, ancak yüzde 60,9 gibi, enflasyon oranının altında bir oranda arttı. Yani gerçekte geriledi.

O arada, tasarruf mevduatının yapısı olumlu değişti. Toplam tasarruf mevduatı içinde vadesiz tasarruf mevduatının payı 1979 sonunda yüzde 63,3'den 1980 yılı sonunda yüzde 52,9'a gerilerken, vadeli tasarruf mevduatınınki yüzde 36.7'den yüzde 47,1'e yükseldi.

İlgililerce zaman zaman yapılan açıklamalarda, toplam mevduattaki nominal artışlarla tasarruf mevdu-

TABLO

Yıllar	GSMH Cari Fİ. (milyar TL)	% Artış	Tasarruf Mevduatı (milyar TL)	% Artış	Toptan Eşya Fiyatları % artış
1976	670,0	25,1	93,2	0	15,6
1977	8702	29,8	116,4	24,9	24,1
1978	1.288,7	48,1	147,3	26,5	52,6
1979	2.225,6	72,7	225,3	53,0	63,9
1980	4.494,3	101,9	362,5 (★)	60,9	107,2 (★ ★)

(★) T.C. Merkez Bankası, Yıllık Rapor 1980 s. 141
(★ ★) Ticaret Bakanlığı

atındaki yapı değişikliği, tasarruf artışı şeklinde değerlendirildi.

TASARRUF DEMEK YATIRIM DEMEKTİR

Ama, gerçek anlamda tasarruf, yatırıma dönüşmüş birikimdir. O nedenle tasarruf artışından söz edebilmek için sabit sermayeye yatırımlarının artmış olması gerekir.

Oysa, Devlet Planlama Teşkilatınca yapılan ve resmi belgelerde yer alan geçici verilere göre, 1980 yılında toplam sabit sermaye yatırımları sabit fiyatlarla yüzde 6,6, özel kesimin sabit sermaye yatırımları da yüzde 9,3 oranında gerilemiş görünüyor. Bu veriler karşısında, tasarrufların artışından değil, tasarruflardaki gerileme sürecinin sürdüğünden söz etmek doğru olur, gerçekci olur. Kaldı ki, gerilemiş gözüken yatırımların bir bölümü de dış tasarruflarla, yani dıştan alınan borçlarla finanse edilmiş bulunuyor.

ULUSAL GELİR VE ÇALIŞMA DÜZEYİ OLUMSUZ ETKİLENİYOR

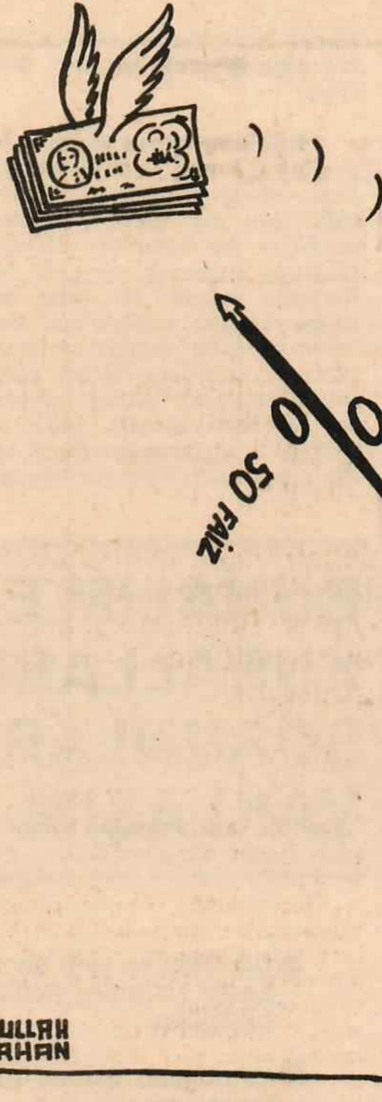
Bankaların kâr güdüsüyle yükselttikler faiz oranları nedeniyle kredilerin borç alanlara maliyeti, borçok kredi türü için yüzde elli beş altışı buluyor. O nedenle, birçok yatırım tasarımından vazgeçildiği, hâttâ başlamış yatırımların bile aksadığı, üretimin ve ticaret yaşamının olumsuz etkilendiği iş çevrelerinin kamuoyuna yansıyan yakınmalarından anlaşılıyor.

Bu duralamaların ve aksamaları, 1980 yılında binde yedi gerilemiş olan ulusal gelirimizi olumsuz etkilediği ve artmakta olan işsizlikte belli bir payı olduğuna kuşku yok.

TEKELLEŞME SÜRECİ HIZLANIYOR

Şimdi krediler yalnız pahalı değil, aynı zamanda kıt, çünkü yüksek faiz politikasıyla birlikte kıt para-kredi politikası uygulanıyor. Her kıt ve pahalı şeyi nasıl ekonomik ve mali bakımdan güçlü olanlar elde edebilirlerse, kredileri de onların elde etmeleri doğal. O nedenle, artık, bir bankası bulunan büyük sermaye grupları ile ekonomik ve mali bakımdan güçlü büyük holdingler, bankalarla iştirak ilişkileri olan kuruluşları kredilere yaklaşabiliyor. Böylece, ekonomi yazınımıza yeni giren bir deyimle, büyükler ve güçlüler için "işler tıkırında" gidiyor.

Bunların dışında kalanlardan, tekelleşme sürecinin farkında olanlar, oyunun kurallarını bilerek bunu yerine getirme gücü olanlar, birer banka edinmeye çalışıyorlar. Bu uğraşlar çerçevesinde birçok küçük banka ve küçük yerel banka el

değiştiriyor. Böylece bir yandan sanayi sermayesi ile finans sermayesi bütünleşirken, bir yandan da esasen çok parçalanmış olan banka sistemimiz büsbütün bozuluyor.

Küçük ve güçsüz orta boy işletmeler, küçük esnaf, küçük sanatkar, küçük tücar, serbest piyasa, serbest faiz uygulamalarının hızlandırdığı bu tekelleşme süreci içinde bir yaşam savaşı veriyor. Bunların feryadlarını, 24 Ocak kararlarının candan destekleyicisi büyük sermayenin leyhte gösterileri bile bastıramıyor.

SERVET EL DEĞİŞTİRİYOR

Küçük İşletmeler gibi, küçük tasarruflar, küçük servetler de ya aşınıyor ya el değiştiriyor. Büyük reklam kampanyası ve peşin aylık faiz ödemesi gibi uygulamalarla, geçim sıkıntısı içinde olan kesimler, ellerindeki taşınır ve taşınmaz değerleri paraya çevirmeğe veparasını bankaya yatırmağa özendiriliyor.

Çekici reklam kampanyasının etkisinde evinden barkından olanlar, paralarının bankalarda aşındığından habersiz ya da haberli ama geçim sıkıntısı karşısında çaresiz, gittikce yoksullaşırken, onların elden çıkardıklarını alabilenler, bankadaki paralarını kullanabilenler gittikce varsıllaşıyor. Bu durumda insan, küçük mülkiyetin, küçük girişimin tasfiyesi mi başladı, diye kaygılanıyor.

KAMU BANKALARININ PAYI KÜÇÜLÜYOR

O arada mevduat içinde kamu bankalarının payının küçüldüğü dikkati çekiyor. Kamu mevduat bankalarının 1980 Mart ayı sonunda toplam mevduat içinde yüzde 41,9 olan payının, 1981 Mart ayı sonunda yüzde 37,7'ye düştüğü, buna karşılık özel mevduat bankaların paylarını, yüzde 58,1'den yüzde 62,4'e yükselttikleri görülüyor. 1981 Mart ayı sonunda kamu mevduat bankalarındaki toplam mevduat 288,7 milyar lira, Eğer kamu bankalarının payı küçülmese idi, şimdi mevduat toplamları 325,0 milyar liraya yaklaşacaktı. Böylece serbest faiz sisteminin sağladığı esneklik içinde 35 milyar liraya yakın bir mevduatın özel bankalara

kaydığı ve onların kaynaklarını daha da genişlettiği görülüyor.

Mevduat paylarının küçülmesine karşın, kamu bankalarının, mevduat toplama konusunda belli bir çaba içinde olmamaları ayrıca dikkat çekiyor.

KAYNAKLARIN EN ÜRETKEN ALANLARA YÖNELDİĞİ KUŞKULU

Bilindiği gibi, faiz, aynı zamanda bir etkenlik ölçüsü. Bir işe konulan, yatırılan para, enaz faiz oranı kadar kâr getirmeli. Yoksa o parayı, faize vermek daha kârlı olur. O nedenle, kredileri, enaz faiz oranları düzeyinde kâr edebileceklerin kullandığı ve böylece faiz oranlarının kredileri en verimli, en kârlı alanlara yönelttiği kabul edilir. Kuşkusuz, her zaman, faiz oranlarının üzerinde kâr getiren iş alanları, yatırım alanları var. Ama bunların, ülke ekonomisi için, toplum için en yararlı olanlar olduğu kuşkulu. çünkü kimse, toplum çıkarı için, ülke ekonomisi için yapılması gereken fakat faiz oranı düzeyinde kâr getirmiyen alanlara yönelmez. O bakımdan, serbest faiz sistemi, bireysel planda kaynakları en karlı alanlara yöneltiyor olmakla birlikte, bunları ülke ekonomisi ve toplum yararı açısından gerekli alanlara yöneltmediği bir gerçek.

DUZENLEYİCİ MÜDAHALE KAÇINILMAZ

Bu durumda, serbest faiz sisteminin özel bankalarla ekonomik bakımdan büyük ve güçlü olanlara belli yararlar sağlamakla birlikte, ekonomik ve toplumsal bakımdan büyük sakıncalar yarattığını söyleyebiliriz.

O nedenle, bankaların ve iş dünyasının kâr güdüsüyle, toplumun yararlarını ve ekonomik durumun gereklerini bağdaştıracak, yatırımları bireysel kâr güdüsüne göre değil, toplum yararına göre yöneltecek düzenleyici, destekleyici demokratik bir Devlet müdahalesi, her zamankinden daha zorunlu.

Bu çerçeve içinde, bir durgunluk içinde olduğu görülen ekonomimizin canlandırılması amacıyla, bankaların kâr etme zorunluğu da dikkate alınarak kredi faizleri düşürülmeli. Gerçi iş çevrelerinden gelen haklı tepkiler üzerine bu gerek ilgililerce de duyuluyor. Ama bankalardan, faiz oranlarını düşürmelerini, tatlı kârlarından bir ölçüde özveride bulunmalarını istemek yerine, banka ve sigorta muamele vergisi oranı, yüzde 25'den yüzde 15'e düşürülerek, bu yoldan kredi faizlerinin ucuzlatılması yeğlendi. Böylece, ençok gereksinme duyduğu sırada Devlet belli bir gelirinden olurken, halk da o gelirden yapılabilecek hizmetlerden yoksun kalarak yine özveride bulunan kesim oldu.

Halkın biriktirme gücünün faiz oranlarına değil, gelir düzeyine bağlı olduğu kuşkusuz. Büyük çoğunluğu ile gerçek gelirlerin gerilediği bir dönemde mevduat faizlerini arttırmak suretiyle birikimlerde anlamlı bir artış sağlanamıyacağını serbest faiz sisteminin on aylık uygulaması açıkca gösterdi. O nedenle halkın gerçek gelirini artıracak önlemler yanında, bu gelirden yapacağı küçük artırımların, küçük tasarrufların halk eliyle doğrudan yatırıma dönüştürülmesi için gerekli düzenlemeler üzerinde durulmalıdır.

Bir yandan Devletin de katkısıyla halkın tasarrufları özendirilirken,bir yandan da kaynakları ekonomi ve toplum açısından en yararlı alanlara yöneltmek amacıyla, Banka kredilerinin sektörler arasındaki dağılımını bu anlayış içinde yönlendirmeye olanak veren yetkiler daha etkin bir biçimde kullanılmalıdır.

Öylelikle Devletin düzenleyici ve destekleyici gücüyle, halkın gücü ulusal çıkarlar ve toplum yararı çevresinde birleştirilmeli ve bunalımdan çıkışın yolu burada aranmalıdır. ●

BUNALIM EKONOMİSİ KURALLARI VE EKONOMİK SORUNLARA AKILCI YAKLAŞIM

- **Dışsatım ve yerli enerji kaynaklarını geliştirirken, petrol ve enerji kullanımı konusunda da etkin tasarruf önlemleri alınmalıdır.**
- **Yatırımlara verilen öncelikleri yeni koşullara göre değiştirmek gerekir.**
- **Bazı kurulu tesislerin başka üretim alanlarına kaydırılması da düşünebilir.**
- **Borçlanarak sağlanan kaynaklar daha çok yatırımda kullanılmalı.**
- **Sunu-istem mekanizması tümüyle reddedilemese de, özellikle bunalım dönemlerinde planlama yöntemleri zorunludur**

(2)

"Arayış"ın 11'inci sayısında, Türkiye'nin çok çetin ekonomik sorunlarla karşı karşıya kaldığını belirtmeğe ve bu sorunlardan en temelde olanlarını ortaya koymaya çalışmıştık. Sorunların çok çetin olduğu düşüncesine bugün artık kimse karşı çıkmıyor. Bu sorunların, bugünden yarına üstesinden gelinebileceği anlayışına da, sanırız, kimse katılmıyor.

Toplumların karşılaştığı büyük bunalım yılları, yeni politika anlayışlarının ortaya çıkmasını, etkin plânlama yöntemlerinin uygulanmasını kolaylaştırıyor. Çünkü, bu sorunların aşılabilmesi için herkesin özveri göstermesi öncelik kazanıyor ve uzun yıllar sürebilecek bu özverinin insanlar arasında hakça ve eşitçe paylaşılması gerekiyor.

Türkiye'nin şimdi karşılaştığı sorunlar, ancak olağanüstü dönemlerin gerektirdiği yaklaşımlarla çözülebilir. Toplumlar bazen savaş, bazen büyük ekonomik bunalım yıllarında, alışılmış kuralların ve uygulamaların dışına çıkarak, ekonomik ve dolayısıyla da sosyal sorunlarına, akılcı plânlama yön-

temleriyle ve pragmatik yaklaşımlarla çözümler bulabilirler.

Önce, çözüm bulunması gereken sorunları, gerçekçi bir biçimde ortaya koymak gerekir.

Çözüm aranması gerekli sorunlar listesi çok genişletilebilir. Ancak, bunların başlıcaları üzerinde tartışmak uygun olur.

Örneğin, biliyoruz ki, dışsatımımızın tümü petrol alımına gidiyor. Dışsatımın artırılması yıllar alır. Kendi pertrolümüzü, varsa bulmak, yerli enerji kaynaklarını geliştirmek ise bugünden yarına ulaşılacak bir sonuç değil. En küçük bir enerji projesinin bitiş süresi enaz beş yıl. Bunun için de büyük yatırımlara ve dövize gereksinim var. Bu durumda, bir yandan dışsatımı ve yerli enerji kaynaklarını geliştirirken, bir yandan da, petrol ve enerji kullanımı konusunda çok etkili önlemler almamız gerekir.

Okuduğumuz günlük gazeteden içtiğimiz gazoza kadar, her üretim ve tüketim kalıbı içinde petrol ve enerji var. Petrol konusunda tasarrufun başta gelen koşullarından biri, petrol kullanımı yoğun olan malların tüketiminde tasarruf yapmaktır.

Türk halkı, gerektiğinde, beş saat yerine üç saat televizyon izlemeyi seve seve benimsedi. Çift kapılı büyük buzdolabı üretip kullanacağımız yerde daha küçük buzdolabı üretsek, ne kadar enerji, petrol ve döviz tasarrufu yapmış oluruz? Eski ve yeni otomobilleri küçültemeyiz mi? Yılda örneğin on bin adet 200 metre karelik konut yapacağımıza, daha az çimento, daha az demir, daha az yüzlerce malzeme kullanarak, yine örneğin, yılda 15 bin adet 70 metre karelik konut üretsek, bu, daha ekonomik kaynak kullanımına ve konut sorununun çözümüne yardımcı olmaz mı? Kaynak kullanımında yapacağımız bu tasarruflarla, bir yandan döviz giderlerini azaltırken, bir yandan da dışsatım olanaklarını daha çok artırmış olmaz mıyız?

Borçlanarak bulduğumuz dövizlerle kağıt dışalımı yaptığımız bir dönemde, ülkemizin kıt döviz kaynaklarını, enerji ve petrol kaynaklarını, sayfa sayfa gazete ilanlarıyla çöp kutusuna atmak zorunda mıyız? Boy boy banka ilânı ya da şarkıcı ilânı biraz küçük olsa, gazetelerin sayfa sayısı biraz sınırlandırılsa bu durum, halkımızı ülke ve dünyadaki haberlerden yoksun mu kılar?.

Ülkemizin temel sorunu, hızlı bir biçimde modern teknolojik gelişmelere uygun yatırım yapmak olduğuna göre, böyle bir yatırım atılımı içine girmenin zorunlu bir yolu da daha çok tasarruf yapabilmektir. Tüketimi kısmadan, tüketimi sağlıklı bir biçimde yönlendirmeden, iç tasarruflar ve yatırımlar artırılamaz.

Her yatırım yararlı mıdır?. Yeni yatırımlara, ortaya çıkan yeni koşullara göre, herhalde, geçmişte uyguladığımızdan daha farklı öncelikler vermemiz gerekir.

Var olan yatırımlar, işletmeler, fabrikalar ne olacak? Bunların bazıları, günümüzün koşullarına uygun değilse, bunları mutlaka kullanmak, işletmek zorunda mıyız?. Burada, 24 ocak kararlarını hemen izleyen günlerde, gazetelerde çıkan bir ilândan söz etmek istiyoruz. Bu ilânda bir firmamız tarafından üretilen 22 ayar altın kaplama musluk takımı halkımıza tanıtılıyordu. Halkının büyük bir bölümünün evlerinde akarsu olmadığı ve musluk kullanılmadığı bir gerçekken, altın kaplama musluk üretimine, böyle bir toplumda izin verilebilir mi? Kuşkusuz bu verdiğimiz örneğin aşırı uçta bir örnek olduğunu biliyoruz. Bizim vurgulamak istediğimiz husus şu: Geçmişte bazı tesisler, bazı tüketim kalıplarına uygun üretim yapmak için kurulmuş olabilir. Bu üretimin, bugün içinde bulunduğumuz zor koşullarda aynen sürdürülmesi, daha öncelikli alanlarda üretim yapabilecek tesislerin düşük kapasitede kullanılmasına yol açmaktadır. Bu gibi tesislerden tümüyle vazgeçsek ya da bunların yalnızca dışsatım için üretim yapmalarını istesek ve böylelikle tasarruf ettiğimiz elektriği, petrolü, dövizi ve ekonomik kaynakları başka alanlara aktarsak, bu durum, sorunların çözümünü kolaylaştırmaz mı? Her akşam televizyonun başına geçen izleyici, bu konularda değişik örnekler bulabilir. Varlıklı ülkeler bile, şu bunalım döneminde, tüketim alışkanlıklarını değiştirmeye özen gösteriyorlar. En azından onları örnek alabiliriz.

Kurulan bazı tesisler, Devletin de mali yardımıyla başka üretim alanlarına kaydırılamaz mı? Üç otomobil fabrikasının her birinin, örneğin, yüzde 30 kapasitede çalışması mı daha ekonomiktir, yoksa, aralarında birleşme sağlanarak birinin yüzde 90 kapasitede çalışması mı?

On değişik fabrikada on değişik türde kamyon ya da traktör ya da başka bir şey üretmek, Türk ekonomisini nereye götürür? Modern teknolojik gelişmelere ve dışsatım yarışına, böylesine parçalanmış ve güdük işletmelerle katılabilir miyiz?

Yukarıdaki soruları, daha önceden belirttiğimiz gibi, istersek artırabiliriz, ama amacımız bu değil. Amacımız, bu sorunların artık tartışılır duruma gelmesini istemek. Son olarak, şunun üzerinde durmadan geçemiyeceğiz.

Her yıl yaklaşık dört milyar borçlanıyoruz. Örneğin, 1981'de kişi başına düşen borç miktarı yaklaşık on bin lira artacak. Bu borçları ne yapıyoruz? Borçlandığımız kaynakların tümünü yatırımlara ayırsak ve öylelikle, en azından, borç ödeyebilme gücümüzü arttırıyor olsak, bir sorun yok sayılabilir. Ancak, geçmiş yıllarda olduğu gibi, bugün de, borçlanarak sağladığımız ekonomik kaynakların büyük bir bölümü tüketimde kullanılıyor.

Kuşkusuz, hiç bir yönetim, ülkenin petrolsüz, gübresiz, ilaçsız kalmasını göze alarak, borçların tümünü yatırımlar için ayıramaz.

Ancak, şu sorunun yanıtını da aramak zorundayız. Borçlanarak sürdürmeye çalıştığımız bazı tüketim alışkanlıklarından, bir süre için, içinde bulunduğumuz bunalımlı yıllar aşılıncaya kadar, gerçekten vaz geçilemez mi? Borçlanarak sağladığımız ekonomik kaynakların giderek artan bir bölümü yatırımlara ayrılamaz mı? Kaldı ki, bazı kürulu endüstrilerimiz tam kapasiteyle çalışsa, boçlanarak dışardan aldığımız mallardan bir kısmı Türkiye'de üretilebilir.

Sanırız, sorunlar bu noktada düğümleniyor.

Ekonominin öyle sorunları var ki, özellikle içinde bulunulan şu bunalımlı dönemlerde, bu sorunların çözümü, akılcı plânlama tekniklerini ve yaklaşımlarını zorunlu kılmaktadır.

Kuşkusuz bu, sunu-istem mekanizmasının tümüyle reddi veya bilmezlikten gelinmesi anlamını taşımaz.

Kapitalizmi en ileri ölçüde uygulayan ülkelerin bile, savaş yıllarında olsun, ağır ekonomik bunalım dönemlerinde olsun, plânlama yöntemlerinden yararlandıkları, bu yöntemlere başvurma zorunluğunu duydukları, bilinen bir gerçektir. Bu ülkeler, sunu-istem mekanizmasına önem vermekle birlikte, normal zamanlarda bile, ekonomiyi yalnızca bu mekanizmasın yönlendirmesine razı olmazlar.

Bu gerçekler ortada iken, bizim herşeyi piyasa kurallarına, sunu-istem mekanazimasına bırakmayacağımız açıktır.

Bunun artık bir an önce kavranması gerekir. ●

TÜRKİYE'YE YABANCI SERMAYE TEKNOLOJİ AÇISINDAN GEREKLİ

- **Çokuluslu şirketler, demokratik yollardan gelişmeyi amaçlıyan, ulusal haklarına ve sosyal adalete önem veren ülkeleri genellikle tercih etmezler.**
- **Bunlardan vazgeçmedikçe, Türkiye, ne ödün verirse versin, yabancı sermaye için çekici bir ülke olamaz.**
- **Ama gelişme sürecindeki ülkeler için yabancı sermayenin zararı yararından ağır bastığına göre, buna çok üzülmemek gerekir.**
- **Ne var ki Türkiye, teknoloji transferi konusunda yabancı sermayeden ve çokuluslu şirketlerden yararlanmak zorundadır. Bağlandığı ilkelerden sapmaksızın bunu sağlıyabilmenin yolunu bulmalıdır.**

Yabancı sermaye ve çokuluslu şirketler konusunda, "Arayış"ın dokuzuncu ve onuncu sayılarında çıkan inceleme yazılarında, yabancı sermayenin artık çokuluslu şirketler eliyle Dünyaya dağıldığını, bu şirketlerin ekonomik bakımdan Dünyada, Amerika'dan ve Sovyetler Birliğinden sonra üçüncü süper gücü oluşturduğunu; ve gelişme sürecindeki ülkelerde ancak belli alanlara ilgil gösterdiklerini; bu ülkelere getirdiklerinden daha çoğunu da bu ülkelerden alıp götürdüklerini belirtmiştir.

O arada, Brandt Komisyonunca hazırlanan "Kuzey Güney" raporundan bir parça aktararak, yabancı sermayenin (Dolayısiyle çokuluslu şirketlerin) yoksul veya gelişme sürecindeki ülkelere bir ölçünün ötesinde yarar sağlıyamadığını açıklamıştık.

Çokuluslu şirketlerin, siyasal boyutlar edinen ve kaygı uyandıran tutumları ve çalışmaları karşısında, onları denetim altına alıcı yeni düzenlemelere gerek duyulduğunu anlatmıştır.

Bu sayıda yayınladığımız konuyla ilgili son yazıda da, çağımızın bu gerçekleri karşısında, Türkiye'nin dış ödemeler sorununa çözüm ararken, yabancı sermayeye ne kadar umut bağlıyabileceği ve nelere özen göstermesi gerektiği üzerinde duruyoruz...

BUNDAN önceki sayıda çıkan yazıda, çokuluslu şirketler gerçeğini anlatırken, bu şirketlerce izlenen tutum ve uygulanan çalışma yöntemleri nedeniyle, gelişme sürecindeki veya yoksul ülkelerin, yabancı sermayeden büyük kazanç sağlıyamadıklarını, hattâ genellikle zararlarının kazançlarını aştığını gösteren örnekler vermiştir.

Bununla birlikte, yabancı sermayenin gelişme sürecindeki ülkelere şu yararları sağladığı üzerinde de durulmaktadır:

★ Bu ülkelerin yetersiz tasarruf düzeyi karşısında bir ek tasarruf kaynağı oluşturmaktadırlar.

★ Döviz girdilerini ve dışsatım kapasitelerini arttırmaktadırlar.

★ Ek iş alanları açmaktadırlar.

★ İleri teknolojiyle birlikte, yönetim ve girişimcilik alanında beceri getirmektedirler.

★ İşçilere yüksek ücret ödeyerek onların yaşam düzeyini yükseltmektedirler.

★ Piyasaya nitelikli mal sunarak tüketiciye hizmet etmektedirler.

Ne var ki, sayılan bu yararlardan bazıları belli durumlarda bir ölçüde doğru sayılabilse bile, çağımızın başlıca yabancı sermaye taşıyıcısı olan çokuluslu şirketlerin, gelişme sürecindeki ülkelerden hangilerine gideceklerini belirlerken kullandıklarını ölçütler düşündürücüdür.

Bu ölçütler açısından, çokuluslu şirketler, aşağıdaki nitelikleri ve özellikleri taşıyan ülkeleri çekici bulmazlar ve o ülkelerle pek ilgilenmezler:

★ Planlı kalkınma yöntemini seçerek belli amaçlar ve hedefler saptıyan ülkeler.

★ Demokrasinin ve demokratik geleneklerin yerleşmiş olduğu, halkın belli bir bilinç düzeyine eriştiği ülkeler.

★ Demokratik yollardan hükümetleri ve dolayısiyle politikaların değişebildiği veya pazarlık gücü ve isteği yüksek ülkeler.

★ Çalışma yaşamının yasalarla düzenlenerek işçi haklarının güvence altına alındığı ülkeler.

★ Ulusal kaynaklarına ve sermayesine sahip çıkarak onları korumağa özen gösteren, o nedenle de yabancı sermaye için belli kurallar getiren ülkeler.

★ Enerji ve altyapı bakımından yetersiz ülkeler.

Bunlar, çokuluslu şirketlerin, demokratik yollardan gelişmeyi amaçlıyan, ulusal haklarına ve sosyal adalete önem veren ülkeleri genellikle tercih etmedikleri ortaya çıkarmaktadır.

TÜRKİYE NEDEN ÇEKİCİ DEĞİL?

Demek ki Türkiye, demokratik geleneklerini, sosyal devlet ilkesini ve ulusal bağımsızlığı üzerindeki titizliğini bir yana bırakmadıkça, ne kolaylık sağlarsa sağlasın, ne ödün verirse versin, çokuluslu şirketleri ve yabancı sermayeyi bir ölçünün ötesinde kendine çekemez.

Nitekim bu konuda dokuzuncu

sayımızda çıkan ilk yazıda belirtildiği gibi, 1980 yılı sonunda Türkiye'deki yabancı sermaye stoku, ancak 200 milyon dolar düzeyinde kalmaktaydı.

Hele saydığımız etkenlere bir de Türkiye'nin son yıllardaki ekenomik ve siyasal istikrarsızlığı ve zorlukları eklenince, yabancı sermaye için çekici bir ülke olmamız büsbütün güçleşmektedir.

Ancak, yabancı sermayenin, ya da yeni kimliğiyle çokuluslu şirketlerin, gelişme sürecindeki ev sahibi ülkeye, genellikle, yarardan çok zarar getirdiği, geçen sayıda ve bu sayıda açıkladığımız gerçeklere bakarak, kolayca anlaşılabilse gerektir.

Gelişme sürecindeki ülkelerden bazıları, çokuluslu şirketlerin katkısıyla, kalkınmalarını bir anlamda hızlandırsalar bile, birçok bakımlardan bunun bedelini oldukça ağır bir biçimde ödemektedirler. Sosyal yapıları sarsılmakta, demokratikleşme olanakları tıkanmakta, bağımsızlıkları zayıflamaktadır. Üstelik bu ülkelerin ödemeler dengesine de uzun dönemde net katkı sağlanmamaktadır.

Onun için, yabancı sermayenin ve çokuluslu şirketlerin, verilen tüm ödünlere karşın, Türkiye ile fazla ilgilenmemelerine çok üzülmemek gerekir.

YABANCI SERMAYE NEDEN GEREKLİ?

Bu durumda, sakıncaları böylesine ağır bastığına göre, **"Yabancı sermayeye ne gerek var"** sorusu akla gelebilir.

Hatta teknoloji üretimi konusunda tekel durumunda olmasa ve o açıdan tek kaynak durumunda bulunmasa, belki yabancı sermayenin gelmemesi daha iyi bile sayılabilir.

Ne var ki, Dünyadaki teknolojik gelişmeleri bir ölçüde olsun izlemeksizin ekonomide atılımlar yapabilmek, kalkınmayı hızlandırabilmek, dışsatımı arttırabilmek olanaksız denebilecek kadar zordur.

Bizim gibi henüz kendi teknolojisini üretebilecek aşamaya erişmemiş ülkeler için de, yabancı sermayenin doğrudan yatırımları yani çokuluslu şirketler başlıca teknoloji transferi kanalını oluşturmaktadır.

O nedenle, yabancı sermayeden ve çokuluslu şirketlerle işbirliğinden tümüyle kaçınılmaz.

Yapılması gereken şey, yabancı sermayeye, dış ödeme güçlüklerinin aşılmasını doğrudan doğruya kolalaştıracak bir çözüm gibi bakmak ve umut bağlamak yerine, ondan, teknoloji transferi ve üretimi alanında yararlanmağa çalışmaktadır.

Petrol bunalımının ortaya çıkardığı sorunlar, günümüzde, teknolojinin gelişmesi ve teknoloji transferi konusuna büsbütün önem kazandırmıştır.

Kaldı ki, Dünyada yeni oluşan bazı teknolojiler, uluslararası ekonomik ilişkilerde, yeni işbirliği gereksinmelerini doğurmaktadır. Türkiye de bu gereksinmelerin dışında kalamaz. Eğer, Dünya ekonomisinin ve uluslararası ekonomik ilişkilerin geleceğini belirleyecek bazı yeni teknolojik atılımlar karşısında, Türkiye, belli tercihleri süratle yapmazsa; belli teknoloji transferlerini gerçekleştirmekte gecikirse; bir süre sonra, yalnız bugünkü gelişmiş ülkelerin değil, gelişmişlik düzeyi bakımından bazı Afrika ve Asya ülkelerinin de gerilerine düşebilir.

Onun için, ulusal bağımsızlığımızdan, demokrasiye bağlılığımızdan ve sosyal devlet ilkesinden ödün vermeksizin, belli alanlara belli ölçülerde ve biçimlerde yabancı sermaye çekebilme, çokuluslu şirketler eliyle yeni teknolojiler sağlıyabilme olanakları mutlaka araştırılmalıdır. Bu bakımdan önem taşımayan alanlara yabancı sermaye çekebilme uğrunda çırpınmak veya dış ödemeler sorununa gerçek çözüm getirmek bakımından yabancı sermayeye umut bağlamak ne kadar gereksizse, hatta sakıncalıysa; teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmek için yabancı sermayeyi ülkemize çekmeğe uğraşmak da o kadar gereklidir.

NELERE ÖZEN GÖSTERMELİ

Ancak, yabancı sermayeye bu anlayışla yaklaşırken, ekonomik alanda dünyanın üçüncü büyük süper gücünü oluşturan ve bu güce dayalı olarak ulusal egemenlik kavramını hiçe sayan, öylelikle ulusal ve uluslararası düzeyde mali, ekonomik ve politik alanda kendi çıkarları yönünde etkin rol oynayan çokuluslu şirketlerle olan ilişkilerimizde ölçülü ve dikkatli olmak, elimizi verirken kolumuzu kaptırmamak gerekir.

Ulusal yararlarımızı ve bağımsızlığımız ön planda tutan bu ilişkilerde, Latin Amerika'daki ve Güney Doğu Asya'daki örneklerden ders almalı ve ekonomilerini çokuluslu şirketler kanalıyla dışa açmış bazı ülkelerin, siyasal, sosyal ve ekonomik alanda girdikleri çıkmazdan ve ödemek zorunda kaldıkları ağır bedelden mutlaka kaçınmalıyız. ●

İNSAN HAKLARI VE ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ

Birleşmiş Milletlerin, çeşitli kuruluşların çabalarına karşın, birçok ülkede insan hakları çineniyor, insan haklarını koruyacak önlemler alınmıyor. İnsan haklarını korumada da en etkin ve güçlü yohlun, kamuoyu oluşturmak olduğunu gösteriyor deneyimler. İşte bu deneyimlerden hareket eden uluslararası Af Örgütü, insan haklarının korunması için, çiğnenmesini önlemek için, etkin bir kamuoyu oluşturma çabası içinde...

Uluslararası Af Örgütü'nün eylemleri, **"Herhangi bir hükümet, politik grup ve dinsel inançtan bağımsız olarak dünya çapında yürütülen bir insan hakları hareketidir"** biçiminde tanımlanıyor. Örgüt, şiddete başvurmamış ve şiddete başvurulmasını savunmamış olmak koşuluyla, etnik kökeni, dini, dili, rengi ve inancı ne olursa olsun, kadın veya erkek **"Düşünce Tutukluları"**nın serbest bırakılması için uğraş veriyor. Her türlü işkence ve ölüm cezasına da karşı çıkan Uluslararası Af Örgütü, siyasal tutuklular için adaletli ve gecikmesiz bir yargılama sisteminin oluşması için de çaba harcıyor yıllardır.

Özetle, Uluslararası Af Örgütü, dünyanın her yerinde-komünist ülkeler, faşist rejimle yönetilen ülkeler dahil- Birleşmiş Milletlerin, **"Evrensel İnsan Hakları"**, **"Tutuklulara Davranışta Asgari Kurallar"**, **"Tüm İnsanların İşkence, Başkaca Zalim, İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Ceza ve Davranışlardan Korunması"**na uyulmasını sağlamaya çalışıyor.

Bu nedenle profesör Dr. Sayın Münci Kapani'ye Uluslararası, Af Örgütü'nün çalışmaları ile ilgili bazı sorular yönelttik. Sayın Kapani'nin sorularımıza verdiği yanıtları aynen yayınlıyoruz.

Prof. Kapani: "Af Örgütü faaliyetleri tam bir tarafsızlık içinde yürütülür"

SORU: Uluslararası Af Örgütü nasıl kuruldu?

YANIT: 1961 yılında, Londra'nın ünlü Observer gazetesinde, o zamana kadar adı fazla duyulmamış bir İngiliz hukukçusu olan Peter Benenson'un bir yazısı yayınlandı. "Unutulan Tutuklular" (The Forgotten Prisoners) başlığını taşıyan ve dünyanın çeşitli ülkelerinde düşünce ve inançları yüzünden tutuklanarak hapse atılan ve orada unutulup kalan insanların dramını dile getiren bu yazı, kısa bir süre içinde geniş yankılar uyandırmış ve Uluslararası Af Örgütünün temel taşını oluşturmuştur.

SORU: Örgüt için zaman zaman "kümünistlerin destekleyicisi", zaman zaman da "emperyalizm ajanı" deniliyor. Bunları nasıl yorumluyorsunuz?

YANIT: uluslararası Af Orgütü, siyasal rejimler ve ideolojiler arasında hiçbir ayırım yapmaksızın faaliyetlerini tam bir tarafsızlıkla yürütür. Nitekim, sağcı diktatörlükler tarafından "Kümünistlerin destekleyicisi", buna karşılık Komünist rejimler tarafından "Emperyalizm ajanı ve anti-Sovyet propagandasının öncüsü" olarak nitelenmesi, onun kesin tarafsızlığının bir göstergesi sayılabilir.

SORU: Örgütün çalışma biçimi konusunda kısa bir özet yapar mısınız?

YANIT: Örgütün tarafsızlık ve obektifliği sağlamak bakımından benimsemiş olduğu temel kurallardan biri de, çeşitli ülkelerdeki Ulusal Şubelerin kendi ülkelerini ilgilendiren konularda kesinlikle devre dışı tutulmalarıdır. Ulusal Şubeler, kendi ülkelerinde insan haklarının çiğnenmesi ile ilgili olarak ileri sürülen iddialar konusunda haber ve bilgi toplama, araştırma yapma veya herhangi başka bir girişimde bulunma yetkisine sahip değildirler. Bu gibi faaliyetler doğrudan doğruya örgütün Londra Merkezindeki araştırma bürolarınca yürütülür.

Uluslararası Af Örgütünün halen 38 Ülkede Ulusal Şubesi ve "Düşünce Tutukluları"nın salıverilmesi için uğraşan 2000'i aşkın "Koruma Grubu" vardır. Bugüne kadar amacı doğrultusunda yapmış olduğu çalışmalar ve yürüttüğü kampanyalar sonucunda çeşitli ülkelerden çok sayıda "düşünce tutuklusu" hürriyetine kavuşmuştur.

SORU: Uluslararası Af Örgütü dünyadaki saygınlığını nasıl kazandı?

YANIT: Birleşmiş Milletler (Ekonomik ve Sosyal Konsey), Avrupa Konseyi ve UNESCO tarafından kendisine danışmanlık statüsü tanınmış olan Af Örgütü, bu uluslararası resmî kuruluşlar nezdinde üstün bir saygınlığa sahip bulunmaktadır.

Uluslararası Af Örgütü, bilindiği gibi, insan hakları davasına ve barışa yapmış olduğu katkılar dolayısıyla 1977 yılında NOBEL Barış Ödülünü, 1980 yılında da Birleşmiş Milletler İnsan Hakları ödülünü kazanmıştır ●

İÇİMİZDEN BİRİLERİ

İNŞAAT SEKTÖRÜNDEKİ ÇIKMAZ VE NEDENLERİ?

YURDUMUZDA 24 Ocak kararları adıyla uygulanmaya başlayan bir dizi ekonomik önlem, bazı sektörlerde durgunluğa neden oldu. Bu sektörlerin başında inşaat sektörü geliyor. Türkiye'deki "vasıfsız işçilerin büyük bölümünü istihdam eden" bu sektörün büyük bir durgunluğa sürüklenmesi, söz konusu "vasıfsız işçilerin" de açıkta kalmasına, aç kalmasına neden oluyor.

Bir süredir fiyatlardaki artışlar nedeniyle konut sahibi olmak güçleşmişti. Ancak 1980 yılından beri uygulanan ekonomik önlemler nedeniyle arttırılan faizler, konut edinmeyi artık bir hayal haline getirdi. Tasarruf mevduatlarına ödenen yüzde 50'ye varan faizlerin yanısıra kredilere uygulanan faizlerin de yüzde 70'lere kadar yükseltilmesi, tüm alanlarda üretilen malın satılamaması ve üretimin hızla düşmesi sonuçlarını getirdi.

Fazla değil, bundan 5-6 yıl önce emekli ikramiyesi ile başını sokabilecek bir konut sahibi olabilen bir memur, bugün verilen ikramiye ile konutun bir odasını bile alamıyor. Konut kredileri ile de konut sahibi olamıyor emekli vatandaş.. Çünkü bugün yürürlükte olan faiz sistemi ile konutun gerçek fiyatı kadar da faiz ödemek zorunda kalıyor. Tabii bunu ödeyebilecek memur emeklisini de bulmak olanaksız...

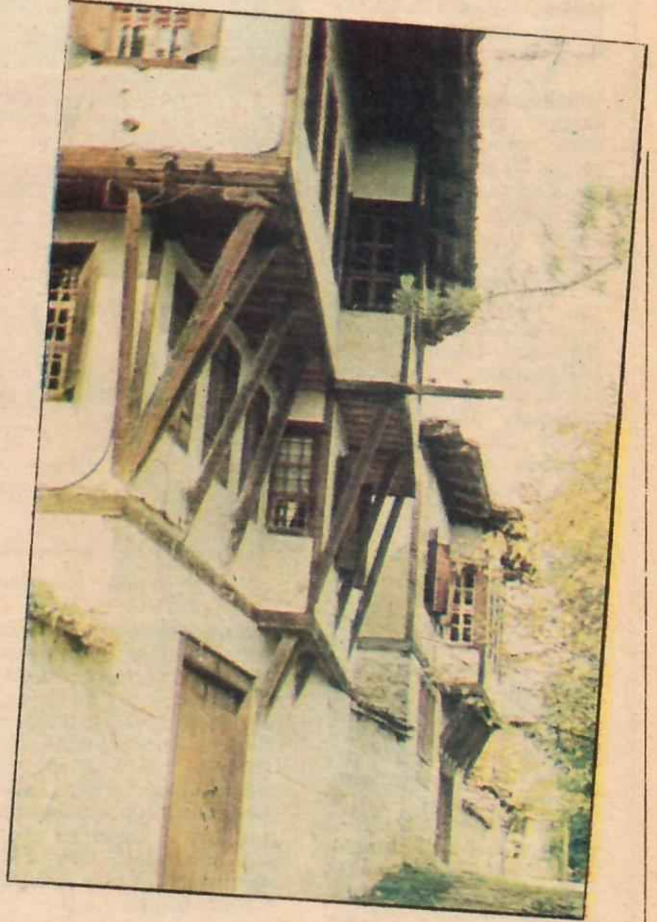
Öte yandan, inşaat malzemelerinin son yıllarda baş döndürücü bir hızla fiyatlanması inşaat müteahhitlerini çok güç durumlarda bıraktı. Bu koşullarla çok az sayıda müteahhit işini sürdürebilirken, büyük bir bölümü ise işi bırakmak zorunda kaldı.

İnşaat malzemelerindeki fiyat artışlarının nedenlerinin başında paravan firmalar uygulamasının geldiğini bilmeyen kalmadı artık. Ama bu konuda önlem almak için çaba harcayan da görülmüyor ortada.. Fabrikadan çıktıktan sonra bir-iki el yerine dört-beş el değiştirip iş sahiplerine satılabilen inşaat malzemelerinin fiyatları astronomik rakamlara ulaşıyor..

Bunların yanı sıra son zamanlarda çıkartılan vergi yasaları da inşaat sektörünü baltalayıcı nedenlerden biri olarak görülüyor. Bir otopark vergisi, uygulama açısından hiç de adil ve uygun gelmiyor müteahhitlere..

Özet olarak, inşaat sektörü bugün için büyük bir bunalımın içerisinde... Yetkililer soruna çözüm yolları aradıklarını ileri sürüyorlar.

"Arayış" olarak bu soruna parmak basmak ve inşaat sektörünün içinde bulunduğu durumu bütün açıklığı ile ortaya serebilmek için bu hafta da inşaat müteahhitleri ile bir söyleşi yaptık.. Sektörün sorunları ve çözüm yolları konusunda geniş açıklamaların yer aldığı bu söyleşinin yetkililer tarafından değerlendirileceğini umuyoruz...

İnşaat Müteahhitleri, "yık-yapcılığın yararlı olduğunu" ileri sürüyorlar

İNŞAAT MÜTEAHHİTLERİYLE GÖRÜŞME

SORU: İnşaat sektörünün Türk ekonomisindeki yeri nedir? Bu konuda bilgi verebilir misiniz?

YANIT: İnşaat sektörünün Türkiye'deki ekonomiye katkısı, bütün dünyada olduğu gibi Türk ekonomisini ayakta tutmaktadır. Bilebildiğimiz kadarıyla bugüne kadar inşaat sektörünü besleyen 100-150 kalem mal üreten ve tüketen sektörler vardır. Bunun içinde kum, çakıl, çimento, musluk imalatçıları, nakliyeciler, oto yedek parçacıları ve akaryakıtçılarını sayabiliriz. Şimdi inşaat sektörünün bunalımlı bir döneme girmiş olması, yani Türkiye'deki enflasyonist baskının belirli bir düzeye gelmesi, yurttasların konut alma gücünü çok aşmış olmasından kaynaklanıyor. Ayrıca banka faizlerinin yükseltilmesi, inşaat sektörünü olumsuz yönde etkiliyor.

İnşaat sektörünün olumsuz yönde etkilenmesinin nedenlerinden biri de bugün uygulanan politikadır. İnşaat sektörüne, Türkiye'de sanki Türk ekonomisine belirli külfetler yükleyen bir sektör gözüyle bakılmakta ve bu yüzden de ekonomik çalkantı Türkiye'de geriye doğru gitmektedir. Bu iş dalında çalışan 100'ün üzerindeki meslek kuruluşu, üretici firmalar, işçiler belirli bir işsizlik aşamasına geldiler. Bu da ekonomimizi oldukça kötü yönde etkilemiş oldu. Ayrıca Türkiye'deki gizli iş-

sizliği, en az yüzde 35-40 arttırdı. İnşaat sektörü, canlandırılmalıdır.

SORU: O zaman inşaat malzemesi üzerinde çalışan kişilerin de iş hacimleri genişleyecek tabii...

YANIT: Evet, şimdi musluk imalatı ya da buna benzer imalatlar yapan bazı yerlerde, işçilerin yüzde 50'sinin işten çıkarıldıklarını duyuyoruz.

SORU: İnşaat sektörünün bugünkü durumu nedir? İçinde bulunulan durumu özetler misiniz?

YANIT: İnşaat sektörü bugün iflas etmiş durumdadır. İnşaatların yapılamaması, yatırımların durdurulması işsizliği arttırmıştır. Düşünün 3-5 kişilik bir ailenin reisi inşaatta çalışmaktadır. İnşaatta çalışan arkadaşlarımız, yatırımların durmuş olmasından dolayı, günlük nafakalarını bile sağlayacak parayı artık evlerine götüremiyorlar.

Bilindiği gibi, Doğuda kırsal alandaki arkadaşlarımız, yurttaşlarımız inşaat sektörü dönemlerinde bilhassa doğu bölgelerinde kış sonlarına doğru memleketlerinden çıkarlar, gurbet ellerde inşaatlarda çalışmaya gelirler.

Yurdumuzda konut açığı giderek büyümektedir. Bunun, bugün öngörülen sistemle kapanması da olası değildir. Bu kapatılamayacak konut açığını biz bir ölçüde kapatmaya çalışıyorduk. Örneğin 2 yıldır inşaat müteahhiti olarak yaptığımız tek tük inşaat var. Eskiden birkaç işe birden başlıyabiliyorduk. Çünkü fiyatlar vatandaşa uygun geliyordu ve biz de alıcı bulabiliyorduk. Düşünün, eskiden bir emekli memur arkadaşımız, emekli maaşını aldığı zaman -memur diyorum, işçi demiyorum dikkat edin- bizden bir konut alabilecek güçte idi. Memur emeklileri değil daire almak, emekli ikramiyeleriyle bir gecekondu bile alamıyorlar.

Bir noktada banka faizlerinin artmış olması, inşaat sektöründeki durgunluğa neden gösterilebilir. Ekonomiyi bilmeyen bazı yurttaşlarımız bankaya yatırdıkları para karşılığı aldıkları yıllık yüzde 50'ye varan faizle kendilerinin geleceğini garanti altına aldıklarını sanıyorlar. Bilmiyorlar ki, devalüasyonlar ve enflasyon bankadaki sabit tuttukları paranın değerini sıfıra düşürecek, bir veya iki yıl sonra faizle birlikte bankada birikmiş paralarının alım gücü, bugünkü alım gücünün yüzde 50'sinden aşağıdaki bir malı almaya yetmeyecektir.

Yalnız İstanbul'da 40 bin müteahhidin iflas ettiği ileri sürülüyor...

Bankalar da bu işin içinden çıkamayacak duruma geliyorlar. Yatırım yapacak ortam bulamadıklarından, ihracata dönük bir çalışma da yapamadıklarından yüzde 50 faiz ödedikleri paraları yakın bir gelecekte ödeyemez duruma da düşebilirler.

SORU: Yani topladıkları tasarruf mevduatlarını satamıyorları mı bu bankalar?

YANIT: Satamıyorlar, çünkü ihracatımız artmadı...

SORU: İnşaat sektörü, bu mevduatların ne kadarını kredi olarak alıp kullanıyordu acaba?

YANIT: Çok küçük bir bölümünü alırdı. Kışın müteahhit olarak bankaya müracaat ettiğimiz zaman yüzde 15 civarında faizle kredi alabiliyorduk. Ama şimdi aynı krediyi yüzde 70'e yakın bir faizle alabiliyoruz. Tabii bu durumda kredi kullanımı istemleri büyük ölçüde düşüyor.

Bu nedenlerle Devlet İstatistik Enstitüsü'nün hazırladığı raporlarda da görüleceği gibi yalnız İstanbul'da 40 bin müteahhit iflas etmiş durumda.

Kaba bir hesap yaparsak 40 bin müteahhit demek, her birinin yapmakta olduğu 10 daire olsa, 400 bin daire demektir. Bu daireleri alacak vatandaşlarımız şimdi dışarda. Ondan sonra konut sorununa çözüm olarak değişik yollar arıyoruz...

Bunların yanı sıra yeni çıkarılan vergi yasalarındaki 100 metrekareden büyük dairelere büyük vergi oranları uygulanması da; başlanmış inşaatları etkiliyor. Bugüne kadar yapılan inşaatların büyük bir bölümü brüt 110-120 metrekare olarak yapılmıştı.

Bugün inşaat maliyetleri de en az 10 kat arttı. İki yıl önce 22,5 lira olan bir torba çimento bugün 250 liradır. En basit örnek size... Ve bunların hepsi inşaat sektörünün gerilemesine neden olan etkenlerdir.

Ayrıca, bugün çıkan yasada ışıklık ve merdiven boşlukları da inşaat alanından sayılıyor. Işıklık bilindiği gibi kullanılmayan bir yerdir insaatlarda.

SORU: Yani bir katta iki daire varsa, o iki daireye mi bölünüyor merdiven bosluğu?

YANIT: Evet, iki daireye bölünüyor. Örneğin, 12 metrekarelik bir ışıklık var. O katta iki daire varsa her daireye 6 metrekare düşüyor. Yani kullanılmadığı halde, dışarda kaldığı halde bunlar da brüt alana bölünerek vergiye giriyor. Bu da büyük çapta alıcıyı etkiliyor. İnşaat müteahhiti inşaatını yaparken maliyet hesaplarına bunu da katıyor.

SORU: Bu vergiyi müteahhit mi ödüyor ? Yoksa brüt alan üzerinden yapılan hesaplamayla daire sahibi mi ödüyor?

YANIT: Bu vergiyi müteahhit öder. Ve müteahhit dolaylı olarak ev sahibine yansıtır.

SORU: Bir de otopark

yasası vardı...

YANIT: Evet geçtiğimiz yıllarda bir otopark yasası çıktı. Bu yasanın çıkarılışında büyük bir haksızlık yapıldı. Şöyle ki, şehirlerin yüzde 80'i zaten bitmişti. Bu yüzde 80, sözkonusu yasadan muaf tutuldu. Kalan yüzde 20'sine, her dört daire için bir otopark koşulu getirildi.

Bu dairelerde oturanlardan **"Senin araban var mı, sen bu otoparktan yararlanacak mısın?"** diye sorulmadı. Ve bu ek yük de yine müteahhitler tarafından apartmanın maliyetine eklenerek daire alıcısına yüklendi.

SORU: Peki, sizce bu uygulamanın doğrusu nasıl olmalıydı?

YANIT: Doğrusu şöyle olmalıydı; bizim otopark yapılmasın diye bir düşüncemiz yok. Belli bir kesim otoparktan yararlanır. Kimdir bunlar; arabası olan kişiler... Arabası olan kişiler yararlandığına göre, her otomobil sahibine ruhsat alırken **"Otopark bedeli olarak 40 bin lira ödeyeceksin"** denmeliydi. Otomobilini sattığı zaman, otoparka ödediği paranın makbuzu kendinde kalmalıydı. Yeni bir otomobil aldığı zaman, o makbuzu götürüp **"Ben otopark bedelini yatırmıştım. Ruhsatım var. Otopark vergisinden muaf tutularak bana otomobil satışını yapın"** denilebilirdi.

Bugün toplanan otopark paraları otoparklar yapımına yetmiyor. Bu sistemle sağlanacak gelirle yeterli otoparklar yapılabilir ve şehircilik açısından da bir düzen sağlanırdı...

SORU: Türkiye'nin konut açığının kapatılabilmesi için hazırlanan Toplu Konut Fonu Yasası bu sorunu ne ölçüde çözebilir?

YANIT: Türkiye'de 1961 yılından itibaren yap-sat'çılık büyük bir hızla gelişmeye başladı. Bu gelişme 1976 yılının sonuna kadar sürdü. Bu tarihten başlayarak inşaat malzemesi fiyatlarının hızla yükselmesi, inşaat sektöründeki durgunluğu büyük ölçüde arttırdı.

Bugün içinde bulunduğumuz dönemde, yüzde 30 oranında vasıfsız işçiyi istihdam eden inşaat sektörü, elindeki işçilerin çok büyük bir bölümünü işten çıkarmış durumda. Bir inşaat firması 20 kişi çalıştırıyorsa, bugün ancak iki kişi çalıştırabiliyor.

bunun da nedeni, inşaatın durduğunun belli olmaması... Bir inşaatın durması o müteahhitin iflas etmiş olması demektir. Şu günlerde hangi sokakta olursa olsun inşaatlara gidin, iki-üç kişiden fazla işçi göremezsiniz. Bu da tamamen vasıfsız işçinin ortada kaldığını gösterir.

Şimdi toplu konut sorununda, büyük firmaların, özellikle bin konut ve fazlasını yapan firmaların devlet tarafından destekleneceği söyleniyor. Şimdi öncelikle şu meydana çıkıyor; yani sermayenin tekelleşen inşaat sektörüne kaydırılması amaçlanıyor.

Bazı firmalar, zamanında çok ucuz fiyatlarla şehir dışarlarında dağ, bayır demeden arazi parsellediler, o yerlere sahip oldular. Bu uygulama Türkiye'de 8-10 yıldan beri sürüp geliyor.

Devletin kredi olanaklarından yararlanmanın ötesinde bu firmalar kullanacakları malzemeyi de birinci elden, fabrikalardan alacaklardır. Türkiye'de 350-400 bin civarında sıhhi tesisat malzemesi satıcısı var... Onların çok daha fazlası çimento, demir, kereste, çivi satıcıları var... Yani Türkiye'de bu işlerden geçimi sağlayan yaklaşık 2 milyon aile var.. Bunlar işsiz kalma durumuyla karşı karşıya kalacaklar. Bir de bunun yanında küçük üretici firmalar var. Biz bunları destekleyeceğimize böylece köstekliyoruz ve işlerini ellerinden almış oluyoruz. Bu da toplu konut fikrinin kimlere hizmet ettiğini açıkça ortaya koyar sanıyorum...

Ayrıca ikinci ve en önemli durum inşaat sektöründeki tekelleşme. Bunlar belirli bir süre halkın küçük tasarruflarını ellerinden alacaklar, belirli devlet olanaklarından yararlanacaklar. Sosyal Sigortalar, Bağ-Kur ve benzeri kuruluşların sosyal yardımlarını alacaklar.

Vatandaşı belirli miktar borçlandıracaklar ve bunların yapacakları inşaatların maliyetleri normal bir inşaatın maliyetinin çok altında olmasına karşın, çok üstünde gözükecek.. Yani vatandaşın konut satın alması yine bir hayal olacak...

SORU: Toplu konutların maliyeti ucuz, buna karşılık satışları piyasadan daha pahalı mı olacak demek istiyorsunuz?

YANIT: Tabii, bu kuruluşlar daha çok kâr edecekler. Çünkü yıllar önce bir liradan, 5 liradan aldıkları dönümlerce araziyi bugün fiyatlarla yansıtacaklar. Bunların amacı zaten inşaat sektöründe tekelleşmeyi sağlamaktı ve onda da belirli ölçüde başarılı oldular. Olma yolundalar...

İkinci nokta, müteahhit inşaatta kendi çalışıyor. Biz müteahhit olarak sürekli işimizin başındayız. Bir inşaatımız var, diyelim 20 kişi çalışıyor, alıcı da var... Biz bu kişilerin başında işi takip eder, eksik malzemeyi hemen sağlarız.

Bir de şirkete verilmiş bir iş düşünelim. Şirket memuru işi takip etmez bizim gibi. Biz de memur olsak ne derece izleriz? Malzeme bitmiş mi, tamam usta orada yatar. Ustanın yatma parası, o işin geç kalma parası derken zaman geçtikçe iş pahalıya mal olacaktır.

SORU: Yalnız, toplu konutları da özel şirketler yapmayacak mı?

YANIT: Evet, çünkü ihale edilen bedele bitmeyecek. O bedelle biterse sorun kalmaz. Toplu konutu Avrupa'daki gibi prefabrik sistemle yapılır ve iyi bir denetim sağlanabilirse başarıya ulaşabilir. Bu da toplu konut sorununu bir noktada çözer. Fakat işsizlik konusundaki açığı arttırır.

SORU: Peki, inşaat sektörünün bugünkü durgunluktan kurtarılabilmesi için alınması gerekli önlemler nelerdir sizce?

YANIT: Banka faizlerini düşürmek birinci nokta. Banka faizleri düştüğü anda özendirme sonucu vatandaş ev sahibi olma gereksinimini yine duyacaktır. Bu arada inşaat sektörünü baltalayan inşaat malzemelerindeki fiyat artışlarını sınırlandırmak, iyi bir denetim altına almak gerekli.

Bir de işletme vergisi var... Öyle garip bir uygulama var ki, Türkiye'ye kolera gelecek deniyor, kolera tehlikesi için milyonlarca liralık yatırım yapıyoruz, aman Türkiye'ye kolera gelmesin diye.. Sonra da, adam evindeki pis suyu lağıma akıtmak için boru döşedi diye ondan işletme vergisi alıyoruz.. Adam elini, yüzünü yıkayacak, temizlik yapacak, çeşmeden işletme vergisi alıyoruz. Böyle garip uygulamalar da var.. Bu işletme vergilerinin kaldırılması, otopark sorununun çözüme bağlanması gerekli.. Bir de 100 metrekareden küçük konut inşaatının özendirilmesi gerekli. Bu konuda olumlu gelişmeler var.. Çekirdekten yetişen müteahhitlerin ve teknik elemanların özendirilmesi, onların desteklenmesi, banka kredilerinin düşük faizle onlara aktarılması belirli çözümler getirebilir.

ARAYIŞ: "Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu çok önemli bir sorun hakkında yaptığınız açıklamalardan dolayı size teşekkür ediyoruz ve inşaat sektörünün yeniden canlanması için gerekli önlemlerin bir an önce alınmasını diliyoruz...

DEMOKRASİ

JEFFERSON'UN BİR MEKTUBU

● "Babalarımızın bildiklerinden daha iyi herhangi bir şeyin keşfedilmesi olası değildir" doktrini geçerli olsaydı, bilimin ilerlemesi için ileriye değil geriye bakmamız ve buna feodal barbarlığın ateşleri içinde ulaşmamız gerekirdi.

● Her insan, düşünce ve basım özgürlüğünü korumak ugrunda kendini feda etmeğe hazır olmalıdır. Çünkü insanın durumu, istediğimiz gibi düşünebildiğimiz ve düşündüğümüz gibi konuşabildiğimiz sürece iyileşmeğe devam edecektir.

18'inci yüzyılın sonunda, çoğunlukla aydınlanma çağı felsefesi ile beslenen bir ülkede yaşayan yurtsever ve şerefli bir insan, bir mektup yazmıştı. Bu mektup, Fransa'da Direktuar yönetiminin son günlerinde, yani tarihin seyri, kökünden ve korkutucu bir biçimde Fransız Akademisi üyelerinin öngördüğü yoldan ayrıldığı sırada yazılmıştı. Mektubu yazan kişi, bunu, özgürlük ve ilerleme sancağını güçlendirmek üzere Amerika Birleşik Devletleri Başkanlığı görevine getirilmesinden iki yıl önce kaleme almıştı. Mektup Thomas Jefferson imzasını taşımakta idi:

Monticello, 18 Haziran 1799

"Ben insan karakterinin genellikle iyi olduğunu düşünenlerden biriyim. İnsanın toplum için yapıldığını ve doğa tarafından, kendini toplum içinde yaşamaya elverişli hale getirecek yeteneklerle donatıldığını düşünürüm. Aynı zamanda, sizin de şimdiden düşünüp kavrayamacağımız bir düzeye kadar mükemmelleştirilebileceğine inanırım.

Şu anda bilinenleri gözden geçiren bir kişi için, bilimin her dalında keşfedilmeyibekleyen şeylelerin uçsuz bucaksızlığını görmemek olanaksızdır. Doğa tarihi konusunda bilgiye sahibiz; fakat eksikliğini duyduğumuz çok şey var...Doğa felsefemiz daha henüz tamamen çocukluk devresinde bilim dallarında, yeteneklerimizin öğrenmeye elverişli olduğu çok geniş alanların araştırmayı beklediği ve bu araştırmaların, sınırlarını şimdiden çizemeyeceğimiz bir ölçüde olacağı her zamankinden daha kesindir.. Bu nedenle, insanın zihninin daha ileri aşamadıki gelişmelere ulaşmak bakımından yeteneksiz olduğu düşüncesini yüreksizlik diye nitelemek konusunda sizinle birleşiyorum. Bu düşünce, tamamen, günümüz dünya zorbalarınının öğrettikleri bunların dostlarının tekrar tekrar yansıttıkları özellikle din ve siyasete uyguladıkları ve baba.akımızın bildiklerinden daha iyi herhangi birşeyin keşfedilmesi olası değildir, diyen doktirindir. O zaman, bilimin ilerlemesi için ileriye değil de geriye bakmamız ve buna feodal barbarlığın ateşleri arasında ulaşmamız gerekirdi.

Fakat Tanrıya şükürler olsun ki Amerikan düşüncesi bu sahtekârlıkları dinlemiyecek kadar açıktır ve, basım sanatı bizimle kaldığı sürece bilim asla gerileyemez.

. Her insan, düşünce ve basım özgürlüğünü korumak uğrunda kendini feda etmeğe hazır olmalıdır. Çünkü insanın durumu istediğimiz gibi düşünebildiğimiz ve düşündüğümüz gibi konuşabildiğimiz sürece iyileşmeye devam edecektir.

Sahneden çekilmekte olan kuşak,yaptığı mücadeleler dolayısıyle ve binlerce yıl dünyayı kaplamış olan zorbalığın seyrini durdurması nedeniyle insanlığa layık olmuştur. Eğer bu kuşağın kazandığı mesafenin yeniden yitirilmesi tehlikesi varmış gibi görünürse bu ancak çağdaşınız olan kuşaktan geliyor olabilir. Fakat gençliğin ayırd edici özelliği olan heyecanın, özgürlük ve bilime karşı kıyıcı bir el gibi kaldırılması öyle canavarsa bir şey olur ki, böyle bir olasılığı, içinde yaşadığımız çağda ve ülkemizde yer alabilecek olaylar arasına yerleştirememe.

Eğer herhangi biryerde gençlik başka tür bayraklar altında toplanırmış gibi görünürse, bu ancak kısa sürede silkinip kurtulacakları aldanışlardan ileri geliyor olabilir.

THOMAS JEFFERSON

TÜRKİYE'DE DENETİMİN SORUNLARI TARTIŞILDI

● İki gün süren kurultayda "Denetleyen-Denetlenen", "Türk Eğitim Düzeninde Müfettişin Rolü", "Vergi Yargısı", "Denetim ve Verimlilik", "Mali Müşavirlik Müessesesi", "Vergi Denetimi", "KİT'lerin Karlılık Sorunları ve Denetimi" ve "Yüksek Faiz Politikası ve Denetim" konularında sunulan bildiriler tartışıldı.

TEFTİŞ ve Denetim hizmetlerinin ekonomik ve toplumsal gelişmedeki katkısını belirlemek amacıyla DENETFE (**Devlet Denetleme Organları Dernekleri Federasyonu**) tarafından düzenlenen 1. Denetim Kurultayı 17-18 Nisan tarihleri arasında Ankara'da yapıldı.

Çok sayıda üyenin bildirileriyle katıldıkları kurultayda, kalkınmayı destekleyici teftiş ve denetim sisteminin daha etkin ve verimli kılınması üzerinde duruldu.

Kurultayı bir konuşma ile açan Federasyon Genel Başkanı Osman Nuri Ertuğ, kuruluşlarının devlet denetim elemanlarının sosyo ekonomik ve yönetsel sorunlarına çağdaş yöntemlerle çözüm arama ödevini üstlendiklerini bildirdi. Ertuğ yaptığı açış konuş-

masında şöyle dedi:

"DENETFE Teftiş ve Denemit Hizmetlerini günün koşullarına uygun, kamu yönetimine ve bütünüyle ulus yararına dönük iyileştirmeleri amaçlayan didinmelere katkıda bulunma işlevlerini görev olarak benimsemiştir. 1974'lerde kuruluş işlevini tamamlayan DENETFE bugüne değin ödevlerini, kendi mütevazi çalışma koşulları dahilinde yapmaya çalışmış ve bu çalışmalarına aralıksız devam etmiştir."

Kurultaya "Denetleyen-Denetlenen" bildirisi ile katılan Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. İbrahim Etem Başaran, denetimin, bir örgütün kaçınılmaz bir işlevi olduğunu, İşgörene yardım edici, kusurlarını düzeltici, klavuzluk edici ve sorunlarını çözücü olmayan bir denetim çoğu zaman, bu işlevlerinin yerini doldurmak için, kusur bulucu, göz dağı verici, cezalandırıcı bir niteliğe büründüğünü söyledi.

İşgörenleri arasında çatışma olmayan bir örgütün düşünülmeyeceğini beliren Başaran, çatışmanın büyük boyutlara ulaştırılmaması için yapılması gerekenleri de şöyle sıraladı:

"Hangi makamda olursa olsun, bütün işgörenlerin görev tanımı ve betimlemesi açık ve seçik olarak yapılmalıdır. İşgörenlerden beklenen iş ölçütleri açıkça ortaya konmalıdır.

Her işgörenin, çalıştığı örgütün amaçlarının ve yaptığı işin bu amaçlara katkısını iyece algılamasına yardım edilmelidir.

Denetmenlerce, hangi ölçütlerle neyi değerlendireceği açık ve seçik anlaşılmalıdır.

Bir işgören, kendini denetleyecek kişinin kendini işinde geliştirmek için geldiğine ve kendisinin herhangi bir gereksinmesinin engellenmeyeceğine inanabilmelidir.

Denetlenen, kişinin kişiliği değil, kişinin yaptığı iş olmalıdır."

Türkiye Halk Bankası Müfettişi Ramazan Ali Yılmaz ile TCDD Genel İdare Müfettişi Erol Göktürk ise **"Teftiş ve Denetim Eleman ve Organları Üzerinde yapılan İstatistik Araştırma Sonuçları"** konusunda bilgi verdiler. Yılmaz ve Göktürk, yönetim olayında denetimin kazanmış olduğu önemin Cumhuriyet Türkiye'sinin çok daha öncelerine gittiğini kaydederek **"Yasalara bir göz atıldığında Türkiye'de örneğin TCDD Teftiş Kurulunun 30 Mayıs 1867 tarihli Demiryolu Zabıta Nizamnamesinde yer aldığı ve gerçekten 114 yaşında bulunduğu, benzer şekilde Maliye Bakanlığı Teftiş Heyetinin 1884 yılında bir denetim organı olarak oluşturulduğu ve 97 yaşında olduğu saptanmıştır."** dediler.

MÜFETTİŞİN ROLÜ

Kurultaya **"Türk Eğitim Düzeninde Müfettişin Rolü"** konulu bir bildiri sunan Talim ve Terbiye Dairesi eski Başkanı Doç. Dr. Galip Karagözoğlu, ise, eğitim sistemimizin var oluşunun temelinde öğrenci öğesinin yattığını bildirdi ve **"Bu nedenledir ki, eğitim düzeninde görevli Milli Eğitim Bakanından sınıftaki öğretmenine kadar her öğeyi öğrencinin eğitim ve öğretimine katkıları ölçüsünde ele alarak değerlendirmek ve önem vermek zorundayız"** dedi

DENETİM KURULTAYI- Çeşitli sorunlar tartışıldı.

Türkiye Barolar Birliği'nden Avukat Hamdi Şehirlioğlu da **"Vergi Yargısı"** konusunda yaptığı konuşmada uzun yıllardan beri vergi uyuşmazlıklarının çözümünde büyük deneyim kazanmış olan Danıştay'ın bu görevini sürdürmesini, ancak, bu görevini yürütürken gerek Anayasamız ve gerekse 521 sayılı kendi yasasında yer alan **"Genel olarak üst derece mahkemesi"** olarak muhafazasına özen gösterilmesi gerektiğini savundu. Şehirlioğlu, Danıştayın bir **"İçtihat mahkemesi"** şeklinde muhafaza edilmesini ve uyuşmazlıkları çözümleyecek alt derece idare mahkemelerinin kurulması ile bunun mümkün olabileceğini anlattı...

DENETİMİN ÖNEMİ

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğretim üyesi Dr. Nevzat Eren ise **"Denetim ve Verimlilik"** konusunda sunduğu bildiride, Günümüzde yönetim anlayışına göre denetimin, eğitimin vazgeçilmez yollarından birisi olduğunu belirterek şöyle dedi:

"Etkili bir yönetim, ancak etkili bir denetimle söz konusu olabilir. Her iki durumda da amaçların, görev tanımlamalarının ve denetim standartlarının saptanmış olmasının önemi büyüktür. Yönetimi ve özellikle denetimi, geleneksel "Kusur arama" işlevi olmaktan çıkartıp, denetilenin eğitiminin ve katılımının sağlanmasına yönelik bir işlev durumuna getirmenin gereği ortadadır."

DENETFE'nin düzenlediği kurultaya **"Mali Müşavirlik Müessesesi"** konulu bir bildiri sunan Maliye Gelirler Kontrolörü Ali İyibil ise günümüzde vergi yükü hesaplamalarına göre, devletin gayri safi milli hasıladan vergi olarak aldığı payın oranının çok düşük olduğunu söyledi. İyibil, yapılan araştırmalar sonucunda Türkiye'deki illi vergi yükünün yüzde 18 civarında olduğunun anlaşıldığını da kaydederek şöyle dedi.

"Bu vergi yükünün tarım sektöründeki payı yüzde 8, tarım dışı sektörlerdeki payı ise yüzde 21'dir. Ayrıca yapılan araştırmalarda toplam vergi yükünün yüzde 30'unun Gelir Vergisine ait olduğu, gelir vergisindeki b yükün de yüzde 69'unun ücretlilere, yüzde 31'inin ücret dışı diğer gelirlere ait olduğu anlaşılmaktadır."

VERGİ DENETİMİ

"Vergi Denetimi" konusundaki görüşleriyle kurultaya katılan Maliye Gelirler Kontrolörü İsmail Can da iyi bir denetim için yapılması gerekenleri şöyle sıraladı:

"1- Uygulanan vergi denetimi çağdaş denetim kavramının gerisinde kalmıştır. Bilgisayarlardan, vergi yönetiminin algılamalarından ve diğer bilgi kaynaklarından yararlanılmalıdır.

2- Uygulanmakta olan vergi denetimi yanlış örgütlenmiştir. Bu nedenle planlı ve eşgüdümlü çalışma yapılamamaktadır. Bunun sonucu olarak da, teftiş ve inceleme yönünden bazı alanlar hiç denetlenmemekte, bazı alanlarda ise görev girişiklikleri ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, merkezi vergi denetim birimlerinin birleştirilmesi sağlanarak etkin, verimli ve planlı bir denetim gerçekleştirilmelidir.

3- Vergi denetim elemanlarının sayısı çoğaltılmalı ve vergi incelemeleri yaygınlaştırılmalıdır.

4- Denetim etkinliği açısından vergi yargısı hızlı çalışabilecek bir biçimde yeniden düzenlenmeli ve mali müşavirlik konusu da çözüme kavuşturulmalıdır."

KİT'LER SORUNU

Devlet Planlama Teşkilatı Müşaviri

Yaman Erdal ise "**KİT'lerin Karlılık Sorunları ve Denetimi**" konulu bildirisinde KİT'lerin bugünkü durumlarını inceleyerek Türk ekonomisi üzerindeki rolü konuları üzerinde durdu. KİT'lerin ekonomik kalkınma ve sanayileşme girişimlerinde, ekonomik ve toplumsal yaşamın düzenlenmesinde önemli birer araç olduklarını kaydeden Erdal şöyle dedi:

"Ne var ki, KİT'ler bu olumlu faaliyetleri yanında, son yıllarda önemli finansal ve ekonomik sorunları olan kuruluşlar haline dönüşmüşlerdir. Bu sorunların en önemlisi verimlilik ve etkinlik sorunudur. Kuruluşlar öncelikle verimlilik ve etkinliklerini arttırarak yükselen maliyetlerini en aza indirmek zorundadırlar. KİT'lerce üretilen mal ve hizmetlere sık sık ve yüksek oranlarda zam yapılması belki zarar eden kuruluşları kârlı duruma geçirir ama temelde yatan soruna çözüm getirmez. KİT'lerin kârlı ve verimli çalışmalır, finansal kaynak yaratarak yatırımlarını öz kaynakları ile gerçekleştirebilmeleri herşeyden önce bu kuruluşların özerkliklerinin sağlanması ve denetimlerinin etkinleştirilmesiyle olanaklıdır."

DENETFE'nin düzenlediği 1. Denetim Kurultayı'na "**Yüksek Faiz Politikası ve Denetim**" konulu bildirisi ile katılan Halk Bankası Müşaviri Ziya Ekşi ise ekonomimizin yıllık yüzde 100 oranlı enflasyon dönemine girmesi ile üretimin arttırılması yerine spekülatif amaçlı yatırımların daha kârlı bir durum aldığını bildirdi.

Kısa dönemde yüksek kâr bırakan bu durumun, krediye isteği arttırdığına değinen Ekşi, bu nedenle kredi faiz oranlarının yükselmeye başladığını savundu. Artan fiyatların gayrimenkullere, altına ve mal stoklamasın ayol açtığını kaydeden Ziya Ekşi, özellikle kontrol edilemeyen yollarla bol miktarda hiçbir ekonomik değeri olmayan altın girmesi sonucunu verdiğini söyledi.

Ziya Ekşi bildirisinde daha sonra şu görüşleri savundu:

"Bu durum dış ödemeler açığının daha da yükselmesine neden olmuştur. Tüm olumsuz gelişmelerin önlenmesi, iç talebin kısılması, bütçe açıklarının kapatılması için gerekli olan yasal düzenlemeler yapılmamış, aksine para arzı genişletiierek geniş halk yığınlarının ülkemiz kouşllarına göre lüks sayılabilecek sağlıksız tüketim eğilimleri özendirilmiştir.

Yüksek faiz uygulaması da sanıldığı gibi tasarruf sahiplerine yüksel gelir sağlamamaktadır. Ticari işletmeler, yüksek faiz yükünü vergi ve fiyatlara yansıtabildiklerinden, krediye taleplerinin azalması beklenmemelidir. Buna karşılık sanayi işletmeleri ile küçük işletmelerin krediden kaçınmaları gözlenmektedir.

Uygulama bankalar için kârlı bir ortam yaratmıştır. Özellikle yurda yaygın büyük bankalar... Fiyat artışları alınan diğer ekonomik önlemler ve güvenilir, istikrarlı siyasal öyenitm etkisi ile düşürülürken, yüksek faiz uygulaması bu olumlu önlemlerle çelişir. gözükmektedir." ●

ÇEVRE SORUNLARI

HAVA KİRLİLİĞİ SORUNU VE ANKARA

DR. YALÇIN MEMLÜK

● Ankara'da hava kirliliği sağlık açısından kaygı verici boyutlara ulaşmıştır. Hızla önlem alınması zorunludur.

● Şimdi Ankara için geniş ve uzun bir alanda yeşil kuşak düşünülüyor. Bu yararlı bir girişim olmakla birlikte, özellikle arazi mülkiyeti açısından ayrıntılar iyi incelenmelidir.

● İlgili tüm kuruluşların işbirliğiyle ve Devlet desteğiyle bir pratik önlemler dizisine gerek vardır.

1952 yılının 5 aralığında dört gün süreyle Londra'yı kaplayan sis 4000'den fazla Londra'lının ölümüne neden olmuştu.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, barışta kısa bir sürede bu kadar büyük kitle ölümüne neden olan olayın, varolan hava kirliliğinden ötürü Londra havasında bulunan kükürt dioksit gazının öldürücü etkisinden ileri geldiği saptanmıştı.

Bu olaydan 500 yıl kadar önce bir Londra'lının kömür yaktığı için yargılanarak, ölüm cezasına çarptırıldığı bir kentte 500 yıl sonra özellikle kömür yakımından dolayı böyle bir felaketin meydana gelmesi elbette çok boyutlu ve düşündürücü bir olaydır.

Böyle bir felâketten acı bir ders alan Londra'lılar, vakit geçirmeden uygulamaya koydukları **"Temiz Heva Kanunu"** ile, önce hava kirliliğine neden olan yakıtların Londra'da yakımını yasakladılar ve aşamalı olarak hava kirliliğini kontrol altına alacak sistemleri geliştirerek uygulamaya geçirdiler. Bu uyğulamalardan biri de Londra'nın bir **" Yeşil Kuşak"** la çevrelenmesidir. bugün Londra'nın yüzde 75'i dumansızdır.

Fakat birçok ülkeden şimdi hava kirlenmesi yaygınlaşıyor. Kentler büyüdükçe, geniş alanlarda üretilen maddelerin daha yoğun kullanımı sonucu havaları, çevreleri giderek kirlenmektedir. Gelişmiş ya da gelişmekte olan pekçok ülkenin, pekçok kenti öldürücü boyutlara ulaşan hava kirlenmesiyle karşı karşıyadır.

Yaşadığımız, soluk alıp verdiğimiz atmosfer içinde, uygarlık için ürettiklerimizin yan ürünleri olan 3000'den fazla yabancı kimyasal madde saptanmıştır. Kentlerimizin havası insan sağlığına zararlı olan is, kül, kauçuk, kurşun ve amyant zerreleri ile doludur. Bacalardan ve araba ekszolarından çıkan karbon gazi, kükürt gazı, değişik azok oksitler yalnızca insan sağlığını değil, madenleri ve betonu da çürüterek yok etme gücüne erişmektedir.

Hava kirliliğinin yüksek olduğu koşullarda büyüyen çocuklarımız ileride knorik bozukluklardan ızdırap çekeceklerdir. Özellikle müzmin akciğer hastalıkları yakın gelecekte özellikle havası kirli kentlerin sağlık sorunlarının başında gelecektir.

Hava kirlenmesi konusunda alınacak önlemler teknolojik kararlardan çok siyasal ve ahlaki kararlara bağlıdır. Plancılar ve yöneticiler çevre sistemlerine önem vermeye, teknolojinin getirdiklerini ve götürdüklerini tüm değerler yönünden tartışmaya, çözümler aramaya ve planlamalarda çevreyi koruyacak unsurlara yer vermeye başlamalıdırlar. Ekonomik ve politik zorunlulukların etkis ialtında gelişen kentler büyük çelişkiler taşımaya mahkumdurlar. Kent sorunlarının çoğu da özgürlügün yanlış uygulanmasından tutumundan kaynaklanmaktadır.

Hava kirlenmesi ve alınması gerekli önlemler konusunda bugüne

değin pekçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar sonuçta iki uygulama biçimini ortaya koymaktadır.

1- Hava kirlenmesini belirli sınırlar içinde kabullenmek, alınacak önlemlerde özellikle maliyeti çok ilgilendiren yönleri göz önünde tutmak,

2- Hertür atmosfer kirlenmesini yaratan gelişmeleri engellemek.

İlk uygulama daha esnek olduğundan ve günün koşullarına daha çok uyduğundan uygulanabilirliği daha fazladır. Nitekim Almanya nüfusunun yaklaşık yüzde 20'sinin, sanayinde yaklaşık yüzde 80'inin bulunduğu Ruhr Nehri Vadisi içinde son 20 yılda sanayi ve enerji üretiminde iki kat artış sağlanmasına karşın yukarıda belirlenen birinci uygulamaya doğrultusundaki önlemlerle hava kirliliğinin eski düzeyde tutulmasıbaşarılmıştır.

Dünyada havası kirli olan kentlerden öne gelenlerden biri de Ankara'dır, 1962'lerden beri pekçok kez özellikle kış aylarında güncellik kazanan Ankara'nın kirli havası için bugüne değin çok şey konuşulmuş, çok şey söylenmiş ancak somut bir çözüm dizisi uygulamaya bir türlü geçirilememiştir.

Son zamanlarda basında Ankara'nın kirli havasını temizlemek için 15 Km. Genişliğinde, 70 Km. uzunluğunda bir yeşil kuşakla çevreleneceği haberleri yer almaktadır, hatta konuyla ilgili olarak 30.00 ağaç dikildiği bu rakamın yıl sonuna kadar 100 bine ulaşacağı belirtilmektedir.

Elbette böyle bir girişimin yararları olacaktır. Ancak ayrıntılı bilimsel araştırmalara dayanmadan ortaya konulan önerilerin ve uygulamaların gerçek başarıya ulaşmaları çok zordur. Soruna parça parça çözüm aramak, gerçekleri izlemeyi zorlaştırır. Böyle bir uygulamayı engelleyecek en büyük sorun arazi mülkiyeti ve zaman sorunudur.

İklim özellikleri ve topoğrafya dikkate alınmadan geliştirilen kentler, özellikle hava kirlenmesi yönünden büyük sorunlar ortaya çıkarırlar.

1928'den beri Ankara için yapılan araştırmalar, birinci ve ikinci derecede esen etkin rüzgârlar ve topoğrafik yapısına göre kentin Kuzeydoğu-Güneybatı akışının Batısında kalan kesimlere doğru geliştirilmesini öngörmektedir. Ancak böyle bir uygulamayı bugün izlemek olanaksızdır. Hatalardan ders alarak, akıllı bir planlama ile kentin kirli havasını temizlemek olasıdır. Ancak bunu gerçekleştirmek için:

★ **Konuyla ilgili kuruluşların birlikte çalışmaları ve devlet desteğinden yararlanmaları gereklidir.**

★ **Güneybatı, Güney ve Güneydoğu yönleri başta olmak üzere kenti (daha çok rüzgar getiren yönler olduklarından) gelecekteki nüfus ve fiziksel yayılışlar da dikkate alınarak bir yeşil sistemler bütünleştirilmeli ve sistemin gerçekleştirilmesi devlet tarafından da desteklenen bir program olarak ele alınmalıdır.**

★ **Yeşil sistem özellikle kentin çukurda kalan kesimlerine sokulmaya çalışılmalı ve bu kesimlerde yoğun yapılaşma vakit geçirilmeden kesinlikle engellenmelidir.**

★ **Çevre yollarıyla yoğun trafik azaltılmalı ve toplu taşın sistemleri için çalışmalar yoğunlaştırılmalıdır. Toplu taşın sistemlerinin olanaklar ölçüsünde elektrikle çalışması yarar sağlayacaktır.**

★ **Isınma için kullanılan yakıt kalitesinin ve yakma tekniğinin geliştirilmesi ve etkin denetimi sağlanmalıdır. Bu konuda gerekirse ağır cezai önlemlere başvurulmalıdır.**

★ **Özellikle kente gelen etkin rüzgârların geçtiği yerlerdeki gecekondulaşma için önlemler düşünülmelidir.**

★ **Yerleşime açılan yeni mahallelerin yerleşme düzenlerinde iklim etkileri öncelikle düşünmelidir.**

★ **Kente hiçbir şekilde sanayi sokulmamalıdır.**

★ **İskân ruhsatlarında yapılaşma kadar dış mekân düzenlemelerini de önem verilmelidir, bu konuda kesin koşullar getirilmelidir.**

Böyle bir önlemler dizisiyle, Ankara'nın çevre ikrliliği sorunu aşamalı olarak çözüme kavuşturulabilir. ●

KÜLTÜR

KÜLTÜR KAVRAMI VE ATATÜRK

PROF. DR. AKŞİT GÖKTÜRK

● Atatürk, çok boyutlu bir kültür kavramını Türkçeye aktarırken, uygarlık-kültür ilişkisini benimsemiştir. Kültürü, toplum üyelerinin yalnız geçmişte yaptıklarının değil, yapabileceklerinin de bir bileşkesi olarak ve geleceğe yönelik biçimde tanımlamıştır.

● Kültürü eskiye tapınmak sananlar, bu kavramın ortaçağ bitimindeki anlamından öteye geçememişlerdir.

TÜRKÇE'de bulanıklıktan, belirsizlikten kurtulamamış kavramlardan biri, hiç kuşkusuz "Kültür" dür. Tanzimattan beri, tarihsel değişmenin zorlamasıyla, zaman zaman bu kavramı bir tanıma oturtma zorunluluğu duyulmuşsa da anlamındaki bulanıklık, bugün bile, düşünce yaşamımızdaki olumsuz sonuçlarıyla alabildiğine sürer.

Gerçekte kültür kavramı, başka dillerde de anlamı sayısız dalgalanmalardan geçmiş bir kavramdır. Sözcüğün Fransızca, İngilizce, Almanca gibi batı dillerinde on beşinci yüzyıldan bu yana kullanımı, anlam yönünden karmaşık bir tarihsel evrim geçirmiştir. Başlangıçta bu dillerde "Kültür" sözcüğü, Latince kökenindeki bir dizi anlamı sürdürür. Oturmak, yetiştirmek, korumak, yüceltmek, tapmak gibi. Sözcüğün bugün Türkçe'deki eşdeği "ekin" de de göze çarpan ekmek, göğertmek, yetişmesini gözetmek çağrışımları, on dördüncü on beşinci yüzyılarda, kültür kavramında özellikle ağır basar.

Kültür kavramının düşün alanında kullanımı ise, eğretilemeli (**metaphoriç**, mecazi) bir kullanım

olarak başlamıştır. On altıncı, on yedinci, on sekizinci yüzyıllarda kültür, sözgelişi İngilizce'de Thomas More'un, Francis Bacon'ın, Thomas Hobbes'un, Dr. Johnson'ın kulanımında, düşüncenin, kafanın bakımı, yetiştirilmsi, gözetimi anlamını taşır. Bu evrede kazandığı bir anlam da, bir insanın eğitimin, inceliğini, görgü derecesini belirlemeye yöneliktir.

On sekizinci yüzyılda, Avrupa dillerinde "uygarlık" kavramının sivrilmesiyle, kültür kavramı ile uygarlık sık sık örtüşmeye, eşanlama gelmeye başlar.

Aydınlanma çağı tarihçeleriyle Alman düşünürü Herder'in etkisi sonucunda kültür, insan gelişmesinin süreçlerini, aşamalarını belirleyen bir kavram olur.

Böylece, on dokuzuncu yüzyılda sözcüğün İngilizce'de, Almanca'da, Fransızca'da kullanımı, "Uygarlık" ile "Gelişme" anlamları üstüne temellenir. Ulusal ya da geleneksel kültürlerden, işte bu tarihsel aşamada söz edilmeye başlanır.

BUGÜNÜN KÜLTÜR KAVRAMI

Kültür kavramı bugün batı dillerinde, evrimindeki değindiğimiz birçok anlamın uzantısını sürdürür. Doğal bir yetişme, yetiştirme, üretme sürecini somut olarak belirleyebilir sözgelişi: Şeker kamışı kültürü, bakteri kültürü gibi. Soyut düzlemde ise bu kavram bir yandan on sekizinci yüzyıldaki kullanımların uzantısıyle, düşünsel, tinsel, estetik gelişmeyi; öte yandan da on dokuzuncu yüzyıldan süregelen bir anlamla, bir ulusun, dönemin, toplumun kendine özgü yaşama biçimini belirler. Özellikle yüzyılımızda belirmiş bir anlam boyutu da, düşün ya da sanat alanlarındaki yazın, tiyatro, müzik, resim, yontu, mimarlık film gibi tekinlikleri betimlemeye yöneliktir. Günümüzde kültür bakanlıklarının göre alanı aşağı yukarı bu anlam boyutu ile belirlenir. Kimi uygulamalarda bu göre alanı, tarihi, felsefeyi, bilimsel araştırmayı da içerebilir.

Kültür kavramının uygar toplumlardaki bütün bu değişik kullanımlarında başlangıçtan beri süregelen ortak yön, dural bir olguyu ya da birikimi değil, tarih içinde gelişen, geleceğe doğru akan bir süreci belirlemesidir. Tarımdaki, doğa bilimlerindeki nesnel kullanımında bile, Latince kökündeki yetiştirmek, gelişmesini gözetmek çağrışımları apaçıktır.

ATATÜRK'ÜN KÜLTÜR ANLAYIŞI

Türkçe'de ise kültür kavramı, ilk olarak Atatürk'ün tanımları ile çağdaş çizgide bir belirliliğe, aydınlığa yönelir. "**Kültür dediğimiz zaman, bir insan topluluğunun, devlet yaşamında, düşün yaşamında, ekonomik yaşamında yapabilecekleri şeylerin bileşkesini anlatmak istiyoruz ki, uygarlık da bundan başka bir şey değildir.**" derken Atatürk, kavramı birkaç anlam boyutuyla Türkçe'ye aktarır. Bu tanımın hemen göze çarpan özelliklerinden biri, uygarlık-kültür ilişkisini benimsemiş olması, öteki de kültürü toplum üyelerinin yalnız geçmişte yaptıklarının değil, yapabileceklerinin bir bileşkesi olarak, geleceği yönelik biçimde betimlemesidir. Geleceğe akan yaratıcı sürekliliktir kültür. "**Kültür, okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden anlam çıkarmak, bilinçlenmek, düşünmek, zekâyı eğitmektir.**" derken de Atatürk, kavramın düşünsel, tinsel, estetik gelişme anlamını vurgular. Bu tanımlarından birincisine göre, çağdaş Türk kültürü, günümüzde bilim, sanat, düşünce alanlarında geleceği dönük yapabilirliğin, yaratıcılığın toplamıdır. Geçmişte yapılanların kuru bir dizini, bağnaz bir gelenek bekçiliği değildir. Böyle bir çağdaş kültürün üretilmesinde hiç kuşkusuz, uluslararası ölçülerle donanmış gerçek bilim adamlarının, sanatçıların, eğitimcilerin payı olacaktır. "**Türk ulusçuluğunun ilerleme ve gelişme yolunda ve uluslararası ilişkilerde, bütün çağdaş uluslarla aynı çizgide, onlarla uyum içinde**" yürümesini öngören Atatürk, dışımızdaki çağdaş gelişmelere ilgisiz kalamayacağımızı sık sık belirtir. Gerçekten de, Türkiye'de, ancak Cumhuriyet döneminde, Atatürkçü evrensel görüşle yetişmiş devlet, sanat, bilim, eğitim adamları elinde bir ulusal kültür olu şabilmiş, ümmeten ulusa, Osmanlılıktan Türklüğe, sahtanattan halk egemenliğine geçilebilmiştir.

ÇAĞDIŞI BİR KÜLTÜR ANLAYIŞINI SÜRDÜRENLER

Oysa, başka ulusların kültürüne, uygarlığına, diline, tarihine, bütün çağdaş değerlere, kuru bir böbürlenmeyle tepeden bakmayı "Milliyetçilik" sanan kimi çevreler, geleceği gözlerini yumarak, yalnız geçmiş çağların "envanter"lerini çıkarmakla Türk kültürüne hizmet edebileceği, bilimin, sanatın böyle yapılabileceği saplantısında, "Milliyet", "Maneviyat" türünden kavramları, sonu gelmez bir övüngenlikle, Atatürk'ün "**Bizim ulusçuluğumuz herhalde bencil ve aşırı gururlu bir ulusçuluk değildir**" ilkesiyle çelişircesine yineleyenler, kendilerini Türk kültürünün ayrıcalıklı sözcüleri sanadursun, yazarı, çizeri, ressamı, müzisyeni ile cumhuriyet dönemi Türk sanatçıları, uluslararası düzlemde gerçek çağdaş Türk kültürünü kanıtlıyor. Bugün, yüsek öğrenim kurumlarında, gelenek bekçiliğine çakılıp kalmışbirkaç küçük bölüm dışında, çağdaş bilim adamları, doğa bilimlerinde, insan bilimlerinde, uygulamalı bilimlerde, yarına yönelik Türk düşüncesini, dilini, görüşünü, yaşama biçimini inançla kuruyorlar. Takılmış bir plâk gibi, dönüp dönüş aynı kavramları yineleyenler ise, "Milli Kültür" ün hınk deyicileri oluyorlar ancak. Geleceğ köprü bir ulusal kültür varsa bugün, bu hiç kuşkusuz onların dışında oluşuyor.

Kültürü eskiye tapınmak sananlar, gerçekten bu kavramın ortaçağ bitiminde taşıdığı tapınma anlamının ötesine geçememiş, acınası kafalardır. Oysa kültür kavramını bu anlamda son kullananlardan biri, ta 1483 yılında İngiliz William Caxton olmuş, sözcüğün bu anlamına batı dillerinde, bir daha pek dönülmemiştir.

Ulusal böbürlenme, büyüklenme, yüksekten atma anlamında kültürün yakın geçmişteki örneklerini ise, bin dokuz yüz otuzların Almanya'sında, savaş yıllarının İtalya'sında görüyoruz. Korkunç sonuçlarından , her aydın kafanın gerekli dersi çıkarabileceği örneklerdir bunlar. Çağdaş Türkiye'de de gerçek aydınlar, ulusal kültürü hiç kuşkusuz böyle değil, Atatürk gibi anlayacaklardır. ●

GAZİ YÜKSEK ÖĞRETMEN OKULU'NDA 120 ÖĞRETMEN, GÖREVDEN ALINDI...

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı, Ankara Gazi Yüksek Öğretmen Okulu'nda, 120 öğretmenin görevden alındığı öğrenildi. Edinilen bilgilere göre, görevden alınan öğretmenlerin 65'i Ankara'da, 42'si Ankara dışındaki il ve ilçelerde orta dereceli okullarda görevlendirilirken, 13 öğretmen de meslekten çıkartıldı.

Ankara dışında görevlendirilen öğretmenlerin eş durumuna dikkat edilmediği ileri sürülürken, meslekten çıkarmaların, 1402 sayılı Sıkı Yönetim Yasasına dayandırıldığı öğrenildi...

Ankara Gazi Yüksek Öğretmen Okulu'nda eğitim halen 250 dolayındaki öğretim görevlisi ile sürdürülüyor.

MÜNİR NURETTİN SELÇUK

GEÇTİĞİMİZ hafta yitirdiğimiz besteci ve ses sanatçısı Münir Nurettin Selçuk'un Türk müziği alanında kendine özgü bir yeri vardır. Bunun nedenleri çeşitlidir. Münir Nurettin'in halk arasındaki yaygın ünü iki temel özelliğinden kaynaklanmaktadır: birincisi, ses sanatçısı olarak sesinin türü ve gücü ve bu niteliklerini kullanmada gösterdiği ustalık; ikincisi, besteci olarak, yaşadığı dönemde Türk toplumunun geçirmekte olduğu toplumsal-kültürel değişim karşısında, "klâsik" ciddiyetin zedelenmemesi koşuluyla, gösterdiği ileriye dönük tutum, bu değişimle bütünleşme, uyum kurma çabası. Bu nedenle, Münir Nurettin Selçuk'un, Türk müziğinde **"yeni-klâsik"** dönemi simgeleyen ve sürdürmeğe çalışan sanatçıların önde gelenlerinden biri olduğu yargısına haklı olarak varılmaktadır.

"Klâsik Türk müziği", **"Türk sanat müziği"** ya da "Saray müziği" gibi adlar verilen ve Osmanlı kültüründen ve Saray çevresinden kaynaklanan müzik ürünleri ve bunlardan esinlenilerek yaratılan yeni örnekler, özellikle Cumhuriyet'in kurulmasından sonra ve radyonun yaygınlaşmasıyla halka da ulaşmağa başlamıştır. Bu yayılma süreci , eskinin **"klâsik"** ölçütlerinde, köklü olmasa da, bazı değişiklikleri kaçınılmaz kılmıştır. Böylece, **"Klâsik-Saray müziği"**'ne getirilen anlatım (uslüp, tavır) değişikliği, bir "Yeni-kâsik" akımı doğurmuş ve bu akımın ürünleri, geniş halk yığınlarının kendi ürünü olan "halk müziği"'nin yanında ve halkın yaşamında giderek genişleyen bir yer almağa başlamıştır. Kuşkusuz, bu yeni akım da günümüze dek kendi içinde bir değişim süreci yaşamıştır. İlk dönemlerindeki yoğunluğuyla olmasa bile, bu **"yeni-klâsik"** akım bugün de sürmektedir. İşte Münir Nurettin Selçuk, giderek zayıflayan bu akımın önemli birkaç temsilcisinden biriydi.

"Yeni-klâsik" akımla gelen **yenilik** iki temel kavramla kendini göstermektedir: **"Şarkı"** ve (çalgıyı da kapsamak üzere) **"solo"**. Bu iki kavram, **"klâsik müzik"**'in sistemine, temel ölçüt ve kurallarına bağlı kalınmak koşuluyla, sanatçıya **birey** olarak anlatım olanağı ve gücü tanımak anlamına geliyordu. Böylece, "yeni-klâsik" dönemle, **"klâsik Türk müziği"**'ne **"lirik"** denilebilecek bir anlatım özelliği katılmış oluyordu. Ancak, kaçınılmaz kültürel etkileşimlerin ve çağdaş koşulların etkisiyle "yeni-klâsik" kavramındaki "klâsik" nitemi (sıfatı) giderek siliniyordu. Yerine başka bir temel ölçüt, temel kavram konulamadığı için de, Türk müziği bugün hızlı bir yozlaşma süreci yaşamaktadır. Münir Nurettin Selçuk'un belirgin ve belki en önemli özelliği, işte bu **"yeni-klâsik"** akımın, yozluğa düşülmeksizin, yaşatılmasından yana olmasıdır. Bu nedenle de, Türk müziğinde köklü atılımlar amaçlamamış; fakat toplumda müziğin ciddi bir **uğraş**, bir **sanat** olarak algılanmasına ve bu bilincin yaygınlaşmasına katkıda bulunacak özenli bir çaba göstermiştir.

Münir Nurettin Selçuk, oğlu Timur Selçuk ile..

Ne var ki bu olumlu çaba yozluğu önlemede yeterli değildi. Çünkü, yozluğa düşmemek, müzik sanatının evrensel ölçülere ve çağdaş dünya görüşüne dayalı bir gelişim sürecine girebilmesine bağlıydı. Bu da ancak **toplumsal-kültürel değişimin bütünlüğü içinde**, köklü ve bilinçli bir atılımla gerçekleşebilirdi. Gerçekte bu atılım Cumhuriyet'le birlikte başlamıştır; fakat geliştirme ve yaygınlaştırmada bugüne dek, ne yazık, yeterince başarı gösterilememiştir. Çünkü bu yönde köklü değişim, yani çağdaşlaşma ve evrensele açılma, bireysel çabalarla üstesinden gelinebilecek boyutun çok ötesinde bir sorun niteliğindedir. Bu sorunun çözümü ise, tüm toplumsal yapıyı kapsayan bir kültür politikasını saptama ve tutarlı olarak uygulama yolunda, duygusallıktan uzak, ciddi ve bilinçli bir kararlılığı gerektirmektedir.

Bu açıdan Münir Nurettin Selçuk'un Türk müziğine bireysel katkısı azımsanamaz. Müziğe salt bir "eğlence aracı" olarak bakmamış olan Münir Nurettin selçuk, örneğin, ses gücünün ve yeteneklerinin çok elverişli olmasına karşın, **"gazino"** olgusundan yaşamı boyunca uzak durmuştur. Bununla da kalmamış, bilinçli bir kararlılıkla **"konser"** kavramını, yani sanatın başlı başına ciddi bir iş olduğunu anlatan kavramı yaygınlaştırmada katkısı büyük olmuştur. Yaşam öyküsüne gözatıldığında bu yaklaşımı oluşturan ögeler kolayca görülür. Müziğe olan yeteneğinin beslenebileceği bir ortamda doğan (İstanbul, 1899) Münir Nurettin Selçuk, henüz çok küçük yaşlarında, zamanın en ünlü müzik sanatçılarının ve topluluklarının gözetiminde ciddi müzik çalışmalarına girmiştir. 1927-8 arasında Paris'te bir yıl "Şan, solfej ve piyano dersleri" almış; dönüşünden sonra da **"solo"** konserler vermeğe başlamıştır (Bkz. Yılmaz Öztuna, **Türk Musikisi Ansiklopedisi** II, M.E.B., İstanbul 1976, s. 217). 1842 yılından sonraki çalışmaları İstanbul Konservatuarı bünyesinde yoğunlaşmış, 1953-76 yılları arasında bu konservatuarın "İcra Heyeti Şefliği"'ni yapmıştır.

Özellikle Münir Nurettin Selçuk'un sanatçı kişiliği tartışılırken, yargılar genellikle uçlarda dolaşır; yaklaşımlarsa duygusal nitelik taşır. Oysa Münir Nurettin Selçuk'a, Türk müziği sorunlarının çıkmazında yaşamış üstün yetenekli bir sanatçı olarak bakmak gerekir.

"BEYİN GÖÇÜ" VE MEMLEKET ÖZLEMİ

LİBYA'DAKİ 350 BİN LİRA YERİNE 40 BİN LİRA BRÜTÜ SEÇEN UZMAN TPAO'YA DÖNDÜ

- **TPAO Ankara Bölgesi Arama Müdürü olarak görev yapan Jeolog Doğu Tuna, yakın bir tarihte yurt dışına gitmesine karşın ilk geri dönen uzman oldu. Tuna'nın dönüş nedenlerinin başında "Memleket özlemi" geliyor.**

- **"Yurt dışına gitmeden önce elime yaklaşık 12 bin lira net para geçiyordu. Bununla oturduğum evin 6 bin liralık yakıt gideri ile 6250 liralık taksit giderini karşılayıp geçinmek durumundaydım..."**

- **"Dönüşümün ana sebebi memleket özlemidir. Ayrıca Libya'daki yönetimin kendine özgü uygulamaları, insanları bir arayışa itmektedir ki, bu da beni rahatsız eder olmuştu.**

- **"Herşeyden önce bu insanların dışarı gitmesini gerektiren nedenlerin ortadan kaldırılması gerekir. Bir dış ülkede sağlanan maddi olanaklar belki Türkiye'de sağlanamaz ama çoluk çocuğunun yemesinden kesme durumundan da kurtarılabilir bu kişiler sanırım..."**

TÜRKİYE son yıllarda büyük bir beyin göçüne sahne oldu. Yurdumuzda uygulanan ekonomik politikaların yanı sıra bazı kurumsal nedenler ve uygunsuz atamalar nedeniyle özellikle petrol alanında çalışan mühendislerimiz ve teknik elemanlarımız diğer bazı ülkeler tarafından kapışıldı.

Tüm dünyayı saran petrol bunalımı, ülkeleri, yeni enerji kaynakları arayışına iterken, topraklarında petrol bulunduğu konusunda olumlu bulgular elde edilen Türkiye'de petrol aramaları için yetişen çok değerli elemanlar geçim zorluklar ıve başka bazı nedenlerle yurt dışını seçmeye başladılar. Türkiye'de bugün 40 bin lira "Brüt" ücret verilen bir teknik elemana ABD, Kana'da Libya, Suudi Arabistan ve Cezayir gibi ülkelerde 350 bin lira "net" ücret öneriliyordu. Bu da yurt dışında görev almayı çok çekici kılıyordu.

Yapılan araştırmalara göre, son yıllarda petrol arama personelinden 37 teknik eleman yurt dışına gitti... Bunlardan 10 kişi Kanada'ya, 5 kişi ABD'ye, 3 kişi İngiltere'ye, 2 kişi Cezayir'e giderken Arjantin, Avustralya, Norveç, Kıbrıs, Umman Mısır ve Suudi Arabistan birer Türk uzmanı kadrolarına aldılar.

Yine arama personelinden 14 kişi de bu süre içinde TPAO'dan ayrılarak yurt içindeki özel şirketlere geçtiler.

Petrol Mühendisleri konusunda da durum değişik olmadı. Bu alanda da Libya'ya 6, Kanada'ya 3, ABD'ye 4, Cezayir'e 2, Suudi Arabistan, Fransa, İngiltere ve Avusturya'ya birer Petrol Mühendisi göç etti. Yurt içinde ise 12 mühendisimiz özel şirketleri seçtiler.

Ekonomik politikaların yanı sıra, partizan uygulamalar da eklenince "Beyin göçü" nü önlemek olanaksız duruma gelmişti. Bu göçü önlemek için hiçbir geçerli çaba harcanmıyor, yitirdiğimiz değerleri yeniden kazanabilmek için önlemler alınmıyordu. Alınacak önlemler için sadece görüşler öne sürülüyordu. Bu görüşlerden "Teknik personelin yurt dışına gidişini yasaklamak" gibi olanların tabii ki uygulanma olanağı yoktu.

İşte, konuyla ilgili ne gibi önlemler alınacağı düşünülürken geçtiğimiz Eylül ayında Libya'ya giden bir jeologumuz Türkiye'ye dönme kararı aldı ve geçtiğimiz günlerde de kesin dönüş yaptı.

TPAO Ankara Bölge Arama Müdürü olarak görev yapan Jeolog Doğu Tuna çok yakın bir tarihte yurt dışına gitmesine karşın ilk geri dönenlerden biri oldu. Tuna gidiş ve dönüş nedenleri ile "Beyin göçü" nün önlenebilmesi için alınması gerekli önlemler konusunda ARAYIŞ'ın sorularını yanıtladı. Tuna'nın sorularımıza verdiği yanıtlar şöyle:

ARAYIŞ: Yurt dışına neden gittiniz?

TUNA: 12 Eylül 1980'den önce ülkemizde olduğu gibi çalıştığım kuruluşta da huzursuzluk her geçen gün artıyor, insanların birbiren olan sevgisi, saygısı ve güveni kayboluyordu. Disiplin, hiyeraşri kaybolmuştu. Tam anlamıyla bir kaosun içine girmiştik. Budurum beni son derece rahatsız ve huzursuz ediyordu.

Bir diğer ve önemli neden de parasal sorundu. Bakın size bir örnek vereyim: 1961 yılından beri TPAO'da çalışıyorum. Yurt dışına gitmeden önce elime yaklaşık 12 bin lira net para geçiyordu. Bununla oturduğum binanın 6 bin liralık yakıt giderini ve 6250 liralık taksit giderini karşılayıp geçinmek durumundaydım. Bu da tabii ki mümkün değildi. Bir sürü eşyamızı satıp savdık bu sırada...

Üçüncü ve önemli olmayan bir neden de dış piyasayı öğrenmek ve tanımaktı.

ARAYIŞ: Yurt dışında hangi ülkeye gittiniz?

TUNA: Libya'ya, Bingazi şehrine gittim.

ARAYIŞ: Orada hangi şirkette çalıştınız?

TUNA: Kısa adı AGOCO olan Libya Şirketinde çalıştım.

ARAYIŞ: Kaç kişi olarak gittiniz?

TUNA: Efendim bu da uzun bir maceradır. Başlangıçta 6 kiyişdik. Ancak iki arkadaşımız özel nedenlerinden dolayı gelemediler. Biz oraya üç kişi olarak gittik ve

JEOLOG-Petrol aramasında önde gelen ve vazgeçilmeyecek eleman

dördüncü arkadaşımız bize orada katıldı. 6 aylık süre içinde aynı şirkette 15 Türk olduk. Ayrıca gitmek için cebinde uçak biletiyle beklemekte olan 3-4 arkadaşımız var zannediyorum.

ARAYIŞ: Hangi tarihte Libya'ya gittiniz? Orada ne kadar kaldıktan sonra geri dönmeye karar verdiniz?

TUNA: 24 Eylül 1980 tarihinde gittim. Kasım 1980'de de Nisan 1981'de dönmek için karar verdim.

ARAYIŞ: Libya'daki ekonomik koşullarla Türkiye'deki ekonomik koşulların karşılaştırmasını yapar mısınız?

TUNA: Sanıyorum parasal durumu soruyorsunuz...

ARAYIŞ: Evet efendim...

TUNA: Ben her ay net 1009-1015 Libya Dinarı alıyordum. Bu da bizim paramızla yaklaşık 350 bin lira demektir. Daha açıklık getirmek için isterseniz, bu paranın Libya'daki satın alma gücünden söz edeyim. Örneğin bir buçuk maaşımlayeni bir otomobil, maaşımın yüzde 20'si ile otomatik bir çamaşır makinası alma imkanım vardı. Türkiye'de ise benum durumumda olan bir kişinin eline sanıyorum 25-30 bin lira net para geçiyor. Bunun da satın alma gücünü siz benden daha iyi biliyorsunuz...

ARAYIŞ: Sayın Tuna, sizin Türkiye'ye dönüş nedeniniz nedir?

TUNA: Ana sebap memleket özlemidir. Ülkemi, ailemi, dostlarımı, insanlarımı çok özledim. Ve bu özlem bende giderek arttı. Öyle ki, Türkiye'de iken pek fazla itibar etmediğim Türk Müziği türlerinin adepta müptelası olmuştum. Ayrıca Libya'daki yönetimin kendine özgü uygulamaları, insanları bir arayışa itmektedir ki, bu da beni rahatsız eder olmuştu. Örneğin, Türkiye'de iken arada sırada içki için ben, evlerde yapılan, sıhhi olmayan, sakatlık ve ani ölümlere neden olan içkiyi her akşam arar olmuştum. Ayrıca ülkeye giriş-çıkış son derece sınırlıydı. Halbuki gitmeden önce en fazla iki ayda bir tatillerden de yararlanarak 3-5 günlüğüne Türkiye'ye gelebileceğimi düşünmüştüm. Bunlardır beni geri getiren nedenler...

ARAYIŞ: Türkiye'den diğer ülkeler ebir süredir başlayan beyin göçünü önleyebilmek için sizece ne gibi önlemler alınmalıdır?

TUNA: Aslında zor bir konu. Herşeyden önce bu insanların dışarı gitmesini gerektiren nedenlerin ortadan kaldırılması ger ekir. Bir dış ülkede sağlanan maddi olanaklar belki Türkiye'de sağlanamaz ama çoluk çocuğunun boğazından, yemesinden kesme durumundan da kurtarılabilir bu kişiler sanırım...

Size bir örnek vereyim:

Türkiye'ye gelmeden önce 6 arkadaşım daha Libya'ya gelmişti. Bir akşam evde konuşuyorduk. Hepsi **"ayın sonunu getirebileceğimiz bir ücret verselerdi, gelmezdik, hatta hemen şimdi döneriz bile"** diyorlardı. Bir kısmı da, **"Her Yönetim Kurulu toplantısını ümitle bekledik ve seyahetimizi erteledik, maalesef birşey çıkmadı"** diyordu. Halen de birşey çıkmış değil. Sanırım sorunun üzerine gitmekte

biraz geç kalınıyor.

Kaldı ki, bu konuyla ilgili olarak ve altını çizerek söylüyorum, şirketin ana işlevi ile uyumlu güzel bir taslak arkadaşlarım tarafından hazırlanıp Genel Müdürlüğe verilmişti.

TPAO çok büyümüştür. Yönetim hergün birbirini aşan büyük sorunların içine girmiş ve TPAO'-nun ruhu, esprisi, gerekçesi ve felsefesi olan Arama-Üretim gibi ana üniteleri üvey evlet muamelesi görmüştür. Sendika ise havaya kalkan parmak sayısıyla ilgili olduğundan bu ana ünite personelinin sorunlarıyla ilgilenmemiştir. Hatta arkadaşlarım tarafından hazırlanan ücretlerle ilgili taslağı dikkate bile almamıştır. Aklıma gelmişken söyleyelim, önümüzdeki haftalar içinde Libya'dan yine bir heyet gelecek ve bazı aramacı personel teminine çalışacaktır. Sanıyorum en az 10 aramacı daha götürecekler.

Duyduğum kadarıyla, bu tür personelin sorunlarını giderecek taslak üzerinde olumlu çalışmalar varmış. Bunların bir an öcne sonuçlandırılması yeni bir beyin göçünü bir ölçüde de olsa önleyebilir. Son bir buçuk-iki yılda TPAO dan ayrılan teknik personel sayısı 55'i bulmuşsa da, halen genç ama çok yetenekli bir kadro vardır. Gerçekten kendileri örnek çalışmalar yapmaktadırlar. Zaman zaman gelen yabancı uzmanlar bu arkadaşların çalışmalarına duydukları hayranlığı her vesileyle belirtmişlerdir. Şimdi dileğim, hiç olmazsa onların gidişini önlemektir.

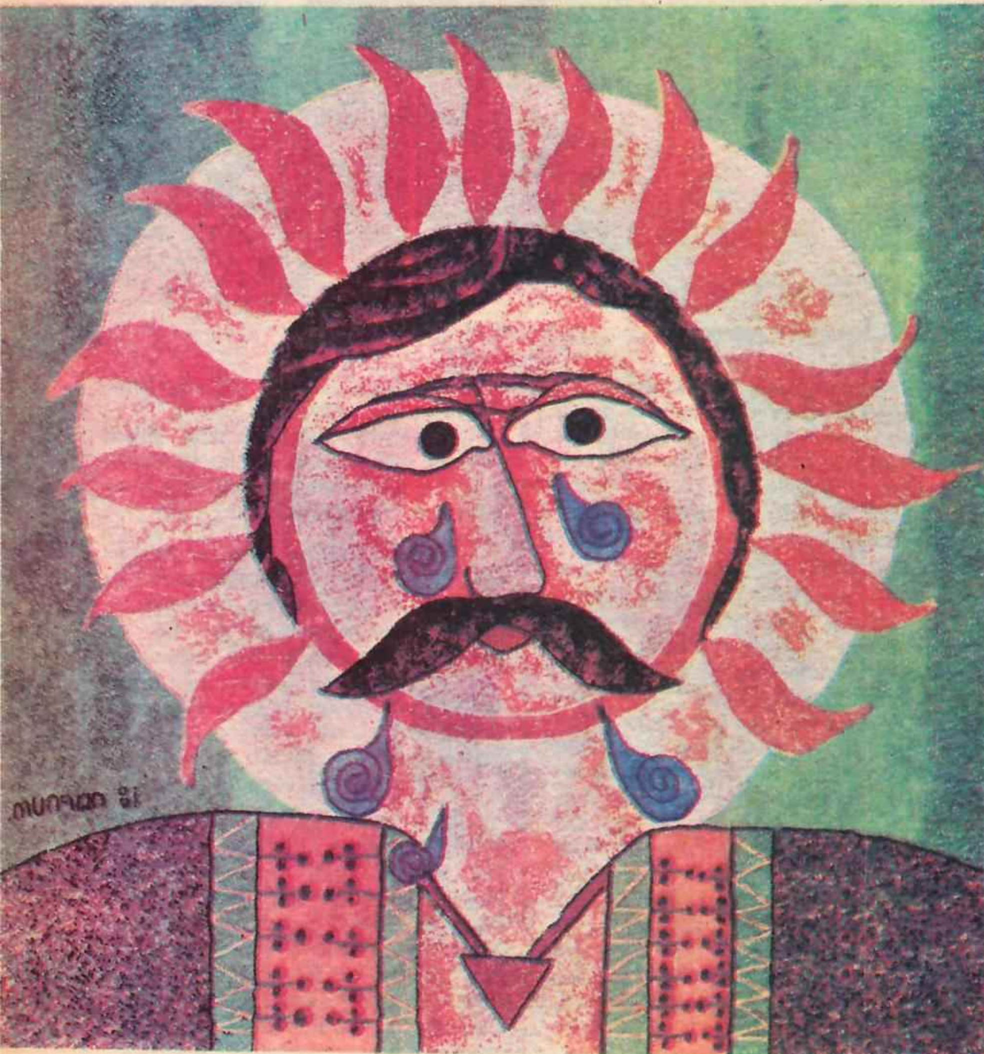
ARAYIŞ: **Bu sorunların çözümü için TPAO'nun bir holding durumuna getirilmesi sizce uygun mudur? Bilindiği gibi bu konuda bazı çalışmalar bir süre önce başlatılmıştı...**

TUNA: Yüksek Hakem Kurulundan ücretler dışındaki konularla ilgili olarak nasıl bir tablo çıkacak bilemiyoruz. Ancak bir kaç sene sonra, düne kadar karşı karşıya bulunduğumuz sorunlar yine gündeme gelebilir endişesini doğrusu taşıyorum. Ayrıca demin de belirttiğim gibi, TPAO büyümüştür. Hergün birbirini aşan sorunların içinde arama, üretim, araştırma, sondaj gibi ana ünitelerin doğrudan işlevi ile ilgili sorunlar en azından zaman zaman ertelenebilmektedir.

Bu nedenlerle, sorunların çeşitliliğinin azaltılması bakımından bu ünitelerin ayrı ayrı disiplinler altında toplanması kosununun en azından düşünmeye değer bulurum. Yani bu sözlerimle bir holdingleşmeyi kastediyorum. Bu tür bir organizasyon içinde personel sorunları da asgariye iner sanırım. ●

SANAT

MÜKREMİN MUNGAN'IN VİTRAY SERGİSİ

Ankara'da yeni açılan Takı Galerisinde (Çankaya, Çevre Sokak) Mükremin Mungan'ın vitrayları sergileniyor.

Sanatçı vitrayla alışılmış geniş yüzeyli camlar yerine ufacık boncuklar kullanmış. Bu da yeni izlenimciliğin **(neo-impressionisme)** doğurduğu noktacılık **(pointillisme)** türünde tablolar yapmağa çok elverişli... Camın arkasından ışığın geçmesi, bu tür resime yeni olanaklar kazandırabilir. İzlenimcilerin ve yeni izlenimcilerin renk kullanımındaki ustalıklarıyla vermeğe çalıştıkları ışık etkisini doğruca doğadaki kaynağından da yansıtarak güçlendirebilir.

Mükremin Mungan bir-iki tablosunda bunun başarılı denemelerini yapmış. Bu denemeleri sürdürürse ilginç sonuçlar çıkabilir ortaya...

Özenle ve güzel bir baskıyla hazırlanmış olan ve bir çok renkli röprodüksiyonları da içeren tanıtma broşüründe, Mükremin Mungan, **"Yaşamla çakışmayan yapıtların sanat değeri her zaman tartışılacaktır... Yaşamla bağ kuramamış, yaşamın dışına düşmüş bir sanat, sanat olmaktan uzaktır"** diyor.

TÜRKİYE'DE RESİM

NURİ İYEM

Türk resim seyircisinin aşırılığa düşmeden kendi yapısı içinde oluşturduğu resim sevgisi ve saygısı hayranlık vericidir. Bundan sonra Türkiye'de Devlet himayesi olmaksızın ayakta durabilen bir Türk resim sanatı var olacaktır.

Ne var ki bazı ressamlar bu dönemin açabildiği yeni ufuktan memnun değiller. Onlar devlet himayesinde olmayan sanatın var olabileceğini düşünemiyorlar bile.

Nuri İyem'in yapıtlarından biri

MÜSLÜMANLARIN bir büyük kesimi, puta tapmayı önlemekte öylesine aşırılığa gitmiş ki, sonunda resim ve heykelin her türlüsünün yapılması, duvara asılması, seyredilmesi günah sayılıp yasaklanmış ve heykeller kırılmış, resimlerin gözleri oyulmuş, yüzleri kazınmış.

Tabii ki tasvir yasağını koyanlar iyi etmemişler. Nitekim Selçuklar, bu tasvir yasağının kötü sonuçlar getireceğini kestirebildikleri için, yasağa uymamış, resim ya da heykel yolu ile tasviri günah saymamışlardır. Osmanoğulları da tasviri günah saymamışlardır. Öyle olmasaydı, Fatih Sultan Mehmet kendi portresini yaptırırmıydı? Osmanlı sarayında resim, nerde ise her dönem var olmuş. Birçok Padişah ve saray insanı, bu sanatın verdiği hazzı yaşamış.

Tasvir yasağı, saray dışında ve bir bölüm halk için. Ne ki bu kesim halk çoğunlukta. Yüz yıllar sürmüş bu günah işleme korkusu, nelere mal olmamışki: İnsan, resim ve heykele her bakışında, günah işliyormuşçasına bir inanca sahip ise, artık resim ve heykele bakamaz olur. Bakamaz olunca da, o yoldan gelecek hazza tıkalı duruma düşer. Giderek bu durum ilerki kuşaklarda, resim ve heykelden haz duymayı köreltir.

Ne yazık ki, toplumsal yaşamımıza yerleşmiş bulunan bu körelme, çok uzun bir süre resim sanatının toplumumuz yaşamına girebilmesini engellemiştir. Gerçeği söylemek gerekirse nice aydınımız için bu gün bile resim seyretmek, ondan duygulanmak gibi gereksinmeler hiç yoktur. Resmin olması ile olmaması, bir anlam taşımaz onlar için. Örneğin biz, koskoca Nurullah Ataç'ın kendisinden **"Ben resmi sevemedim, ben resimden anlamam"** sözlerini duyduk.

Hemen her sanat türü, toplumsal yaşama, derinlemesine bir anlam vermek, onu manen yoksulluktan kurtarmak amacını içerir. Açıkçası, dünyayı yaşanmaya değer ve bu dünya yüzünden rengi, yöresi, töresi, dili ne olursa olsun, tüm insan soyunu, sevmeye, saymaya, kutsamaya değer bulan düşüncenin özlemini, isteğini, dileğini taşır.

İşte resim de bu sanatlardan biri. Onun müslümanlığa karşı çıkan bir yanı yok ki. Müslümanlık istemiş olsaydı, resim-heykel yolu ile, bugünkü yaygınlığının en az bir katını daha kazanmış olmaz mı idi?

Kaç kez Ahmet Hamdi Tanpınar Hocamızdan duydum **"Bu resimlerin, bu heykellerin, böylesine etkin ve güzel hikaye ettiği gibi, bir İSA, acaba yaşadı mı?"** diye. Toplumsal yaşamımızda resim ve heykelin gereğince yerleşememesine pek çok üzülen bir yüce insandı Ahmet Hamdi Tanpınar. Özellikle bir çok aydınımızın resim-heykel seretmek zevkinden yoksun oluşuna, gerçekten içlenirdi. Meclis kürsüsünden yapabildiği konuşmaların çoğu plastik sanatlar üstüne imiş. Örneğin, anıtların yabancı sanatçılara verilmemesi için adeta çırpınmış. Bir çok anıtlar yaparak ev, atölye, otomobil sahibi olmuş zengin heykelcilerimizin acaba kaçı onu anımsıyor dersiniz? Ben söyliyelim: Hiçbiri.

TOPLUMDA RESİM SANATINA İLGİ

Şimdilerde, toplumumuzun hiç değilse bir kesimide kendi sanatçısının işleri ile evinin duvarlarını sürekli seyretmek ve haz duymak amacı ile giydirenler var. Gün geçtikçe çoğaldıkları için de sanat galerileri açıldı, açılıyor. Ne saklıyayım, ben kendi payıma, Türk resim seyircisinin aşırılığa düşmeden kendi yapısı içinde oluşturduğu resim sevgisine ve saygısına hayranlık duymaktayım. Öyle sanıyorum ki, bundan sonra, Türkiye'de de Devlet himayesi olmaksızın, seyircisi, alcısı, satıcısı, galerileri, yazarları ile ayakta durabilen bir Türk resim sanatı var olacak.

Gerçi başlangıçta saray yanı yöresinde ancak bir Türk resmi vardı. Cumhuriyet döneminde de resim sanatımız ancak devlet himayesi ile varlığını sürdürebildi. Başından beri hikaye ettiğimiz gibi, müslümanlığın yanlış yorumlanmasından doğan, yüz yıllar sürmüş yasak yüzünden, topluma varama-

dan, yapay olarak yaşatılalan bu sanat, şimdi,a rtık toplumla birlikte ve bu toplumun sanatı olarak, yeni bir yaşama, gerçek yaşama kavuşmuştur. Bir süreden beri bu sanata toplumumuzun sahip çıktığı bir gerçektir. İşte biz Türk ressamlarının mutluluk duyması gereken olay budur.

Ne var ki, meslekdaşlarımızın bir bölümü özellikle aynı zamanda devlet memuru olanları, örneğin Akademideki kimi öğretmenler bu yeni dönemin açabildiği yeni ufuktan memnun değillerdir. Onlar devlet himayesinde olmayan sanatın var olabileceğini düşünemiyorlar bile. Bir çok örnekleri ile kanıtlanmış olsa bile, onlar buna inanamıyorlar bir türlü.

Sanat olayını toplumdan ayrı olarak ele alan bir görüşle yetirtirilenlerin bilmeleri gereken gerçek şu ki, sanat dediğimizin oluşumu, toplumsuz vücut bulamıyor. Toplumun sahip çıkmadığı sanat türü yapaydır ve himayelerle ancak yaşatılabilir.

İLKEL VE ÇAĞDAŞ TOPLUMDA SANAT

Artık, yanlış bir yorumdan doğan dini yasağın yarattığı dumura uğramışlıktan kurtulabilmiş, bir yeni zamanı yaşamaya koyulmuş bulunuyoruz. İşte bu ortamda, ressam ve heykelci, kökü kendi toplumunda olan bir espriden gelemiyorsa, başarıya ulaşabilme şansı hemen hemen yok gibidiri.

En karanlık dönemlerinde bile toplumkendi yapısı içinde bilimin her uzmanlık dalını ve de düşünle sanat ortamının oluşmasını kendi yaratır. Her toplumda kendi yapısını sağlıkla koruma, yaşatma, sürdürme iç güdüsü vardırda ondan. Salt bilim için bilim, salt sanat için sanat, toplumun yapısında yoktur. Ve ayrı alanlar olmasına karşılık, toplum yapısında bilim ve sanatın bir iç-içeliği bütünlüğü söz konusudur. ta başından beri... Çünkü her uğraşta bir ortak amaç vardır. O da toplumun geleceği ve mutluluğudur.

Nitekim ilkelin dünyasında bilim ve sanatın yerini tutan büyü ve sihire dayalı her olgu bir bütündür. Orda gelecek zamanlarda hangi eylemin bilime neyin sanata ayrılacağına dair işaretler, sınırlamalar yoktur. Çünkü ilkel, uygar çağın insanı gibi sanatta bir yaratıcılık, ya da zevkli düşler amaçlamış değildir. Bilindiği üzre, onun amacı insan-üstü güçlere vücut verebilmek ve onları somut ilişkiler kurabilecek alana sokabilmektir. Onlar var olan bir şeyi tasvir etmezler. Bir etkinliğin gücünü vermeyi amaçlarlar: Dostluk ya da düşmanlık gibi hayır ve şer sembollerini verirler. Tabii ki uygar insanın anladığı gibi gerçekçi de değillerdir. Çünkü onların sanattaki sunu kuram ve kuralları, bizim uygarlığımızdan ve doğa bilimin gelişmesinden çok evvel uygulanmıştır.

BATIDAKİ ÇIKIŞLAR VE TÜRKİYE

Bugün gerçek dışı, bilime ve giderek, görme, duyma, duygulanma kavramlarımıza bile aykırı olmaya çalışan ve resim sanatını yadsıyan, bambaşka birer sanat uğraşları olduklarını savunan, türlü isimler altında çıkışlar var. Bu alabildiğine aykırı çıkışlarda ya düpedüz bir hastalığın veya hiç değilse bir bunalımın varlığı yadsınamaz. Aksi halin düşünülebileceğini sanmıyorum. O takdirde bu bir şarlatanlık olur.

İşte sanatçıda görülegelen bu hastalık ya da bunalımın kökleri o sanat türünün çıktığı ülkenin toplumsal yaşamındadır. Sözün gelimi, Batıdaki sanatçı, aykırılığa, uyuşmazlığa düştüğü kendi toplumuna karşı bir tepki pek alâ gösterebilir. Örneğin Amerikalı Jakson Pollock, **"Bu günün sanatçısı silâhını kapıp tek başına dağa çıkan insandır..."** gibi sözler ederken,kendi sanatında ki yıkıcı çıkışı ve Amerikan yaşam düzenine karşı duyduğu iticiliği dile getiriyordu. Onun bu tür sözleri, onun yaratılışında olan bir Amerikalı sanatçı için geçerli olabilir ancak. Tabii ki kimi Amerikalıların ilgisini, sevgisini çekebilir. Giderek Amerikalıların bir büyük sanatçısı da olabilir. Ne var ki, diğer ülkeler için her zaman Amerikan sanatından bir örnek olmak koşulu ile, üstünde durulan bir sanatçıdır o Ama başka bir ülke sanatçısının diyelim bir Türk ressamının Jackson Pollock gibi resim yapmaya kalkışmasının bir anlamı olamaz. Çünkü bu düpedüz sahte bir bunalım, sahte bir karşı koyuştur. Ya da budalalara yaraşır bir hayranlığın sonucudur. İşte bu yüzden kendi toplumunda bu tür çabaların yankısı pek olamaz. O tür bir baş kaldırının, veya bunalımın sanatçıda oluşmasının koşulları, ancak Amerikadaki toplumsal yaşam temposu içindedir. Bizde değil. Türkiye, ne Amerika, ne Avrupa'dır. Türkiye kendi yaşam koşullarının yarattığı temponun içinde bir Türkiye'dir. Kanımca, resim sanatındaki her uğraş, Türkiye'nin iyi bilinmesi ve onun severek sahip çıkabileceği, bize özgü resim çeşitlerinin yaratılması ile olasıdır. Yani, yaşamın her alanında olduğu gibi, resim sanatında da Türkiye'nin geleceğinin iyiliği ve Türkiye insanın mutluluğu, temel düşününe bağlanmalıdır. Nitekim aykırı düşen hemen her çabanın yabancılaşmakta ve toplumumuzca yadsınmakta olduğunu görmekteyiz. ●

TURAN EROL'UN YENİ RESİMLERİ

Turan Erol'un son yıllarda yaptığı bazı resimler Ankara'da Yeni Artisan Galerisinde (Cinnah Caddesi 43) sergileniyor.

Ulaştığıyla yetinmeyen Turan Erol, sağlam bir sanat temeli üzerinde yeni arayışlara yönelmiş. Bu yeni arayışlardan bazısı henüz kesin bir yola dökülememiş olsa da, çiçek kompozisyonlarıyla ve gecekondu görüntüleriyle yeni aşamalar gerçekleştirmiş Turan Erol...

Turan Erol'ün beyazı kullanmadaki ustalığını kanıtlayan resimlerine son örnekler bu sergisinde de yar alıyor. Sanatçının kendi "klasik"leri sayılabilecek olan bu tür beyazlı tablolar, doğa'nın o tekdüze kar örtüsüyle kendi kendini soyutlamasını yansıtıyor sanki... Turan Erol'ün soyutlamaları bile doğandan kaçış değil, doğa'nın özüne yöneliş...

Turan Erol'ün sanatında yeni bir evre olan çiçek resimlerinden bazıları çok başarılı... Bunlardan birinde, kampozisyonun alt bölümündeki alaca karanlıktan, günün yavaş yavaş ağarması kadar yumuşak bir geçişle, yukarıya doğru, çiçeklerin koyu renklerinde ışıldayan bir alaca aydınlığa geçiliyor. Bu yönüyle etkin bir **"chiaroscuro"** uygulaması görülüyor tabloda...

Gecekondu semtleri resimlerinde de, sanatçı, sırtlara tırmanan renk renk gecekonduları bir plastik malzeme olarak ustaca değerlendirmiş ve gecekonduyla doğayı uyum içinde bütünleştirmiş.

PARİS'DE TÜRK SANATI

Atatürk'ün yüzüncü doğum yıldönümü kutlama programları çerçevesinde, Paris'deki UNESCO Genel Merkezinde, Anadolu uygarlığını ve çağdaş Türk resim ve seramik sanatını tanıtan üç sergi açılıyor.

ATATÜRK'ün doğumunun yüzüncü yıldönümü dolayısiyle Paris'deki UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü) Genel Merkezinde geniş bir kutlama programı düzenledi.

Bu program çerçevesinde 7-19 Mayıs günlerinde Türk kültürünü ve sanatını tanıtıcı sergiler açılacak.

Sergilerin "Genel Komiser"i olarak tanınmış ressam Turan Erol görevlendirildi.

SEKİZ BİN YILLIK ANADOLU UYGARLIĞI SERGİSİ

Sergilerden biri "Sekiz Bin Yıllık Anadolu Uygarlığı" adını taşıyor.

Neolitik ve kalkolitik çağlardan başlıyarak Osmanlı çini sanatına kadar, binlerce yıllık Anadolu kültürünün ve sanatının değişik örnekleri yer alıyor bu sergide.

Ancak sergilenecek yapıtlar Paris'deki Luvr (Louvre) Müzesinin koleksiyonlarından alınmış.

Öyle sanıyoruz ki bunun da nedeni, ülkemizdeki tarihsel yapıtları sergilenmek üzere yurt dışına çıkarmanın bir yasayla yasaklanmış olmasıdır.

Bu yasak, binlerce yıllık uygarlık ve kültürlerin ocağı olan yurdumuzu Dünyada ggereği gibi tanıtmamıza engel olmaktadır.

Osmanlı döneminde, bu konuda tam bir kayıtsızlık ve sorumsuzluk varmış. Yabancılar, ülkemizin tarihsel zenginliklerini kolayca dışarıya taşırlarmış ve onlara sahip çıkarlarmış. O sorumsuzluk döneminin sonucu olarak, bugün yabancı ülkelerin müzelerinde, Türkiye'den parça parça taşınarak yeniden kurulmuş tapınaklar, anıtlar bile yer almaktadır.

Son yıllarda ise, belki o dönemin sorumsuzluğuna tepki olarak, ifrattan tefrite kayılmış ve kısa süreli sergiler için bile yurt dışına tarihsel sanat yapıtlarının çıkarılması engellenmiş.

Cumhuriyet döneminde çok yaygınlaşan kazılarla, hem Anadolu tarihine hem de tüm insanlığın uygarlık tarihine ışık tutan yeni yapıtlar ortaya çıkarılmıştır. Cumhuriyet döneminin gösterdiği titizlikle -gizlice kaçırılan az sayıdaki parçalar dışında- bu yeni bulgular yurdumuzda alıkonulabilmiştir. Fakat bu kez de, söz konusu yasanın getirdiği engel yüzünden, bu yeni bulguların Dünyaya gereğince tanıtılması önlenmiş olmaktadır.

Bunları ancak uzmanlar arkeoloji yayınlarından izleyebilmektedirler veya yurdumuza gelen az sayıdaki turist bunlardan ancak bir bölümünü görebilmektedir.

Oysa çağdaş uygarlığın en önemli kaynaklarından biri olan yurdumuzun tarihsel zenginliklerini bütün Dünyaya tanıtmak, insanlığa bir borcumuz olduğu kadar kendi Ulusumuzun da yararınadır. Çünkü böylelikle Dünyada Türkiye'ye duyulan ilgi arttırılabilir ve ülkemize daha çok turist çekilebilir.

1978-79 döneminde bu çağdışı yasayı değiştirmek ve bazı güvenceler altında, tarihsel eserlerin sergiler için yurt dışına geçici olarak gönderilmesi olanağını sağlamak üzere çalışmalara başlanmıştır. Ancak bazı kamu kuruluşlarının çıkardığı bürokratik engeller ve gösterdiği anlamsız direnç yüzünden, bu girişim yarıda kalmıştır.

O yüzden Türkiye, zengin uygarlık tarihini Dünyaya gereğince tanıtma olanağından yoksun kalmaktadır.

Nitekim Paris'te Atatürk'ün yüzüncü doğum yıldönümü dolayısiyle açılan "Sekiz Bin Yıllık Anadolu Uygarlığı" Sergisinde de, bu yüzden, ancak zaten Paris'de bulunan bazı yapıtlar sergilenebilmektedir.

Yasama çalışmalarının çok kolaylaştığı şu dönemde olsun, bu çağdışı yasanın değiştirilmesini dileriz.

ÇAĞDAŞ TÜRK RESSAMLARI VE SERAMİKLERİ

Paris'deki UNESCO Genel Merkezinde 7-19 Mayıs günleri arasında açılacak iki başka sergi de çağdaş Türk resim ve seramik sanatlarıyla ilgilidir.

Resim sergisi; ilk Türk izlenimcilerinin tablolarından başlayarak günümüzün bazı genç ressamlarına kadar son yarım yüzyılın Türk resim sanatını tanıtıyor.

Güçlü bir seramik sanatı geleneğinin bulunduğu Türkiye'de çağdaş Türk Sanatçıları bu alanda yeni atılımlar yapmışlardır. Seramikçilerimizin Paris'deki sergiyle, geniş ilgi toplayacakları umulur. ●

TELEVİZYON

EKRANDA İNFAZ

Ertuğrul ÖZKÖK

● Soğukoluk'tan aktarılan insan manzaraları toplumumuzun kanayan yaralarından yalnızca birisi kuşkusuz. Dündar'ın programı "Batıda rastlanan "büyük ropörtaj" türünün başarılı örneklerindendi ancak...

GEÇTİĞİMİZ günlerde televizyonda yer alan iki program iki önemli toplumsal sorunu işliyordu. Bunlardan birisi Uğur Dündar'ın "izleyicilerden gelen istek üzerine" yinelenen ve Soğukoluk adı verilen bölgedeki cinsellik sömürüsünü işleyen programdı. Yeni yayına giren **"Yurttan, Dünyadan"** adlı haber programda ise uyuşturucu madde kullanımı ele alınıyordu.

SOĞUKOLUK'TAN İNSAN MANZARALARI

Uğur Dündar'ın Soğukoluk'tan getirdiği görüntülerin belki de en vurucusu kamera karşısında köşeye sıkışmış bir kedi ürkekliğiyle, sevdiğini söylediği adamın kendisini satma amacında olduğunu bile tam anlayamayan genç bir kızın trajik çehresiydi. "Bu kızı ne yapmayı düşünüyordun" sorusuna genç adamın verdiği yanıt, soğukoluk düzenini yıllardır sürdüren bu sisteme indirilmiş bir tokattı; "Satmayı düşünüyordum", "fiyatta anlaşamadık" gibi alışılmış ticari dil kalıpları insan üzerine yürütülen bu pazarlığın utanç tablosunu bütünlüyordu.

Soğukoluk'tan aktarılan insan manzaraları toplumumuzun kanayan yaralarından yalnızca birisi kuşkusuz. Dündar'ın programı Batı'da rastlanan **"büyük ropörtaj"** türünün başarılı örneklerindendi. Böyle programların toplumsal yaşamın belli kesitlerine ışık tutması takdirle karşılanması gereken bir şeydir. Hele hele Dündar'ın son zamanlarda kendini kaptırdığı doğaüstü olgular, dişleriyle şu kadar kiloyu kaldırabilen, eksi şu kadar derece sıcaklıkta suya girebilen, süper insanlardan kendini kurtarıp sıradan ama sorunlu konulara girmesi olumlu bir başlangıç olarak değerlendirilmeli.

Ancak Soğukoluk programının ardında etik (ahlaki) bir sorun bıraktığını da kabul etmek gerekir. Polisin düzenlediği bir operasyonun hemen ardından kamera karşısına çıkarılan aldatılmış bir genç kızın önüne eğik başı, sıkıntıları ve çerisizliği, yayıncılık mesleği açısından bazı soruları da tabağımıza bırakıverdi. Üstüne oynanan oyunların bilincinde olmadığı, sevgilisi diye bellediği genç, "satmak, fiyatta anlaşamamak" ekseni etrafında bir konuşma yaparken bile hala kendisiyle evleneceğini düşünebilmesinden de anlaşılan bir genç kızı, milyonlarca televizyon izleyicisine teşhir etmek doğru bir tavır mıdır? Genç kızın memleketinin adını verdiği kısımda ses bandını silmek, O'nun geleceğini kurtarmağa yetecek mi? Yoksa böyle yaparak genç kızı Soğukoluk'tan kurtarıp "vesikalı" çalışabileceği "yasal" yerlere mi gönderiyoruz?

OPERASYONLARDAN GÖRÜNTÜLER

Haber Servisinin hazırladığı **"Yurttan, Dünyadan"** adlı program son zamanlarda izlediğimiz en başarılı yapımlardan biriydi. Özellikle haftanın önemli dış olayları hakkında haber programlarında yer almayan ayrıntılara inmesi televizyonda uzun süreden beri varolan bir boşluğu doldurdu.

Yurttan, Dünyadan adlı programın geçtiğimiz günlerde yayınlanan bir bölümü ülkemizde uyuşturucu madde sorununu işliyordu. Programın bu bölümünde de, yine yayıncılık etiği (ahlâki) açısından tartışılması gereken bazı görüntüler vardı. Program yapımcıları özellikle dıskoteklerde yapılan bir operasyonu izliyorlardı. Aydınlattığı alanda yüzlerini kapatarak oraya buraya kaçmağa çalışan bir çok genç insan acılı bir görüntü çıkarıyordu ortaya.

Her şeyden önce şunu bilmeliyiz. Diskoteğe gitmek bir suç değildir. Dıskotek dünyanın her yerinde özellikle İstanbul gibi metropol kentlerde gençlerin belli gereksinimlerine yanıt veren bir mekandır. Kuşkusuz dıskotek ve benzeri yerlerde, gençler açısından olumsuz olarak nitelenebilecek olayların geçmediği anlamını taşımıyor. Batılı ülkelere göre çok düşük düzeyde olmakla birlikte Türkiye'de de uyuşturucu madde tüketiminin bazı gençleri etkisine aldığı bir gerçektir. Bu gibi yerlerde polisin zaman zaman operasyonlar düzenlemesi de doğaldır. Ancak böyle bir operasyonu televizyon kamerasından milyonlarca kişiye iletmenin, diskoteklerde eğlenmekten başka amacı bulunmayan gençler üzerindeki etkisini düşündünüz mü?

Suçluluk kompleksi içinde elindeki çantayla yüzünü kapamağa çalışan o genç insan, bu toplumun üyesidir ve hiç kimsenin onu bir suçlu gibi teşhir etmeğe hakkı yoktur. Bırakalım onu, cebinde esrar bulunduğu için polis tarafından hemen orada kaba bir biçimde sorguya çekilen gencin durumunu ele alalım. Televizyon dizilerinde sık sık rastladığımız bir sahneden hiç mi birşey öğrenmedik? Bu dizilerde bir sanığı yakalayan polisin söylediği ilk şey, "sanığın söyleyeceği her şeyin ilerde kendisi aleyhine kullanılabileceği, ancak burada hiçbir şey söylememe hakkının bulunduğu ve avukatını çağırabileceğidir. Gerçi, Türkiye'de böyle bir yasa ve gelenek yok, ancak, ülkemizde ilk hazırlık soruşturmasının gizliliği esastır. Bu ilke burada çiğnenmiş ve genç sıcağı sıcağına hem de kamera önünde sorguya çekilmiştir. Bu yapılarak, gencin en doğal haklarından birisinin kullanması engellenmemiş midir?

Bu programlardan amaç nedir? Genç kuşaklara, anne ve babalara yol mu göstermek? Buna söylenecek hiçbir şey yok elbet. Ancak bu amaç ne kadar büyük olursa olsun bunu yaparken başka genç insanları, anne ve babaları dönüşü olmayan yerlere sürmek hakkını vermiyor. Unutmayalım bireysel haklar her tür demokrasinin temel taşıdır. Üstelik ne televizyon bir mahkeme salonudur, ne de izleyiciler bir jüri. Bir kemsenin suçluluğuna ya da suçsuzluğuna karar verecek tek yer mahkemelerdir. Ve bir kimse mahkemece suçlu bulunmadıkça, kimsenin onu suçlu gibi değerlendirilebilecek bir biçimde teşhir etmeğe hakkı yoktur. Oysa biz bu gibi programlarla bırakın suçlamayı, infazı bile yüklenmiyor muyuz? Oysa halk önünde infaz, uzun bir zamandır terkettiğimiz bir uygulama değil mi? ●

TV PROGRAMINDAN SEÇMELER

9 Mayıs Cumartesi

16.55 ... İNGİLTERE'DEN MAÇ
İngiltere federasyon kupası finali naklen yayınlanacak. Wembley'de oynanan maçta, Manchester City-Tottehham karşılaşıyor.

19.20 ... ŞEKER KIZ
Amerika'ya varan Candy, bir süre kaptanın evinde kaldıktan sonra bayan Poni'nin evine hareket ediyor.

19.45 ... GÜLE OYNAYA
Trafik haftası işleniyor. Sözcük oyunları bölümünde "burun" sözcüğü konu ediliyor.

21.10 ... EFENDİME SÖYLEYİM

21.20 ... AYIN KONSERİ
Ziya Taşkent, hicaz şarkılardan oluşan ilk bölümü, hüzzam eserlerden oluşan ikinci bölüm izliyor.

TARZAN-Minikler ve büyükler için çizgi film

22.10 ... TELEVİZYONDA SİNEMA
"Bütün Anneler Melektir" Yönetmenliğini O. Seden'in yaptığı filmde, Hülya Koçyiğit, Ediz Hun ve Erol Evgin oynuyor.

10 Mayıs Pazar

11.00 ... GÜNAYDIN
Çeşitli konuların işlendiği bir çocuk programı

12.00 ... TELEVİZYONDA SİNEMA
"Tom Brown'un Okul Günleri" Yönetmen Gordon Parry, başrollerde Robert Newton, Riana Wynyard oynuyor.

13.45 ... ÇOK SESLİ KORO
Ankara Radyosu çok sesii korosu klasik müzikten örnekler veriyor.

14.10 ... YAŞAMA SAVAŞI
"Gece Bekçileri" adlı bölümde, İngiltere'deki gece kelebeklerinin yaşamı konu ediliyor.

14.40 ... YUNUS EMRE
Ünlü düşünürün yaşamı, felsefesi, edebi kişiliği tanıtılıyor.

15.10 ... WALT DISNEY

16.00 ... ANNELER GÜNÜ
Anneler günü nedeniyle hazırlanan bir müzik programı,

16.25 ... PETEK
Alüminit fotoğrafcılar ve Selçuk İlçesi Şirince köyü evlerinin tanıtıldığı magazin programı.

17.05 ... SMİTH VE JONES
Dizinin "İntikam" adlı bölümü yayınlanıyor.

17.55 ... TAŞ DEVRİ
"On küçük Çakmaktaş" adlı bölümde, Fred'in uçan daire ile gelen uzay adamlarıyla macerası konu ediliyor.

18.25 ... SPOR DUNYASI

21.10 ... DALLAS
"Başarının Sırrı" adlı bölüm, Bobby işleri rahatlıkla yürütmektedir. Bu arada bir de rafineri satın alır. JR ise Bobby'nin başarısını hazmedememekte ve kardeşini mahvetmek üzere yeni planlar hazırlamakta.

21.55 ... SANATÇININ DÜNYASI
Endüstri Tasarımı sanat dalında Prof. Önder Küçükerman'ın yaşamı ve eserleri konu ediliyor.

22.50 ... TELE-KONSER
Ünlü Orkestra Şefi Eberhard,Schner'in çalışmalarından görüntüler ekrana getiriliyor.

ROCKFORD DOSYASI-James Garner yine başarılı

11 Mayıs Pazartesi

19.55 ... FOLLY FOOT
Çocuk izleyiciler için,

21.10 ... UYKUDAN ÖNCE

21.20 ... ATATÜRK'TEN ANILAR
Nazmi Kal'ın sunduğu programın bu akşamki konuğu H. Raşit Öymen Tanınmış eğitimcinin ölümünden önce banda alınan anıları.

21.40 ... KÖKLER
Dizinin 6. bölümünde, Amerikan toplumundaki zenci-beyaz çatışması konu ediliyor.

12 Mayıs Salı

19.50 ... ÇOCUKLARLA MÜZİK.
televizyon çocuk korosu eşliğinde yeni bir şarkı öğretiliyor.

20.15 ... TEMEL REİS

21.10 ... UYKUDAN ÖNCE

21.20 ... GÜNLERİN GETİRDİĞİ
Uğur Dündar'ın sunduğu programda, yurdun çeşitli yörelerinden ilginç görüntüler getiriliyor.

22.05 ... TELEVİZYONDA YERLİ SİNEMA

13 Mayıs Çarşamba

19.50 ... YAŞAMAK NE GÜZEL
İzmir televizyonu tarafından hazırlanan bir çocuk programı,

21.10 ... UYKUDAN ÖNCE

21.20 ... ZAMAN MEKAN MAKİNASI

22.05 ... ÇOCUK ve BİZ

22.30 ... ROCKFORD DOSYASI
"Şöhret Uğruna" adlı bölümü yayınlanacak. Mutlu bir evliliği olan ve kadınlara öğütler yazan kadın yazar sürekli ölüm tehditleri almaktadır. Jim Rockford olayı çözümler.

* 13 Mayıs Çarşamba günü, Kupa Galipleri Finali oynanacak, televizyon yayınında değişiklik yapılabilir.

14 Mayıs Perşembe

19.50 ... TARZAN
Minikler ve büyükler için çizgi film,

21.10 ... UYKUDAN ÖNCE

21.20 ... YARIM YÜZYILDAN ÇİZGİLER

21.30 ... TV DİZİSİ
"Bağdat Hatun"

22.25 ... HABER MAGAZİN
Haber merkezi tarafından hazırlanıyor.

smith ve jones

15 Mayıs Cuma

1950 ... İNANÇ DÜNYASI

21.10 ... BENİ HATIRLAYINIZ
Kemal Zeki Gençosman'ın hazırlayıp sunduğu bir program.

21.15 ... BEYAZ GÖLGE

22.10 ... MARATON

22.55 ... SUSLU HAYATLAR

YAYINLAR

"CEZA HUKUKUNDA HÜMANİST DOKTRİN"

SUÇ ve cezanın, hak ve haksızlığın ölçütleri ve dayanakları insan yaşamının çetin sorunlarından olagelmiştir. Bu ölçütlerden kaynaklanan hukuk kuralları insanlığın uygarlık yolundaki evrim sürecinde durmaksızın değişim geçirmiştir. "**İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi**" gözönüne alınırsa, bugün de bu değişimin önemlibir aşamasının yaşandığı kolayca anlaşılır. Değişim, doğa ve toplum içinde insan'a verilen yerdeki, başka deyişle, insanı tanımada, insana bakıştaki değişimden doğmaktadır. Bu nedenle hukuk kurallarını (Özellikle de ceza hukukunu) uygarlık düzeyinin başta gelen göstergelerinden saymak gerekir.

İnsan, henüz yakın denebilecek bir geçmişte, doğa yasalarının zorladığı ölçütlerin üstünde ölçütlerle yaşamını düzenlemeğe, bu zorlamayı yenmeğe, doğayı ve kendini giderek tanımağa başladığında, bir "**İnsanlık**" kavramının varlığını sezmiş; böylece tüm insanları kapsayan ortak özellikleri ve değişmez bağları bulma yoluna girmiştir. Bu, aynı zamanda felsefi düşüncenin de başlangıcı olmuştur. Romalı komedya ozanı Terentius'un (İ.Ö. 195 -159) bir oyununda geçen "**İnsanım: İnsanla ilgili hiçbir şeyin bana yabancı olmadığını düşünüyorum**" (Heaut. 77) sözü, hangi bağlam içinde söylenmiş olursa olsun, İnsanlık kavramının bilincini yansıtmaktadır. Bir başka ünlü Romalı ozan (Horatius, İ.Ö. 65-8) hicivlerinden birinde "**Hoşgörü**" konusunu işlerken, "**Doğaya göre yaşamak**" ilkesini güden Stoacıların savunduğu "**Bütün suçlar eşittir**" düşüncesini eleştirmekte ve şöyle demektedir:

Doğa , kazançlı ile zararlı, yönelinecek ile kaçınılacak arasında yaptığı ayırımı haklı ile haksız arasında yapamaz. Akıl (Ratio) da komşunun bahçesinden körpe lahanaları koparmakla tanrılara sunulmuş adakları çalmanın aynı derecede suç olduğu kanıtlayamıyacaktır. Suçlara haklıca cezalar verecek bir kuralımız olsun...

Eğer köklü bir çelişkiye düşülmek istenmez ise, bu kuralın kaynağı insan olabilir ancak. Öyle ise, "**Hukuk kuralları**" nın temel ölçütü "**İnsanlık kuralları**" olacaktır. Bir toplumun uygarlık düzeyini de bu kuralların toplumsal yaşamdaki geçerlik ölçüsü belirleyecektir.

Konuyu "**Ceza Hukuku**" açısından ele alan ve başka belli başlı doktrinlerle karşılaştırarak "**Humanist doktrin**" in ceza hukukundaki yerini inceleyen Prof. Dr. Faruk Erem, uygarlığın evrimi açısından bu doktrinin önemini şöyle açıklıyor:

"Somut İnsan" ideal insan tipine yaklaşmak çabasındadır. "Gaye-İnsan" tipi öngörülebilen bir tiptir (Dipn. 12). Bunun öngörülü bir kavram olabilmesi anlamsız sayılamaz. "Hukuka aykırılık"ın

—YAYINLAR

KAMU HİZMETLERİ
Yazan: Münci Kapani - A.Ü. Hukuk Fakültesi yayınları No: 453-336 Sayfa - 170 TL.

İlk baskısı 1964'de yapılan kitabın 1981'de yapılan altıncı basımı. Kamu Hürriyetlerinin gelişme yönleri ve genel teorosine ilişkin olarak hazırlanmış bir yapıt. İnsan hak ve hürriyetleri doktrinlerinin doğuşu ve gelişmesi, tarihi perspektif içinde hürriyet anlayışındaki değişmeler hukuk ve siyasi bilim açılarından inceleniyor.

★

POLYANNA
Yazan: Eleanor H. Porter -Bilgi Yayınevi- 145 Sayfa- 75 TL.

Dünya çocuk klasikleri arasında yer alan POLYANNA'nın Bilgi yayınevi tarafından yapılan çevirisi.

★

ATATÜRK
Yazan: Ahmet KÖKLÜGİLLER - Köyün Çocuğu Yayınları-80 Sayfa- 50 TL

Çocuklar için derlenen yapıtta, anılar ve şiirlerle Atatürk'ün çocukluğu, savaşları ve devrimleri anlatılıyor.

★

SAVAŞTA ÇOCUKLAR
Yazan: Hasan İzzettin DİNAMO- Köyün Çocuğu Yayınları-64 Sayfa-50 TL

Topraksız köylülerin özlemlerini, savaşta öksüz çocukların katlandıkları acıları anlatan öykülerden oluşuyor.

REDİFE'YE GÜZELLEME
Yazan: Füruzan - Bilgi Yayınevi - 169 Sayfa - 125 TL.

İki perdelik müzikli oyun. Sosyal güvenceden uzak bir toplum kesitinin sorunları aktarılıyor. Oyun müzik çalışmaları Ruhi Ayangil tarafından yapılmış.

★

ÜVEYİKLER GÖÇERKEN
Yazan: Abdülkadir BULUT- Remzi Kitabevi -59 Sayfa- 75 TL.

Çocukların doğa sevgisini işleyen bir öykü.

★

SATRANÇ ÖĞRENELİM
Yazan: Kahraman OLGAÇ- Bilgi Yayınevi- 4 Kitaptan oluşan bir seri - Her kitap 150 TL.

Zekâ oyunu satranç'ın çocuklar tarafından öğrenilmesi amaçlanarak hazırlanmış 4 kitaplık bir dizi. Temel bilgilerin verildiği birinci kitabı, taktikleri açıklayan ikinci kitap izliyor. Üçüncü kitap 300 Şah-mat oyun düzeni verirken dördüncü kitap santrançta seçme oyunları içeriyor.

★

GÜL ÜRETEN KIZ
Yazan: Lütfi KALELİ- Köyün Çocuğu Yayınları-60 Sayfa-50 TL

Masal türüne dayalı 8 öyküden oluşan bir yapıt.

"insanlığa aykırılık"dan ayrı tarafı yoktur. "Toplumca maceraları"ı önleyebilecek hukuk görüşü bu kavramda açıklığa kavuşabilmektedir. "Umutsuzluk felsefesi" ceza hukukunu kolaylıkla vahşete sürükleyebilir. Hukuka aykırılık kavramı böyle bir eğilimin "Erken teşhisi" ni sağlayacaktır, yeter ki bu kavram insanlığa aykırılık şeklinde anlaşılabilsin (S25)... Ceza Kanunu "İnsan"dan ne anlamaktadır? Her çağın ceza kanunu insanı eksik anladı. Fakat çağımızın özelliği bu eksikliği-hiç olmazsa-kavramış olmasındadır. Yön "Tüm insanlık" tır. Zira "İnsan şahsiyetinin özelliği" benimsenmekte, "Temel Hakları", "Vakarı", "İnsan haysiyeti" üzerinde durulmaktadır. (S. 29.

Prof. Dr. Faruk Erem'in iki ana bölüme ayrılan yapıtının birinci bölümünde hümanist doktrinin **"Esasları"** ortaya konmakta; ikinci bölümünde ise, ceza hukukunun temel kavramları ve sorunları bir bir ele alınarak, doktrinin **"Uygulanması"** irdelenmektedir. Zengin kaynaklara dayanılarak yapılmış çalışmada, örneğin, **"Kanunu bilmemek"** kuralına ilişkin olarak şu sonuca varılmaktadır: **"Kanunu bilmemek mazeret sayılmaz kuralı, suç olması tabiiolan fiillerden sun'i suçlara gidildikçe haksızlaşır"** (S. 40). **"Kesin Hüküm"** konusunda ise, **"İnsan üstü sun'i kurallar yaratmak ve insanı bunlara feda etmek hümanist doktrine uygun düşmemektedir"** (S. 41), denilmektedir.

Toplumsal yaşamla iç içe olmasına karşın, okur-yazarlar arasında hukuk alanına felsefi açıdan ilgi genellikle zayıf kalmaktadır. Kuşkusuz bunun nedenleri ayrıca incelenmeğe değer. Ama bir toplum uygarlık yolunda hızla ilerlemeyi amaçlamış ise, bu ilginin yoğunlaşması gerekir. Prof. Dr. Faruk Erem'in yapıtı bu açıdan öncü niteliği taşımaktadır.

(Prof. Dr. Faruk Erem. Ceza Hukukunda Hümanist Doktrin. Sevinç Matbaası, Ankara-1980. 102 sayfa, TL 100.) ●

BESLENME

GELİR DÜZEYİ VE BESLENME BİÇİMİ

DR. OSMAN NURİ KOÇTÜRK

- **Gelir düzeyi ile beslenme biçimi arasında sıkı bir ilişki vardır.**
- **Fakat Türkiye'de kişi başına ortalama yıllık gelir bir doları bulduğu halde, beslenme biçimi yoksul ülkelerin kalıbına uymaktadır.**
- **Bugünkü gelir düzeyimizde daha sağlıklı bir beslenme düzeni kurulabilir.**

ÇAĞDAŞ anlamı ile iyi beslenmek her nekadar bu konuda yeterli bilgi sahibi olmakla sıkı sıkıya ilişkili ise de, bir noktadan sonra beslenme biçimi ekonomik olanakların baskısı altına girmekte ve gelir durumuna göre biçimlenmektedir.

Birleşmiş Milletlere bağlı bir uzmanlık kuruluşu olan Çocuklara Yardım Fonu (UNİCEF) tarafından 74 ülkede yapılan araştırmalar sonunda, kişi başına düşen yıllık ortalama geliri 100 dolardan daha az olan yoksul ülkelerde insanların çoğunlukla tahıl ve kökyumrular gibi nişastalı yiyeceklerle beslendikleri ve bunlarla yetindikleri, beri tarftan et, süt, yumurta, balık gibi hayvansal protein kaynakları ile vitamin ve mineral maddelerin zengin kaynaklarını oluşturan meyve ve sebzeleri yeterli düzeyde tüketemedikleri saptanmıştır.

Bunun aksine bir kişinin toplum gelirinden yılda ortalama 1000 Dolar veya daha fazla pay alabildiği varlıklı toplumlarda hem bireylerin yiyeceklerinden sağladıkları günlük kalori yükselmekte hem de tahıl ve nişastadan zengin yiyecek tüketimi azalarak, et, süt, yumurta, balık, meyve ve sebze miktarı yükselmektedir.

Bu doğal bir sonuçtur. Çünkü ülkemizde olduğu gibi dünyanın hemen her yerinde patates, ekmek, pirinç, mısır gibi doyurucu, şişirici ve çok zaman lezzetli olan yiyecekler, et, süt, yumurta, balık, meyve ve sebzelerden daha ucuza satılmakta, geliri sınırlı olan kalabalık aileleler, sınırlı bütçeleriyle ayakta kalabilmek için bu tür besinleri seçmek ve onlarla yetinmek durumunda kalmaktadırlar.

Kişi başına düşen ortalama yıllık gelirin 1000 Doları aştığı varlıklı toplumlarda ise nişastalı besin tüketimi azalırken, et, süt, yumurta, balık, meyve ve sebze tüketimi artmakta ve sağlık için yeterli ve elverişli bir düzeye gelmektedir.

Beslenme biçiminin toplum sağlığı, kol ve kafa gücü, dolayısıyla üretim yeteneği üzerine yaptığı etkiler artık iyi bilinmektedir.

BESLENMENİN SAĞLIĞA VE ÜRETİME ETKİSİ

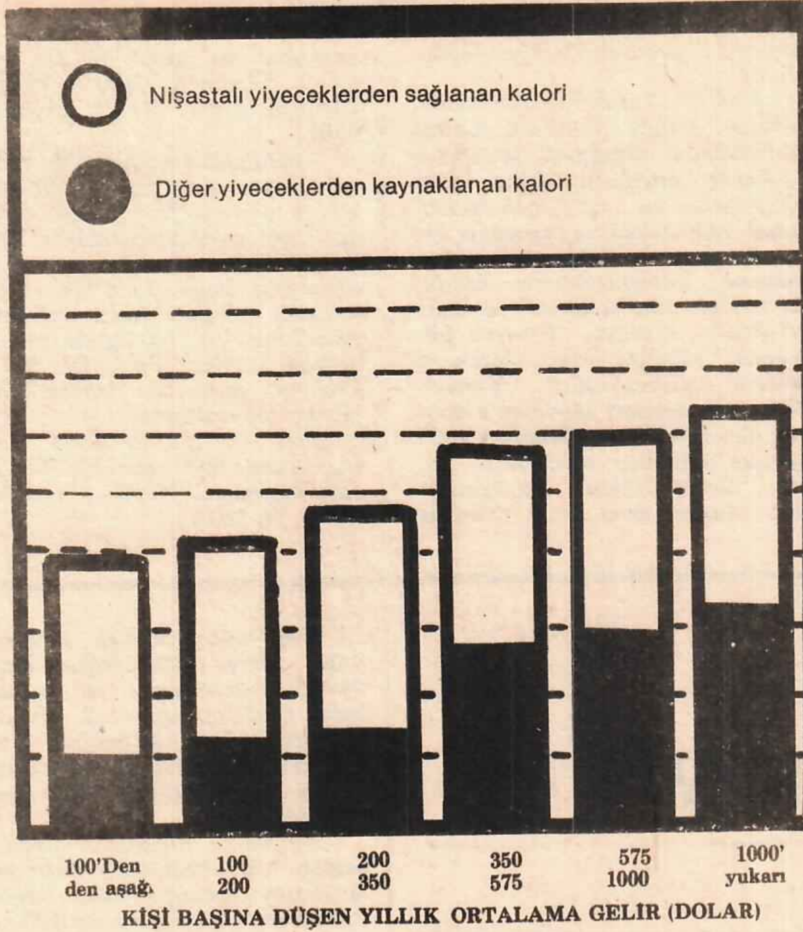
Uzak Doğu'da pirinç, Lâtin Amerika ve Afrika'da mısır, Orta Doğu'da bolca buğday ile beslenmekte olan yoksul ve geri kalmış ülkeler, uydukları beslenme biçimleri ile sağlık sorunlarını çözememişlerdir; çocuk ölüm oranı yüksek, ortalama ömür kısa ve çalışanların üretkenliği düşük olduğundan, içine düştükleri kısır döngüden bir türlü kurtulamamışlardır.

Ortalama ömür varlıklı ülkelerdeyeterli beslenme ve diğer sağlık önlenmlerinin de alınmış olması nedeniyle, 70 yılı çoktan aştığı halde, bazı ülkelerde 35-40 yaşına kadar düşmektedir.

İşçilerin üretkenliği ve bir iş günü süresince üretebildikleri değer miktarı da beslenme biçimlerine bağlı olarak değişmekte, iyi beslenen toplumların insanı daha çük üretmektedir.

Ortalama ömrün kısa olması bir bakıma eğitilenlerin topluma katkıda bulunma fırsatını da kısaltmakta ve daraltmaktadır.

Geri kalmış ülkelerin geri kalmışlığının nedenlerini biraz da bu durumda aramak ve olanak varsa toplumun beslenme biçimini düzelterek , sağlık ve çalışma sorunlarına kökten çözüm aramak doğru

KAYNAK: UNICEF

UNİCEF'in 74 ülkede sürdürdüğü araştırmalar sonunda kişi başına düşen yıllık ortalama gelir miktarı ile beslenme biçimi arasında sıkı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Yoksul ülke insanı genellikle çok tahil ve nişastalı yiyeceklerle beslenirken, varlıklı ülkeler çok miktarda et, süt, yumurta, balık, sebze ve meyve ile besleniyor, nişastalı yiyecekleri orantılı olarak az tüketiyorlar. Bu beslenme biçimleri bu toplumların sağlık ve üretim kapasitelerine geniş yansımalar yapmaktadır. Yukarıda gelir düzeyiyle besin seçimi arasındaki ilişkiler görülüyor.

74 Ülke Ortalaması

olur. Bunu anlayabilen toplumlar, doğal kaynak ve olanaklarını daha iyi kulllanarak bireylerini daha sağlıklı ve daha çok çalışabilir duruma getirmek için ciddi ve plânlı çalışmalar yapmaktadırlar.

TÜRK HALKI, ULUSAL GELİR DÜZEYİNİN ELVERDİĞİ GİBİ BESLENEMİYOR

Bizim Anayasamız 52'nici maddesi ile halkın gerektiği biçimde beslenmesini sağlama yükümlülüğü Devlete verilmiştir. Ancak toplumsal bilinç ve gerçekçiliğin desteği olmadan birşey yapma olanağı bulunmadığını yaşayarak öğrenmiş bulunuyoruz. Bugün nüfusu 45 milyonu bulmuş olan Türkiye'de dengeli ve yeterli bir beslenmeden söz etmek hayli güçtür. Gelir düzeyi yükselmiş olmasına karşın, et, süt, yumurta, balık, meyve ve sebze fiyatları da büyük ölçüde artmış bulunduğundan, çoğunluk gene bol miktarda ekmek, bazlama, makarna, undanyapılmış yiyeceklerle beslenmekte, dar ve sınırlı gelirlilerin diğer yiyeceklere el uzatmaları hayli güç olmaktadır. Bu durumun en kısa sürede düzeltilmesi zorunludur.

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ülkeleri ile ülkemizin beslenme biçim ikarşılaştırılacak olursa, büyük çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Kanımızca batılı gibi düşünebilmek ve çalışabilmek için, herşeyden çok batılı gibi beslenmekle işi başlamak gerekecektir.

Türkiye'nin özellikleri vardır. Tarımsal üretimi artırmaya çok elverişli oluşumuzun ötesinde, bir tarım plânlaması ile hayvansal ürünleri artırabilir, denizlerden yararlanarak daha çok balık avlayabilir, halkımızın meyve ve sebzeleri daha ucuza satın almasını sağlayabiliriz.

Türkiye, bir kişinin bir yılda ortalama 1000 dolara yakın gelir sağlayabildiği ülkelerden biri durumuna gelmiş olmasına karşın beslenme biçim ibakımından yoksul ülkelerin beslenme kalıbına uyan bir davranış içinde bulunmaktadır.

Hızla kalabalıklaşan büyük kentlerimiz, özellikle Ankara, İzmir ve İstanbul gibi kentler, izlenmekte olan beslenme biçimiyle birer sandviç kentine dönüşmüşlerdir. Ekmeği bol, eti, yepniri olabildiğince az bir tek sandviçin 60-70 TL.'nı satıldığı bu kentlerde, et, süt, yumurta, balık, meyve ve sebze tüketimi giderek azalmaktadır. İlkokuldan yüksek öğrenime kadar gelişme ve yetişme çağında olan çocuklarımızı bilimsel bakımdan yeterli kabul edebileceğimiz bir düzene göre beslemek ve buna göre örgütlenmek için çok gecikmiş ve zaman yitirmiş bulunuyoruz.

Bu alandaki bilgisizliğimiz varlıkları bile etkilemekte, onlar da dengesiz beslenmeden bir türlü kurtulamamaktadırlar. Bol yağlı, şekerli ve nişastalı yiyecekler, ete ve bilhassa süt ile süt mamüllerine karşı duyulan ilgisizlik varlıklı katmanları da bir tür açlıkla baskısı altına almıştır.

"Arayış" bir süredir bu kritik dönemde halkımızın uyabileceği ucuz beslenme yöntemleri üzerinde durmakta ucuz fakat besleyici yiyecekleri üstün nitelikleri üzerinde durmakta ucuz fakat besleyici yiyecekleri üstün nitelikleri ile tanıtmaya çalışmaktadır. Bunun ötesinde temel besin maddelerinin bollaştırılması veya fiyatlarının denetim altına alınarak ucuzlatılması gerekmektedir. İyi beslenen bir toplum haline gelmeden istenilen düzeyde üretim yapamayız. Bugün bulunduğumuz gelir düzeyinde hem toplum ve hem de bireyler olarak çok daha iyi beslenebileceğimize inanıyoruz. Beslenme dışı harcamaları kısmak ve gelirimizi öncelikle daha iyi beslenebilmek için değerlendirmek olumlu bir başlangıç olacaktır. ●

YAŞAM BOYU SPOR İÇİN ÖNERİLER

RIZA SÜMER

GENÇLİK ve Spor Bakanlığı, kuşkusuz, 1978 yılındaki tutarlı ve çağdaş gençlik etkinliklerinin de büyük katkısı ile bugün artık "Top Bakanlığı" olmaktan kurtulmuştur. Böylece de ölümden dönmüştür.

Üniversite sınavları, 19 Mayıs hareketleri, gençlik kampları, gençliğin yaz aylarında üretime katılması gibi önemli etkinliklerle tüm Türk Gençliğinin özlediği bir Bakanlık olmaya 1978'de, geçmişten daha çok kararlı görünen Bakanlığın, giderek, yarışma sporlarındaki büyük pompalamayı durdurması, gençlerin birbirlerini rakip görmesine yolaçan, puanlı, düşmeli çıkmalı maçları aşarak, halkın mutluluğu ve sağlığı için daha çağdaş bir spor politikasına yönelmesi aslında kaçınılmazdı.

Türkiye'nin son yıllarda geçirdiği acımasız dönemlerde, kan ve ateşin içinde sporcular neden yoktu diye düşünenler, sporun barışçıl, hoşgörülü ve insan sevgisine dayalı yanını anlamış ve spora daha fazla saygı duymaya başlamışlardır.

Üstün nitelikli, iyi duygulu, güzel ve sağlıklı bedenli insanlar yetiştiren spor, çağımızda oldukça değişmiştir. Elbette, değişen, gelişen ve arayan Türkiye'de Gençlik ve Spor Bakanlığı da değişecek, gelişecek ve arayanlar arasına girecekti...

Sağlık ve mutluluk için ömürboyu sporun bilimselliğini ortaya koyabilecek, katılanlara uygulamasını yaptırabilecek yeterli insanımız, uzmanımız ve önderimiz vardır. Bu insanlarımızın sayısı, Türkiye'de bu konuyu alevlemek için yeterlidir.

SPORDA ALT YAPI

Ancak, iyiniyetliliğin yeterli olmadığı bir düzen vardır Türkiye'de. Spora altyapı bozuk ve yetersizdir. Yaşamboyu spor için elverişli yatırımlar yoktur. Çünkü Türkiye'de, Atatürk'ün birçok söylev ve sohbetinde dile getirmesine karşın, tüm halkımıza ve gençliğimize spor yaptırmanın planı değil, ancak futbolda takım yarıştırmanın politikası uygulanmıştır.

Türkiye'de her yeri futbol sahaları kaplamış, yaşadığı yörelerde halkın nasıl spor yapacağı, nasıl yürüyeceği, yeşil alandan nasıl yararlanacağı düşünülmemiştir.

Öyleyse, Gençlik ve Spor Bakanlığı, hem sorunların çözümü, eksikliklerin giderilmesi hem de herkesin katılabileceği yürüyüş ve koşuların yapılması için çaba göstermelidir.

Kentlerin çeşitli yörelerine, dış semtlerine, halk yürüyüşleri ve koşuları yapılabilecek alanlar hazırlanmalı, bu yörelerde parklar, oturma ve dinlenme piknik yerleri, etkinlikler sırasında kullanılacak büfeler ve sağlık birimleri için sabit birimler kurulmalıdır.

Zaman zaman kalabalıkları bir yere toplayan etkinliklere de yer verilmelidir. Fakat asıl halkın kendi yaşadığı yörede yürümesi ve koşması sağlanmalıdır. Çünkü, ulaşım büyük sorundur.

Örgütlenme, bir işin temel koşuludur. Fakat federasyonların yapısına, bölge müdürlüklerinin durumuna, kamu ve özel kuruluşların spor anlayışına, halkın ve kulüplerin durumuna bakınca bu temel koşul bakımından durumun pek iç açıcı olmadığı görülür.

Daha çağdaş bir örgütlenme sağlanmalıdır. Çağdaş bir örgütlenmeye giderken yaşam boyu spor için ayrı bir federasyon mu kurmalı, yoksa, bu amaca yakın spor dallarındaki hazır federasyonlardan mı yararlanmalı konusunada çözüm bulunmalıdır.

Örgütlenme ile birlikte, hizmet içi ve hizmet dışı eğitime önem verilmelidir.

Spor yayıncılığı, basında ve TRT de bu konudaki programlar yetersizdir. Halkımıza yalnız basın ve TRT yolu ile yaklaşmak yeterli değildir. Halkın içindeki spor örgütleri, muhtarlıklar belediyeler yanında, afiş, kitapçılık, broşür, gibihalkla ilişkiler tekniklerinden de yararlanılmalıdır. Halkla ilişkilerin her türlü tekniği bu konuda kullanılmalıdır.

Bütçe önemli bir sorundur. Ancak, bütçede asıl sorun, verilen ödeneklerin dürüstçe, verimli kullanılmasıdır. Sporda devlet, bugüne değin hiç de başarılı sınav vermemiş, milyonlarca liralık bütçeler, yarışma düzenlemelere, bir avuç yarışmacı sporcuya harcanmıştır. Bu yanlışın, yaşam boyu sporda uygulanması, halkın devlete olan güvenini sarsacaktır kuşkusuz.

Yaşam boyu spor uygulaması ile ilgili düzenli bir bilgi birikimi, arşivi yoktur. Bu eksiklik giderilmelidir.

Spor araç ve gereçi, spormalzemesi, sanaileşmenin sancılarını çekmekte olan Türkiye açısından büyük bir sorundur. Niteliksiz, pahalı spor malzemeleri ile gelir düzeyi, sorunları, bunalımları, özlemleri belli bir halk kesimi karşı karşıyadır.

O nedenle, dayanıklı ancak en ucuz ve tekbiçim spor malzemesi üretimine geçmek zorunludur.

SORULARIN YANITI YOK

Genel sağlık sorunlarına çözüm bulunmamışken, yaşamboyu yaygın spor gibi halk sağlığı açısından çok önemli bir aşamaya geçilirken, Devlet halka nasıl güvence verecektir?. Bunun öncelikle üzerinde durulmalıdır. Spor yaparsa, koşarsa kalbinin duracağını, nefesinin kesileceğini düşünenleri bilimsel verilere dayanarak aydınlatacak, yürüyüş, koşu ve her türlü spor çalışmaları sırasında, halkın yanı başında , ona her an güvence verecek bir sağlık düzeni kurulmalıdır.

Alt yapı bozuk, sorunlar çok, olanaklar sınırlı olabilir. Ancak, başarılı bir yönetim, eşgüdüm ve dayanışma yaşam boyu sağlık ve mutluluk için sporda isteneni gerçekleştirmeğe yeterlidir. ●

BULMACANIN ÇÖZÜMÜ:

SOLDAN SAĞA: 1— Abdi İpekçi, 2— ruanda, Ladin, 3— Anlam, Harabe 4— Yak, İman, Rab, 5— İkab, Aş, Sera, 6— Riya, Eh. 7— Muaviye. 8— Ezel Aşı. 9— Ar, Aş, Etki. 10— Lord, İlk, Ari. 11— Aka, Ama, Arif. 12— Nafaka, Abana.
YUKARIDAN AŞAĞIYA: 1— Arayış, Talan. 2— Bunak, Roka, 3— Dalkavuk Raf. 4— İnA, Ad. 5— imdİ,veŞ, Ak, 6— Pa, Mariz, İma. 7— Haşiye, La. 8— Klan, Yelek, 9— Çar, sA, Ab. 10— İdare, Makara. 11— İbare, Şirin. 12— İnebahtı, İfa.

ATLETLERİMİZ BAŞARI KAZANDI AMA NASIL?

Uluslararası Berlin Yol Koşusu'nda ilk üç dereceyi Mehmet Yurdadön, Mehmet Terzi ve Ahmet Altun paylaşırlarken, Bayram Şahin de 8'inci oldu.

Kuşkusuz, üç bin 800 atletin katıldığı yarışta ilk üç dereceyi almak büyük bir başarı. Ancak, bu başarı nasıl sağlandı? Önemli olan bu sorunun yanıtını bulabilmek.

Bunun yanıtını bulabilmek için 25 kilometrelik yarışın birincisinin sözlerine kulak vermek yeterli sanırız: Yurdadön, şunları söyledi yarıştan sonra:

"Yarışı ben değil, Mehmet Terzi veya Ahmet Altun da kazanabilirdi. Yabancılara karşı nefis bir takdik uyguladık, başarımız bizi Berlin'e göndermek istemeyen Atletizm Federasyonu'na armağan ediyoruz.

Yola çıkarken, bir tek yetkili bile neye ihtiyacımız olduğunu sormadı. Formamızı ve ayakkabımızı bile burada bir Türk gazetecisi aldı."

Şimdi, Yurdadön, Terzi, Altun ve Şahin'in bu başarısına Atletizm Federasyonu yetkilileri sahip çıkmak için uğraş vermeyecekler mi? Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Atletizm Federasyonu Başkanı ile öteki yöneticilerine hiçbirşey söylemeyecek mi?

Yoksa, eskiden beri yaptıkları gibi, birer Televizyon vererek kutlayıp başarılarının devamını dilemekle mi yetinecek yetkililer...

BİR SKANDAL MI?

BİRİNCİ Türkiye Futbol Liginde savaşım veren 16 kulübün katıldığı Güreş Şampiyonası Ankara'da yapıldı ve basınımızda, "Skandal" olarak yorumlandı.

Güreş şampiyonasına bazı takımların ödünç sporcularla, bazılarının da gündelik vererek getirdikleri Lisanslı sporcu almayan değişik mesleklerden derlenmiş gençlerle mindere çıktıkları ileri sürüldü. Bizce, meslekleri değil, bu insanların gerçek sporcu, lisanslı sporcu olup olmadıkları önemlidir.

Rize bölgesi yöneticileri, açıkça güreşçilerinin minderi Ankara'da gördüklerini söylediler.

Hakem, TV ekranında, hayal kırıklığını dile getirdi.

Bu suçlama ve eleştiriler karşısında, profesyonel şubesi bulunan kulüpleri güreş dalı açmaya zorlayar. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün herşeyi yeni baştan gözden geçirmesi, yeni ilkeler saptaması ve önlemler alması gereklidir. Bunun da demokratik kurallar içinde yapılması kaçınılmazdır.

Güreşte, gerekli ilkeler belirlenmeden, denetim için gerekli yöntemler saptanıp örgütlenme sağlanmadan verilen bu karar, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün köklü bir alışkanlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

Bu nedenle, kulüpleri güreş dalını açmaya zorlamadan, onları yönetmeliklerle bağlamadan önce yapılması gereken şey, güreşte yerinde sayışımızın nedenlerini bulmak, bilmek, kabul edip açıkça söylemektir. Türkiye'de eski onurlu günlerini arayan güreşte, en başarılı olduğumuz sonuç, bazı mesleklere adam yetiştirmek olmuştur. Güreş denince kebapçılığı, otobüsçülüğü anımsamayan olabilir mi?

Hata başta yapılırsa, Ankara'daki görüldüğü gibi, artık güreşçi de ödünç olarak alınır, oradan buradan gelişigüzel kimseler toplanır, hazırlanmadan mindere çıkarılır. Sonuçta basın yorumunu yapar, "SKANDAL"

Bu durum karşısında Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, soruşturma açacak mı, hatasını ve eksiklerini anlayacak mı, devleti aldattıklarını sananlara gereken dersi verecek mi? Basının yayınlarını ihbar kabul edip sonucu kamuoyuna örnek olsun diye açıklayacak mı?

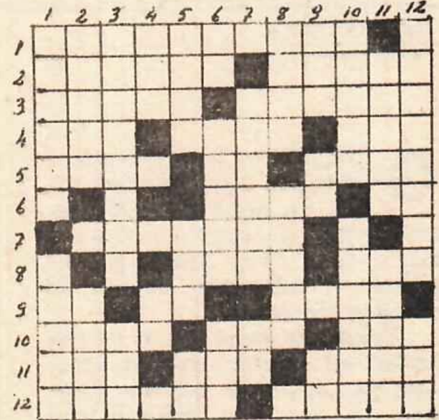
BOKSÖR VE ANILMASI

Geçen yıl 30 Nisan'da, Romanya'dan dönüşte beyin kanamasından ölen Ulusal boksör Ali Sert, mezarının başında anıldı.

Anma töreninde Amatör Spor Kulüpleri Federasyonu Başkanı Rıza Sümer, Yardımcıları İrfan Gerede ve Adnar Ersan, Genel Sekreter Yaşar Günaydın, Belediye Spor Kulübünden Ertemel Şenol, öteki yöneticiler, Ali Sert'in babası Dursun Sert, ailesi ve sporcular katıldı.

Ne yazık ki, boks federasyonundan, bakanlıktan, genel müdürlükten ve Ankara bölgesinden kimse yoktu.

BULMACA

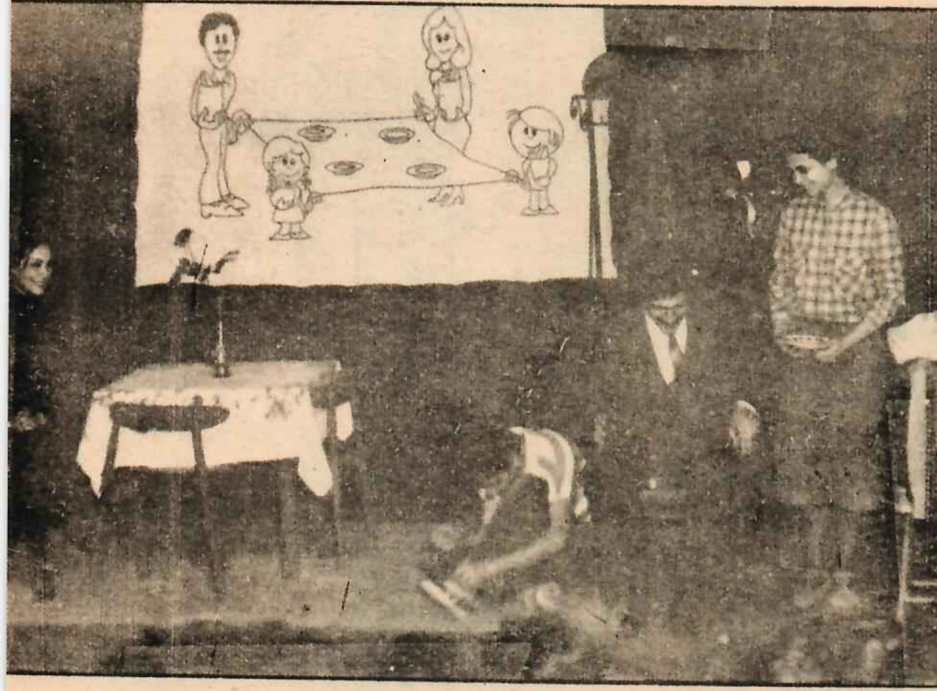
SOLDAN SAĞA : 1— Terör kurbanı değerli bir gazetecimiz. **2—** Bir Orta Afrika Cumhuriyeti · Çam türünden bir ağaç. · **3—** Bir söz, davranış ya da olgudan anlaşılan şey · Ören, kalıntı. **4—** Tibet'de yaşayan bir manda türü · İnan · Tanrı. **5—** Tersi: Fal (Öztürkçe) · Pişirilmiş yiyecek · İçinde turfanda sebze yetişir. **6—** İki yüzlülük · Fena değil, şöyle böyle anlamında bir sözcük. **7—** İlk Emevi halifesi. **8—** Başlangıcı olmayan, öncesiz · Hastalıklara karşı kullanılan bağışıklık eriyiği. **9—** Utanma, utanç duyma · pişmiş yiyecek · Tesir (Yeni dilde). **10—** İngiltere'de bir soyluluk sanı · Başlangıçta yer alan · Hint Avrupa dili ailesinden. **11—** Ağa (Bazı yörelerde söylenişi) · Görme yeteneğinden yoksun · Anlayışlı, sezgili kimse. **12—** Yiyecek parası, geçimlik · Karadeniz kıyısında turistik bir kasabamız.

YUKARIDAN AŞAĞIYA :1— İyiye, doğruya, güzele ulaşabilmek için sürekli gösterilmesi gereken çaba · Yağma. **2—** Bunamış olan kimse · Yaprakları salata gibi yenen baharlı bir bitki. **3—** Yaranmak için yapmacık, aşırı saygı gösteren · terek, sergen. **4—** Tersi: ansızın, birdenbire · İsim. **5—** Tersi: Buna göre, şu halde · Tersi : bayır, eğik · bir renk. **6—** Ayak (eski dil) · hastalıklı · imleme, anıştırma (eski dil). **7—** Yazı altı notu, açıklaması · bir nota işareti. **8—** Sop, oymak · Kuş kanadının büyük tüyü. **9—** Rus imparatoru · Tersi : İskambil kağıdında birli · Su (eski dil). **10—** Yönetim · İplik sarılan silindir. **11—** Bir düşünce anlatan söz · Sevimli, cana yakın. **12—** 16. Yüzyılda Uluç Ali Paşa komutasındaki Osmanlı donanmasının ağır yenilgiye uğradığı yer · yapma, yerine getirme.

Çözümü Sahife 45'de

ÇOCUK TİYATROSU ÜSTÜNE SÖYLEŞİ

"ÇOCUK TİYATROSU BİLİMSEL YÖNTEMLERLE VE EĞİTİMCİLERLE İŞBİRLİĞİ İÇİNDE YAPILMALIDIR."

ANKARA ÇOCUK TİYATROSU - "Aman aman elele kız-oğlan' oyunundan bir görünüş...

Ülkemizde çoçuklara yönelik tiyatro etkinliklerinin uzunca bir geçmişi var. Yaklaşık elli yıl öncesine dayanan çocuk tiyatrosu çalışmaları, bugüne dek, kurumlaşarak etkin bir düzeye ulaşamadı. Devlet tiyatrolarının, ödenekli tiyatroların ya da özel tiyatroların bir yan uğraşı olarak sürdü. Yetişen kuşakların okul dışı eğitimlerinde önemli bir faktör olan çocuk tiyatroları, bilimsel yöntemlerden, köklü araştırmalardan kaynaklanmadığı ve sonuçsal değerlendirmelerden yararlanılamadığı için işlevini yerine getirimedi.

Ülkemizde profesyonel anlamda çocuk tiyatrosu çalışmalarını sürdürme çabasında olan Ankara Çocuk Tiyatrosu, bu alandaki tek kuruluş, Topluluğun beş yıllık geçmişi var. Şu günlerde Berlin Senatosunun davetlisi olarak Almanya'da çalışmalarını sergiliyor. AÇT yönetmeni Salih Kalyon ile turne öncesi, çocuk tiyatrosu üstüne bir söyleşi yaptık. Sorularımızı şöyle yanıtladı:

— Çocuk tiyatrosu çalışmalarının ülkemizdeki geçmişini özetler misiniz?

"1930'lu yıllarda ülkemizde Muhsin Ertuğrul'un önderliğinde başlayan batılı anlamda tiyatro hareketi içinde çocuk tiyatrosu gündeme getirilmiş. Şehir tiyatroları bünyesinde çocuklara yönelik oyunlar hazırlanmış. Dana sonra, Devlet Tiyatrosu Çocuk Tiyatrosu Bölümü biçiminde bu tür çalışmaları sürdürmüş. Birkaç bankanın girişimiyle özel topluluklar kurulmuş. Daha sonra, özel tiyatrolar arada bir çocuklar içinde oyunlar hazırlamış. Ancak tüm bu girişimler, bir yan uğraş olmaktan öteye geçememiş. Ödenekli kurumlar için, salt yarının seyircisini hazırlamak özel tiyatrolar için de yan uğraş niteliğindeki bu çalışmalar, iki koşulda da, çocuk olayını bir araç olarak görmüşler. Çocuk tiyatrosu 1930'lardan buyana belirli bir sisteme oturtulamadığı için, başlıbaşına bir araştırı ve uğraş gerektiren bu alan maalesef günümüzde de yerine oturmuş değil. Bu nedenle bugün, çocuk tiyatrosu yönetmeninden, oyuncusuna, oyun yazarından müzikçisine dek, yetkin bir düzeye ulaştığından söz etmek olanaksız."

— AÇT bugüne dek neler yaptı?

"AÇT 76 yılında kuruldu. İlk anda çocuklara tiyatro yapmanın yöntem araştırmaları gereğinin ve belirli yaş gruplarına yönelik oyunlar hazırlamanın bilincinde olmakla beraber, birsürü olanaksızlıklar, hazırlanabilen tek oyunun tüm yaş gruplarına yönelik olmasını gerektirdi. Bugüne dek, ilkokul öncesi çocuklarına yönelik beş oyun, yedi yaşından büyüklere yönelik altı oyun sergilendi. Sürekli bir çalışma yerimizin olamayışı, izleyiciyle, tiyatro arasında zaman zaman kurulan sıcak bağın kopmasına neden oldu."

— Etkili ve verimli çocuk tiyatrosu uygulaması nasıl olmalıdır?

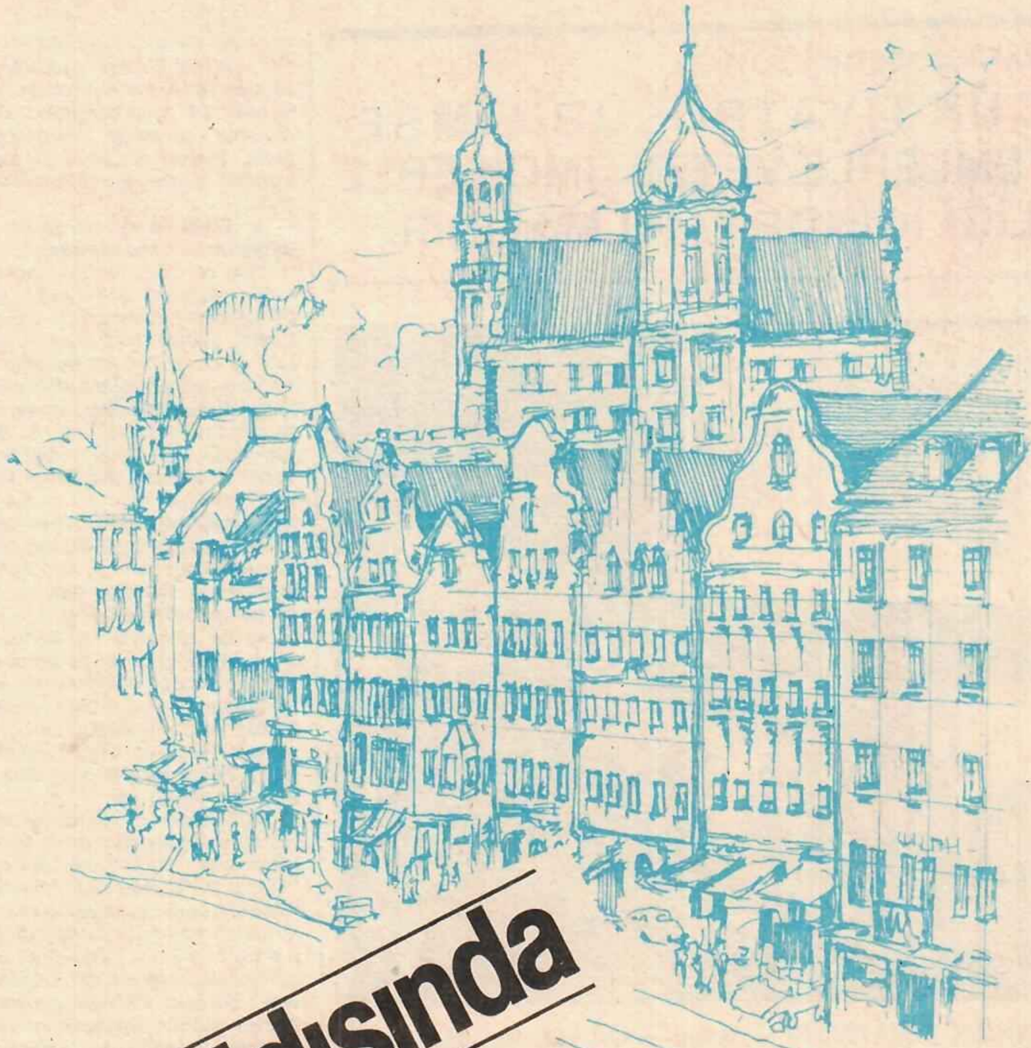
"Bu soruyu, "AÇT gelecek yıllarda neler yapmayı planlıyor?" sorusuyla birleştirerek yanıtlamaya çalışayım. En başta, çocuk tiyatrosunun çıkış noktası, çocuğa yönelik sanatsal, eğitsel, kültürel çabaların, bir araç değil, amaç doğrultusunda sergilenmesi olmalıdır. Bugün inandığımız şudur ki, Bu alanda yapılacak çalışmalar, tamamen profesyonel ve alanlarında yetkin kişilerin oluşturduğu kadrolarla gerçekleştirilmelidir. Tüm etkinlikler, uzman pedagog, psikolog ve eğitimcilerin gözetiminde, denetiminde kotarılmalıdır. Bugüne dek bu çabaların gerçekleştirilememesinin nedenleri arasında, sağlıklık bir kültür politikasının olmadığını da gösterebiliriz. Çocuklar, amatör eğitimcilerin ve yeterli eğitimden yoksun ana babaların elinden kurtarılmalıdır. Çocuk tiyatrosunun izleyicisi olan çocuklar olaya hazır. Fakat karşılarında, ana baba ve eğitimci engeli var.

AÇT önümüzdeki dönemde, çalışmalarını tiyatronun da ötesindeki etkinliklerle sürdürmeyi planlıyor. Bir "Çocuk Kültür Merkezi" oluştur çabası içinde. Çocukların sanatsal, kültürel alandaki yaratıcılıklarını, becerilerini sergileyebilecekleri, geliştirebilecekleri bir ortam hazırlamek istiyoruz. Gelecek sezon, Ankara Alman Kültür Merkezinin yeni binasındaki salonda bu çalışmalarımızı gerçekleştirebileceğimizi umuyorum. Salon sorunumuz ortadan kalktığında, oyunlarımız, belirli yaş gruplarına yönelik olması gözetilerek sahnelenecek."

— Almanya turneniz konusunda bilgi verir misiniz? Bu turneden neler bekliyorsunuz?

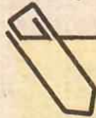
"Mayıs ayında, Berlin Senatosunun çağrılısı olarak üç aylık Almanya turnesine gideceğiz. Bu turne sırasında, Grips tiyatrosunun düzenlediği "dünya Çocuk Tiyatroları Festivali"ne de katılacağız. Böylelikle, dünyada bu işin nasıl yapıldığını, çeşitli ulusların konuya nasıl yaklaştığını ve nerelere geldiklerini de yakından görne olanağı bulacağız. Gelecek yılki çalışmalarımızda, bu gözlemlerden de yararlanacağız.

Grips tiyatrosu'nda yöntem aramada, bizim için önemli bir kaynak oluşturuyor. Bundan böyle çalışmalarımızda, Grips'in de deneylerinden hareketle, öykülerden masallardan kaynaklanan oyunlar yerine, günlük yaşamdan kaynaklanan olayları yeğleyeceğiz. Böylelikle, çocuğa, günlük yaşamın bir parçası ve günlük olayların doğrudan içinde olduğu gerçeğini gözeterek yaklaşacağız. Bu çalışmalarımızda, "gerçekçi çocuk tiyatrosu" yaklaşımıyla, çocuklarımızı yarına hazırlamayı amaçlayacağız."

yurtdışında ARAYIŞ

Yurtdışında çalışan yurttaşlarımıza da şimdilik ancak abone yoluyla ulaşabiliyoruz. ARAYIŞ'a abone olmak isteyeceğini düşündüğünüz yurtdışındaki tanıdıklarınıza dergimizden birer nüsha göndererek bu çabamıza katkıda bulunabilirsiniz.

(Yurtdışı abone koşulları).

Almanya	104 DM	İsveç	250 İsveç Kronu
Avusturya	770 Avusturya Şilini	İsviçre	100 İsviçre Frankı
Danimarka	350 Danimarka Kronu	Irak	30 Irak Dinarı
Finlandiya	275 Fin Markkası	Norveç	310 Norveç Kronu
Fransa	245 Fransa Frankı	S. Arabistan	194 Riyal
Hollanda	120 Hollanda Florini	Yugoslavya	2354 Yugoslavya Dinarı
İngiltere	25 Sterlin	ABD ve Avusturalya	70 ABD Doları

ARAYIŞ'ı okuyun, okutun...